

Riksrevisjonen

Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk

Dokument 3:5 (2019–2020)

Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk

---

Dokument 3:5 (2019–2020)

Til Stortinget

Riksrevisjonen legger med dette fram Dokument 3:5 (2019–2020) *Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk*.

Dokumenter i denne serien har følgende inndeling:

- oppsummering av hovedfunn, Riksrevisjonens merknader, anbefalinger, departementet/-enes oppfølging og Riksrevisjonens sluttmerknad
- vedlegg 1: Riksrevisjonens brev til statsråden(e)
- vedlegg 2: statsråden(e)s svar
- vedlegg 3: rapport om forvaltningsrevisjonsavdelingens undersøkelse og vurderinger

Riksrevisjonen benytter følgende begreper for kritikk, med denne rangeringen etter høyest alvorlighetsgrad:

1. **Svært alvorlig** brukes ved forhold der konsekvensene for samfunnet eller berørte borgere er svært alvorlige, for eksempel risiko for liv eller helse.
2. **Alvorlig** benyttes ved forhold som kan ha betydelige konsekvenser for samfunnet eller berørte borgere, eller der summen av feil og mangler er så stor at dette må anses som alvorlig i seg selv.
3. **Sterkt kritikkverdige** angir forhold som har mindre alvorlige konsekvenser, men gjelder saker med prinsipiell eller stor betydning.
4. **Kritikkverdige** brukes for å karakterisere mangelfull forvaltning der konsekvensene ikke nødvendigvis er alvorlige. Dette kan gjelde feil og mangler som har økonomiske konsekvenser, overtredelse av regelverk eller saker som er tatt opp tidligere og som fortsatt ikke er rettet opp.

Riksrevisjonen, 26. november 2019

For riksrevisorkollegiet

Per-Kristian Foss
riksrevisor

Innhold

1	Hovedfunn	8
2	Riksrevisjonens merknader	8
3	Riksrevisjonens anbefalinger	13
4	Departementets oppfølging	14
5	Riksrevisjonens sluttmerknad	15
	Vedlegg 1: Riksrevisjonens brev til statsråden	17
	Vedlegg 2: Statsrådets svar	21
	Vedlegg 3: Rapport	29

Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk

Målet med undersøkelsen har vært å vurdere om samiske elever får et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk, og hvordan statlige virkemidler er innrettet for å sikre et slikt tilbud. Undersøkelsen omfatter perioden 2015–2018.

Bakgrunnen for undersøkelsen er indikasjoner på at opplæringstilbudet i og på samisk ikke er godt og likeverdig. *Lulesamisk* og *sørsamisk* er klassifisert som alvorlig truede språk, mens *nordsamisk* er klassifisert som truet. Det er et mål å styrke bruken av samiske språk og å legge til rette for at samiske barn opplever samisk og norsk som likeverdige språk. Opplæring i og på samisk er derfor viktig for å bevare språkene gjennom at barna utvikler grunnleggende ferdigheter i samisk lesing, skriving og muntlig framstilling.

En same er i opplæringsloven definert som en person som kan skrives inn i samemantallet, og dens barn. Opplæringsloven gir rett til opplæring i nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk over hele landet.

Retten til opplæring *i samisk* er rett til opplæring i samiske språk. Retten til opplæring *på samisk* er rett til opplæring *på samisk i andre fag* enn samiske språk. *I samiske distrikt* har alle barn i grunnskolealder rett til opplæring *i og på samisk*.

Utenfor samiske distrikt har elever i grunnskolealder rett til opplæring *i samisk*. Dersom minst ti elever i en kommune ønsker det, har elevene også rett til opplæring *på samisk*.

Samer i videregående opplæring har rett til opplæring *i samisk*.

Kunnskapsdepartementet har ansvar for at opplæringslovens bestemmelser om samisk opplæring blir ivarettatt, mens Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for å samordne samepolitikken. Sametinget har ansvar for læremidler. Virkemidlene for å legge til rette for og tilby opplæring i og på samisk og for å følge opp rettigheter i forbindelse med opplæringen er fordelt mellom skoleeiere, utdanningsmyndighetene og fylkesmannen.

I skoleåret 2018/2019 var det totalt 2875 elever i grunnskole og videregående opplæring som hadde undervisning i samisk, og i og på samisk som første- og andrespråk. I skoleåret 2017/2018 tilbød 92 kommuner undervisning i samisk, mens 12 av dem også tilbød undervisning på samisk. Disse 12 kommunene ligger alle i det samiske kjerneområdet, hvor alle i grunnskolealder har rett til opplæring i og på samisk. Utenfor samiske distrikt har samiske elever i grunnskolealder rett til undervisning i samisk, og de har rett på undervisning på samisk når minst ti elever ønsker det.

Undersøkelsen tar utgangspunkt i følgende vedtak og forutsetninger fra Stortinget:

- *Kongeriket Norges Grunnlov* (grunnloven)
- *lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold* (sameloven)
- *lov om kommuner og fylkeskommuner* (kommuneloven)

- *lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (opplæringslova)
- *lov om behandlingssmåten i forvaltningssaker* (forvaltningsloven)
- Innst. 19 S (2016–2017), jf. Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet.*
- Innst. S. nr. 191 (2008–2009), jf. St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*
- reglement for økonomistyring i staten

Rapporten ble lagt fram for Kunnskapsdepartementet ved brev 25. juni 2019. Departementet har i brev 4. september 2019 gitt kommentarer til rapporten. Kunnskapsdepartementet videresendte rapporten til Sametinget, som har uttalt seg i brev til Riksrevisjonen 18. september 2019. Kommentarene er i hovedsak innarbeidet i rapporten og i dette dokumentet.

Rapporten, riksrevisorkollegiets oversendelsesbrev til Kunnskapsdepartementet 16. oktober 2019 og statsrådets svar i brev av 31. oktober 2019 følger som vedlegg.

---

1 Hovedfunn

- Elever som ber om opplæring, får retten oppfylt, men tilbudet er ikke godt nok kjent utenfor samiske kjerneområder.
- Det er svakheter i tilbudet om opplæring i og på samisk.
  - Mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet.
  - Svakheter i organiseringen og gjennomføringen av fjernundervisningen medfører store ulikheter i opplæringstilbudet.
  - Knapphet på samisklærere er et vedvarende problem.
- Virkemidlene er mange og små, og de er spredt på mange aktører.

---

2 Riksrevisjonens merknader

2.1 Elever som ber om opplæring i og på samisk, får retten oppfylt, men tilbudet er ikke godt nok kjent utenfor samiske kjerneområder

Ifølge opplæringsloven har skoleeieren (kommunen/fylkeskommunen) det overordnede ansvaret for at elevene får oppfylt sin rett til samisk opplæring. Innenfor samiske distrikt skal elever få tilbud om slik opplæring, jf. opplæringsloven § 6-2. Skoleeieren har plikt til å informere og veilede elever og foreldre som har spørsmål om retten og plikten til opplæring i og på samisk, jf. forvaltningsloven § 11.

Undersøkelsen viser at elever innenfor samiske distrikt, og elever utenfor samiske distrikt som ber om opplæring i og på samisk, får retten oppfylt. Det gis imidlertid lite generell informasjon om retten til opplæring i og på samisk. Manglende, utilstrekkelig eller for lite målrettet informasjon kan føre til at mange samiske foreldre og elever ikke er klar over rettighetene sine. Dette gjelder særlig elever utenfor samiske kjerneområder.

Foreldrene viser til at det er de selv som må henvende seg til kommuner, fylkeskommuner og skoler for å få informasjon om samisk opplæring. Kommunene, fylkeskommunene og skolene svarer også i spørreundersøkelsene at de i hovedsak informerer når foreldrene henvender seg. I tillegg får foreldrene informasjon gjennom skolene ved innskriving av elever til første klasse og når elever søker opptak til videregående skole.

Bare om lag en firedel av kommunene som tilbyr samisk opplæring, oppgir at de informerer om tilbudet gjennom kommunens nettsider. Foreldrene opplever at det er lite informasjon tilgjengelig om samisktilbudet, og at det som finnes av informasjon, er vanskelig å forstå. Dette gjelder særlig ved overgangen fra barnehage til barneskole og fra ungdomsskole til videregående skole. En gjennomgang av enkelte av nettsidene til kommunene, fylkeskommunene og skolene viser at de inneholder lite informasjon. Problemet gjelder også i store bykommuner der det finnes mange elever som har rett til samisk opplæring.

Sametinget mener det er grunn til å tro at den samiske elevgruppen kunne vært langt større enn den er i dag, og at mange samer ikke har benyttet seg av retten til opplæring i samisk. Ifølge Sametinget gjelder utfordringen med lite informasjon særlig elever utenfor samiske kjerneområder som har rett til opplæring i samisk. Sametinget opplyser videre at de også opplever at mange skoleeiere og skoleledere ikke kjenner til plikten til å gi slik opplæring, og at samiske rettigheter har liten oppmerksomhet hos dem. Ifølge Sametinget tydeliggjør ikke opplæringsloven samiske rettigheter godt nok.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet opplyser at det er vanskelig å identifisere hvem som kan ha rett til tilbudet, særlig når de bor utenfor samiske kjerneområder. Kunnskapsdepartementet uttaler at elever i og utenfor samiske distrikt må følges opp ulikt, og at elever og foreldre som bor utenfor samiske kjerneområder, selv må uttrykke ønske om opplæring.

2.2 Det er svakheter i tilbudet om opplæring i og på samisk

Et av målene for samepolitikken er at samene skal få gode og likeverdige tjenester. Gode tjenester innenfor samisk opplæring handler om kvaliteten på opplæringen som tilbys. Likeverdige tjenester betyr at elevens rettigheter som definert i opplæringsloven skal gjelde uavhengig av hvor i landet eleven bor. Uansett undervisningsform skal skoleeieren legge til rette for at alle elever som får opplæring i eller på samisk, kan få et likeverdig tilbud.

Etter Riksrevisjonens vurdering er det imidlertid betydelige svakheter i innholdet i tilbudet, både når det gjelder samiske læremidler, læreres kompetanse og fjernundervisning.

2.2.1 Mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet

God tilgang til samiske læremidler er en viktig del av et godt og likeverdig opplæringstilbud. Til forskjell fra læremidler på bokmål og nynorsk er samiske læremidler ikke noe elever har rett på etter opplæringsloven. Læremidlene dekkes gjennom den årlige bevilgningen til Sametinget over statsbudsjettet. Ansvar for samiske læremidler ligger hos Samisk utdanningsråd. Sametinget brukte 21 millioner kroner i 2018 på læremiddelutvikling.

Det finnes få læremidler på videregående nivå, få digitale læremidler og lite samisk skjønnlitteratur. På lule- og sørsamisk mangler det læremidler i flere kjernefag, både i grunnskolen og i videregående skole. *Salaby*, som er et viktig digitalt læremiddel i grunnskolen, finnes på mange ulike språk i tillegg til norsk, men ikke på samiske språk. Uten tilstrekkelige læremidler er det vanskelig å gi et tilbud med god kvalitet.

Det er i tillegg mangel på samisklærere, og dette bidrar til utfordringene med å utvikle læremidler for opplæring i og på samisk. Sametinget er enig i at det er svak utvikling av læremidler, særlig av lulesamiske læremidler. Mangel på lærerressurser fører til at det er få læremiddelforfattere, og mange gjør dette arbeidet på fritiden.

Både Sametinget og Utdanningsdirektoratet opplyser at mangel på samiske læremidler har vært et vedvarende problem siden samisk ble tatt i bruk i skolen. Direktoratet opplyser at det ikke bruker mye ressurser på dette, siden det er Sametinget som har ansvaret for det. En del av læremiddelutviklingsprosjektene som Sametinget har satt i gang, er forsinket på grunn av begrenset tilgang på samiske lærebokforfattere og oversettere. For perioden 2010–2018 står 65,3 av 97,1 millioner kroner ubrukt av midler som Sametinget hadde bevilget til utviklingsprosjekter på opplæringsområdet.

2.2.2 Svakheter i organisering og gjennomføring av fjernundervisningen medfører store ulikheter i opplæringstilbudet

Elevene skal ha et godt og likeverdig opplæringstilbud uansett hvor de bor i landet, og uavhengig av hvilke opplæringsformer som brukes. Fjernundervisning er en alternativ undervisningsform for de kommunene og fylkeskommunene der det ikke er mulig å få til stedlig undervisning på grunn av få elever eller mangel på samisklærere. Tilbudet ble opprettet i 2004.

Undersøkelsen viser at det i skoleåret 2017/2018 var 340 elever som fikk fjernundervisning, og at de var fordelt på et stort antall skoler. Fjernundervisning i samisk er likestilt med stedlig undervisning. Institusjoner som tilbyr samisk fjernundervisning, skal ha pedagogisk og samiskspråklig kompetanse, kompetanse i fjernundervisningsdidaktikk og kompetanse i bruk av tekniske verktøy i opplæringsøyemed.

Fylkesmannen i Troms og Finnmark er *koordinator* for fjernundervisningen i nordsamisk, og Fylkesmannen i Nordland har tilsvarende rolle for sørsamisk og lulesamisk. Alle fylkesmennene fører også *tilsyn* med at kommuner og offentlige eide skoler oppfyller pliktene de er pålagt i eller i medhold av opplæringsloven kapittel 1-16 (kommuneplikten). For 2019 er det ingen av skolene, skoleeierne eller fylkesmennene som har fullstendig informasjon om hvor mange elever som får samisk opplæring via fjernundervisning, om hvordan fjernundervisningen organiseres, eller om kvaliteten på det tilbudet elevene får.

Undersøkelsen viser at det er utfordringer knyttet til organisering og gjennomføring av undervisningen, og at dette påvirker kvaliteten på opplæringen. *Rammeverk for samisk fjernundervisning* fra 2015 inneholder bare veiledende kriterier for den som tilbyr og den som mottar fjernundervisning (skoleeier og rektor). Rammeverket skal tas i bruk for fullt i løpet av 2020. Det er stor variasjon når det gjelder hvordan fjernundervisningen tilrettelegges på ulike mottakerskoler, og i undervisningen brukes det ulike tekniske løsninger. Dersom undervisningen er dårlig tilrettelagt på mottakerskolen, rammer det særlig de yngste elevene, som har behov for god oppfølging.

Undersøkelsen viser også at fjernundervisningselever ofte får utsatt oppstart av undervisningen fordi rammebetingelsene, det vil si avtalen, undervisningsrom og/eller teknisk utstyr, ikke er på plass til skolestart. En annen årsak er at behovet for samiskundervisning meldes inn for sent. Dette kan skje fordi skolene har forsøkt å skaffe stedlig lærer først, fordi elevene ikke har kjent til rettighetene sine, eller fordi vedtaket om rett til undervisning i og på samisk fra Fylkesmannen kom for sent til skolene. I tillegg opplever enkelte skoler at de har dårlig teknisk utstyr og dårlig internettforbindelse med nett som ofte faller ut.

Skoleeieren velger selv om fjernundervisningen skal kombineres med språksamlinger/hospiteringsopphold. Undersøkelsen viser at ca. 55 prosent av elevene som lærer samisk via fjernundervisning, ikke deltar i språksamlinger/hospiteringsopphold. En evaluering fra 2012 anbefalte at fjernundervisningselevene bør få rett til å delta på slike samlinger, ettersom slike samlinger er en kompensasjon for manglende eller

svært begrenset tilgang til språkmiljø og samisk fellesskap der barna bor. Forskning gjengitt i utredningen *Hjertespråket* viser også at slike samlinger, i kombinasjon med vanlig undervisning, gir læringseffekt. Videre kan slike samlinger sikre elevenes rett til samisk kultur og identitet. Det er skoleeieren som vurderer om slike samlinger skal finansieres. At mange elever ikke får delta på slike samlinger, bidrar til at tilbudet ikke blir likeverdig for fjernundervisningselevne.

Selv om fjernundervisning i samisk er likestilt med stedlig undervisning i samisk, med samme krav til å oppfylle kompetansemålene i læreplanen, viser undersøkelsen at ulikhetene i organiseringen og gjennomføringen av fjernundervisningen gjør at den ikke blir likeverdig med stedlig undervisning i samisk eller med undervisning i norsk.

2.2.3 Knapphet på samisklærere er et vedvarende problem

Krav om at undervisningspersonell må ha formell kompetanse i samisk for å kunne undervise, ble innført i 2014 og skal oppfylles innen 2025. Skoleåret 2018/2019 oppfylte 88 prosent av de fast ansatte barneskolelærerne og 69 prosent av ungdomsskolelærerne kompetansekravet. Det har vært en økning, spesielt for lærere på ungdomstrinnet.

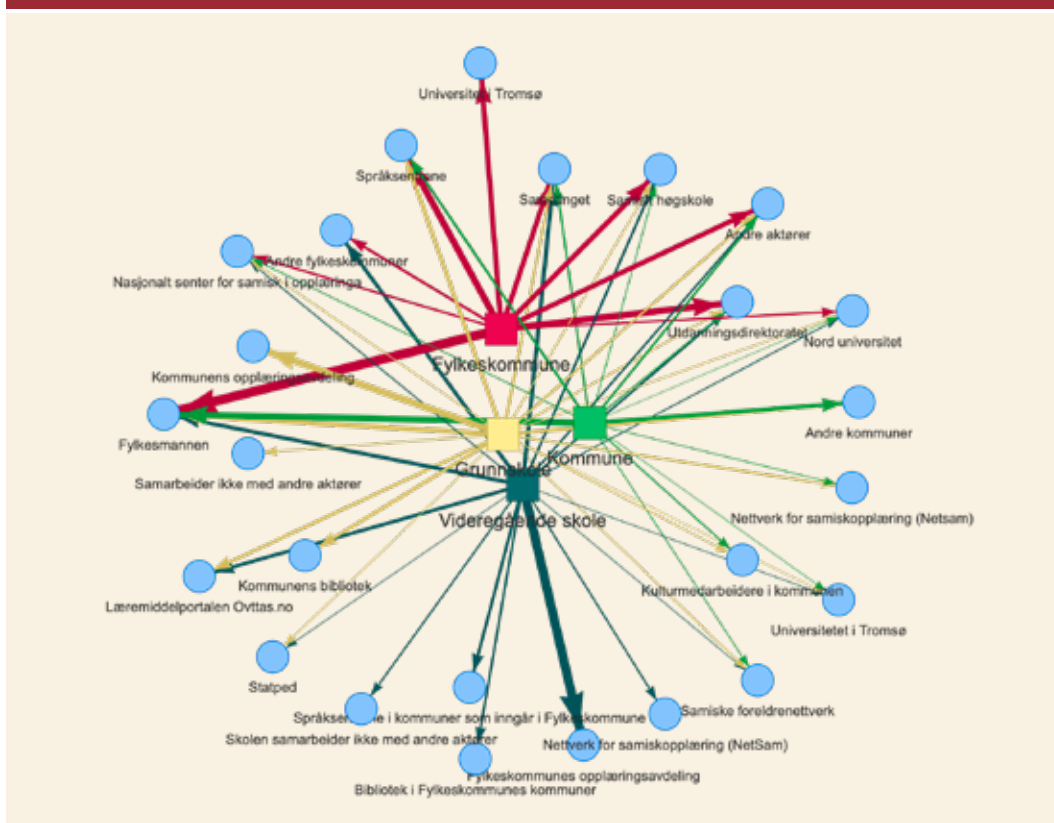
Undersøkelsen viser at antallet elever som får opplæring i samisk, har økt for alle tre språkene de siste årene, mens antallet lærere har gått ned. Antallet elever som har opplæring på samisk, har vært stabilt både i grunnskolen (1.–10. trinn) og i videregående opplæring. Flere skoler som har lav andel samiske elever, har utfordringer med å få tak i samisklærere til deltidsstillinger. Dette gjelder særlig i sør- og lulesamisk område. Konsekvensen av dette er at skoleeierne må velge alternative opplæringsformer framfor stedlig undervisning.

Dersom de lave søkertallene til samisk lærerutdanning vedvarer, kan det oppstå en kritisk mangel på samisklærere i årene framover. Riksrevisjonen har imidlertid merket seg at Fylkesmannen i Nordland, Sametinget, Nord universitet, Nordland fylkeskommune og Trøndelag fylkeskommune, samt forvaltningskommunene for samiske språk i disse fylkene i samarbeid har satt i gang et rekrutteringsarbeid for å skaffe flere samisklærere ved hjelp av målrettet informasjonsarbeid og økonomiske virkemidler.

2.3 Virkemidlene er mange og små, og de er spredt på mange aktører

Undersøkelsen viser at det finnes mange og små virkemidler som skal styrke undervisningen i og på samisk. Disse virkemidlene er spredt på flere aktører og på flere forvaltningsnivåer. Kunnskapsdepartementet har virkemidler som skal støtte skoleeierens arbeid med opplæringen. Det er skoleeieren, det vil si kommuner og fylkeskommuner, som har ansvar for å følge opp om opplæringen er god og likeverdig.

Figur 1 Hvilke aktører samarbeider fylkeskommunen/kommunen/skolen med når det gjelder samiskopplæring?

Kilde: Spørreundersøkelsene blant fylkeskommunene, kommunene, grunnskolene og de videregående skolene

Figur 1 gir en samlet oversikt over hvilke aktører fylkeskommunene, kommunene, grunnskolene og de videregående skolene oppgir at de samarbeider med. Figuren viser at det er mange aktører som skal bidra til å støtte skoleeieren og skolene i opplæring i og på samisk. Det store omfanget av aktører og virkemidler på området gjør det vanskelig å få til en god oppfølging av samisk opplæring for skoleeieren.

Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Sametinget, fylkesmennene og enkelte utdanningsinstitusjoner er viktige aktører med ulike oppgaver som til sammen skal støtte opp under skoleeierens arbeid. Undersøkelsen viser at ingen av aktørene har lagt vekt på å følge opp hvordan virkemidlene de råder over fungerer, og om de bidrar til å forbedre opplæringstilbudet i og på samisk.

Kunnskapsdepartementet har for begrenset styringsinformasjon til å kunne vurdere måloppnåelsen og kvaliteten på samiskopplæringen. Det er også mangel på kunnskap om måloppnåelse og kvalitet hos flere sentrale aktører som skal bidra til å støtte skolene og kommunene i å få til et godt og likeverdig tilbud. Det som eksisterer av kunnskap, deles i liten grad. Undersøkelsen viser samlet sett at fordelingen av oppgaver mellom mange aktører ikke bidrar til et samlet kunnskapsgrunnlag om kvaliteten på tilbudet.

I de årlige rapportene fra den faglige analysegruppen for samisk statistikk blir det påpekt at det mangler kunnskap på en rekke områder, blant annet om fjernundervisning, kvalitet i opplæringen, læringsutbytte og lærerressurser. Det ble gjennomført evalueringer av fjernundervisningen og av læreplaner i samisk i 2012.

I 2015 ble det gjennomført en evaluering av tilskuddet fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til Fylkesmannen i Nordland for lulesamisk, sørsamisk og markasamisk. Kunnskapsdepartementet har ikke gjennomført noen evalueringer etter dette. Ettersom det er mangler i kunnskapsgrunnlaget, blir evalueringer viktige for å gi kunnskap om kvaliteten på opplæringen, både for myndigheter og for brukerne.

Fylkesmannen er delegert ansvar for å føre tilsyn med skoleeieren og skolene basert på egne risikovurderinger. Undersøkelsen viser at fylkesmennene har gjennomført få tilsyn i perioden 2015–2017. Fjernundervisningen, som omfatter mange skoler og elever, og hvor mange vedvarende problemer har vært kjent over lang tid, har ikke vært tema for tilsyn. Ved å gjennomføre tilsyn kan fylkesmennene oppdage lovbrudd og gi pålegg, og de kan bidra til kunnskap om kvaliteten på opplæringen. Ingen av tilsynene etter § 6-2 i opplæringsloven har omfattet kvaliteten på opplæringen, noe blant andre Sametinget etterlyser.

Undersøkelsen viser videre at flere av de økonomiske tiltakene som skal bidra til å forbedre opplæringstilbudet, i begrenset grad gjør det. Undersøkelsen viser også at flere av virkemidlene brukes lite.

Klageordningen fungerer heller ikke etter hensikten. Sametinget, som ikke er tilbyder eller forvaltningsorgan for samiskundervisningen, får mange henvendelser fra foreldre som er misfornøyde med tilbudet barna deres får. Derimot får Fylkesmannen, som er klageorganet, få klager.

Riksrevisjonen viser til Sametingets vurdering om at retten til opplæring i og på samisk utfordres av at det fortsatt er mangel på læremidler på samisk i alle fag, på alle trinn/nivåer og på alle de samiske språkene, og at det i tillegg er mangel på lærere med formell kompetanse i samisk.

Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Utdanningsdirektoratet viser til at skoleeieren har ansvar for å sikre at opplæring i og på samisk ivaretar elevenes rett til et godt og likeverdig tilbud. Sametinget viser til at sentrale myndigheter har muligheter til å bedre rammevilkårene, kartlegge situasjonen og sette inn tiltak, noe som kan øke kvaliteten på opplæring i og på samisk. Etter Riksrevisjonens vurdering er innretningen av de statlige virkemidlene ikke tilstrekkelig effektive for å oppnå nødvendige forbedringer i det samiske skoletilbudet. Oppgavene er fordelt på mange aktører med små virkemidler. De statlige aktørene følger ikke godt nok med på tilstanden på området og om virkemidlene fører til forbedringer.

Undersøkelsen viser videre at tilgjengelige og relevante virkemidler – som evalueringer og tilsyn – nesten ikke brukes. Samlet sett gir dette utfordringer både med tanke på å kunne støtte skoleeierne i den videre utviklingen av tilbudet og å styrke forutsetningene for et godt og likeverdig opplæringstilbud. Riksrevisjonen vil spesielt vise til at ingen av Kunnskapsdepartementets underliggende enheter har ansvar for å sikre et helhetlig kunnskapsgrunnlag om tilstanden. Dette gjelder både om elevenes rettigheter blir oppfylt og om kvaliteten på undervisningen og læremidlene sikrer et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk.

---

3 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Kunnskapsdepartementet

- vurderer tiltak for å bidra til at informasjon om retten til samisk opplæring blir bedre tilgjengelig for samiske elever og foreldre
- i samarbeid med Fylkesmannen i Troms og Finnmark og Fylkesmannen i Nordland bidrar til at fjernundervisningstilbudet blir et godt alternativ til stedlig undervisning
- følger opp at iverksatte tiltak fører til flere lærerstudenter
- i samarbeid med Sametinget vurderer virkemidler som kan bidra til å utvikle nødvendige læremidler
- vurderer hvordan virkemidlene kan innrettes bedre for å understøtte skoleeierens arbeid med å sikre et godt og likeverdig tilbud

---

4 Departementets oppfølging

Kunnskaps- og integreringsministeren gir innledningsvis uttrykk for at Riksrevisjonen har utarbeidet en rapport som bygger på et grundig datamateriale og som vil være nyttig for departementets videre arbeid. Å sikre at samiske elever får opplæring i og på samisk er viktig både for den enkelte eleven og for å bevare de samiske språkene, som alle er truet. Statsråden er i all hovedsak enig i at innretningen av de statlige virkemidlene ikke er tilstrekkelig effektive til å oppnå nødvendige forbedringer i det samiske skoletilbudet.

Statsråden skriver videre at det er en viktig påpekning at for dårlig informasjon om rettighetene til opplæring i og på samisk kan medføre at mange samiske elever ikke tar i bruk sine rettigheter. Statsråden viser til at det er skoleeiers ansvar å gi informasjon, men opplyser om at han vil ta det med i det videre arbeidet og i samarbeidet med Sametinget. Statsråden vil også gå i dialog med KS om hvordan skoleeiere kan gi bedre informasjon til samiske elever og deres foreldre om de rettighetene de har etter opplæringsloven.

Statsråden er enig i at språksamlinger kan være nyttige for elever som får fjernundervisning når de skal lære seg samiske språk. Samtidig er det viktig å bevare skoleeiers og skolers metodefrihet i hvordan elevene skal oppnå kompetansemålene, og statsråden ønsker ikke å detaljstyre den pedagogiske virksomheten i skolene. Kunnskapsdepartementet har initiert to pilotprosjekter knyttet til digital fjernundervisning som statsråden mener kan gi nyttige erfaringer for tilbydere av samisk fjernundervisning. Departementet har også gitt Utdanningsdirektoratet i oppdrag å etablere en permanent plattform for nettbasert læring som fellesløsning for skoler. Statsråden viser for øvrig til at rammeplanene for de samiske lærerutdanningene inneholder et særskilt krav om at kandidatene skal ha kompetanse i fjernundervisningsdidaktikk i tillegg til profesjonsfaglig digital kompetanse.

Rekruttering til lærerutdanningene har ifølge statsråden høy prioritet, og departementet er spesielt oppmerksom på utviklingen for lærerutdanningene i Nord-Norge og de samiske lærerutdanningene. I den forbindelse viser statsråden til Regjeringens pågående kompetanse- og rekrutteringsløft for å sikre elevene kvalifiserte lærere, og andre tiltak for å rekruttere og beholde samisklærere. Statsråden framhever at gode fagmiljø er en forutsetning for å få flere lærerstudenter og for å få flere til å fullføre lærerutdanningene. I budsjettproposisjonen for 2020 har regjeringen derfor foreslått å øke bevilgningen for grunnskolelærerutdanningen ved Nord universitet med 5 mill.

kroner. Økningen er begrunnet med at fagmiljøene i lule- og sørsamisk er små og sårbare, og det er behov for langsiktig rekruttering og faglig oppbygging.

Statsråden er enig i at læremidler er en viktig forutsetning for å sikre god opplæring i og på samisk. Statsråden viser til at det er Sametinget som er gitt ansvaret for utvikle læremidler i samisk, og at Sametinget har fått større handlingsrom til selv å prioritere økonomiske virkemidler mellom ulike tiltak, etter at de årlige overføringene til Sametinget ble samlet på én post fra og med statsbudsjettet 2019. Situasjonen for samiske læremidler er et tema departementet har hatt mye dialog med Sametinget om, og statsråden ønsker å fortsette denne dialogen. Samtidig understreker statsråden at dette er et saksområde Sametinget har ansvaret for, innenfor de rammene de får av Stortinget som bevilgende myndighet. Statsråden viser ellers til at regjeringen i statsbudsjettet for 2020 har foreslått å sette av 15 mill. kroner til oversetting, tilpassing og utvikling av digitale læremidler på samisk. For øvrig stiller Kunnskapsdepartementet krav om at alle digitale læremidler departementet gir støtte til utvikling av, skal være mulige å oversette til samiske språk.

Når det gjelder spredningen og omfanget av virkemidler, viser statsråden til at etableringen av mange små aktører har sprunget ut av lokale behov som Kunnskapsdepartementet ikke har ansvaret for å dekke. Statsråden mener at utviklingen av lokale virkemidler og aktører på dette området er viktig, men at den må være i tråd med de overordnede statlige strategier og tiltak.

Statsråden mener at Riksrevisjonens tilrådninger blir et viktig kunnskapsgrunnlag for Kunnskapsdepartementets videre arbeid, og viser særlig til oppfølgingen av NOU 2016:18 *Hjertespråket*. Ifølge statsråden vil Riksrevisjonens rapport også være et kunnskapsgrunnlag i oppfølgingen av forslaget til ny opplæringslov og utredningen om videregående opplæring (Lied-utvalget).

Statsråden framhever at han er opptatt av god og tett dialog med Sametinget i arbeidet for samiske elevers rett til opplæring i og på samisk. I tillegg understreker statsråden at Kunnskapsdepartementet vil følge opp konsultasjonsordningen og fortsette å bringe saker inn i konsultasjonene mellom statlige myndigheter og Sametinget i henhold til de reglene som er fastsatt for ordningen.

---

5 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Saken oversendes Stortinget.

Vedtatt i Riksrevisjonens møte 12. november 2019

Per-Kristian Foss

Per Rune Henriksen

Anne Tingelstad Wøien

Gunn Karin Gjul

Arve Lønnum

Jens A. Gunvaldsen

Vedlegg 1

Riksrevisjonens brev til statsråden

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET
Postboks 8119 DEP
0032 OSLO

Att.: statsråd Jan Tore Sanner

Oversendelse av Dokument 3:X av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk til Kunnskapsdepartementet

Vedlagt oversendes utkast til Dokument 3:x (2019–2020) Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk.

Dokumentet er basert på rapport oversendt Kunnskapsdepartementet ved vårt brev 25. juni 2019, og på departementets svar 4. september 2019.

Statsråden bes redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Departementets oppfølging vil bli sammenfattet i det endelige dokumentet til Stortinget. Statsrådets svar vil i sin helhet bli vedlagt dokumentet.

Svarfrist: 30. oktober 2019.

For riksrevisorkollegiet

Per-Kristian Foss
riksrevisor

Brevet er ekspedert digitalt og har derfor ingen håndskreven signatur.

Vedlegg 2

Statsrådets svar

**DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT**

Kunnskaps- og integreringsministeren

Riksrevisjonen
Postboks 6835 St. Olavs plass
0130 OSLO

Unntatt offentlighet, Offl. § 5 andre
ledd jf RR §18

Deres ref

Vår ref

Dato

18/3531-13

31. oktober 2019

Forvaltningsrevisjon av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk

Jeg viser til Riksrevisjonens brev av 16. oktober 2019 og vedlagte Dokument 3:x (2019–2020) *Riksrevisjonens undersøkelse av samiske elevers rett til opplæring i og på samisk*.

Riksrevisjonen har utarbeidet en rapport som bygger på et grundig datamateriale og som vil være nyttig for departementets videre arbeid. Å sikre at samiske elever får opplæring i og på samisk er viktig både for den enkelte eleven og for å bevare de samiske språkene, som alle er truet. Etter Riksrevisjonens vurdering er innretningen av de statlige virkemidlene ikke tilstrekkelig effektive til å oppnå nødvendige forbedringer i det samiske skoletilbudet. Dette er en konklusjon jeg i all hovedsak er enig i. Jeg vil her først kommentere Riksrevisjonens merknader og hovedfunn og deretter kommentere anbefalingene. Svaret er koordinert med Kommunal- og moderniseringsministeren.

Riksrevisjonens merknader

a) Elever som ber om opplæring i og på samisk, får retten oppfylt, men tilbudet er ikke godt nok kjent utenfor samiske kjerneområder.

For dårlig informasjon om rettighetene til opplæring i og på samisk kan medføre at mange samiske elever ikke tar i bruk sine rettigheter. Dette er en viktig påpeking som jeg tar med i det videre arbeidet og i samarbeidet med Sametinget.

b) Mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet

Jeg er enig i at samiske læremidler er en viktig forutsetning for å sikre god opplæring i og på samisk. Det er Sametinget som er gitt ansvaret for å utvikle læremidler i samisk. Etter enighet med Sametinget ble det i statsbudsjettet for 2019 besluttet å samle årlige overføringer til Sametinget under én post i statsbudsjettet. Med den nye ordningen har

Postadresse: Postboks 8119 Dep 0032 Oslo
Kontoradresse: Kirkeg. 18 Telefon* 22 24 90 90
Org no.: 872 417 842

Sametinget fått større handlingsrom til selv å prioritere økonomiske virkemidler mellom ulike tiltak. Jeg mener derfor at Sametinget her må stå fritt i å prioritere hvor mye som skal bevilges til samiske læremidler, og hvordan læremidlene skal produseres på en effektiv måte.

I forbindelse med innføringen av nye læreplaner (fagfornyelsen) er det behov for nye læremidler i mange fag. I RNB 2019 økte vi derfor tilskuddet til Sametinget med 10 mill. kroner til samiske læremidler. Videre har vi i statsbudsjettet for 2020 foreslått å sette av 15 mill. kroner til oversetting, tilpassing og utvikling av digitale læremiddel på samisk. I tillegg har vi som krav at alle digitale læremidler vi har gitt støtte til utvikling av, skal være mulige å oversette til samiske språk.

c) Svakheter i organisering og gjennomføring av fjernundervisningen medfører store ulikheter i opplæringstilbudet

Jeg vil her vise til § 7-1 i forskrift til opplæringsloven som åpner opp for at elever som har rett til opplæring i samisk, har rett til alternativ form for slik opplæring når opplæringen ikke kan bli gitt av egnet undervisningspersonale ved skolen. Alternative former for opplæring kan for eksempel være fjernundervisning, intensivundervisning eller særlige leirskoleopphold. Skoleeier skal samarbeide med elevens foreldre om hvilke opplæringstilbud som skal gis.

Det er flere ulike tilbydere av fjernundervisning: ordinære kommunale grunnskoler, fylkeskommunale videregående skoler, statsdrevne videregående skoler og Sørsamisk kunnskapspark, samt kommunalt drevne grunnskoler med statlig finansiering. Flere av tilbyderne av fjernundervisning kombinerer dette med språksamlinger og/eller hospiteringsopphold. Kommunene/fylkeskommunene får refundert deler av kostnadene ved kjøp av fjernundervisning fra staten gjennom tilskuddsordningen på kap. 225 post 63 Tilskudd til samisk i grunnopplæringen.

Språksamlinger og hospiteringsopphold er en mulighet skoleeier kan velge å tilby elevene. Opplæringen skal være forsvarlig, men kan ha ulik form. Dersom skoleeier mener nettbasert opplæring i samisk alene er forsvarlig, vil det ikke være nødvendig med språksamlinger eller hospitering. I motsatt fall vil de være nødvendige for å oppnå kompetansemålene i faget. Her er det ulike behov på de enkelte skolene i kommunene.

Riksrevisjonen konkluderer under dette punktet med: "*At mange elever ikke får delta på slike samlinger bidrar til at tilbudet ikke blir likeverdig for fjernundervisningselevne.*" Jeg er enig i at språksamlinger kan være nyttige for elevene når de skal lære seg samisk språk. Samtidig mener jeg at det er viktig å bevare skoleeiers og skolers metodefrihet i hvordan elevene skal oppnå kompetansemålene. Jeg ønsker ikke å detaljstyre den pedagogiske virksomheten i skolene på den måten som Riksrevisjonen antyder.

d) Knapphet på samiske lærere er et vedvarende problem

Rekruttering til lærerutdanningene står høyt på dagsordenen. Det gjelder også de samiske lærerutdanningene. Regjeringen gjennomfører nå et betydelig kompetanse- og rekrutteringsløft for å sikre elevene kvalifiserte lærere, og for å gjøre yrket mer attraktivt. Universiteter og høyskoler har i 2017 og 2018 fått til sammen 15 mill. kroner for å rekruttere studenter til lærerutdanningene. Av disse midlene har Samisk høgskole fått 700 000 kroner. Nord universitet og Universitetet i Tromsø har fått fire millioner hver for å rekruttere til egne utdanninger, også de samiske. I tillegg er det i år satt av 10 mill. kroner til nasjonale rekrutteringstiltak, blant annet for å få flere mannlige søkere til lærerutdanningene.

Grunnskolelærerutdanningene i lulesamisk og sørsamisk kom i gang i henholdsvis 2018 og 2019, og barnehagelærerutdanning planlegges fra 2020. Fagmiljøene i sør- og lulesamisk er små og sårbare, og det er behov for langsiktig rekruttering og faglig oppbygging. I 2018 fikk Utdanningsdirektoratet 2,5 millioner kroner til å utvikle ordninger som kan stimulere til flere studenter til sør- og lulesamiske og kvenske lærerutdanninger.

Det er også satset på tiltak for at de som jobber i skolen med påbegynt, men ikke fullført lærerutdanning, skal få mulighet til å fullføre. De to universitetene i Nord-Norge har til sammen fått 4,3 millioner til i samarbeid å utvikle en forsøksordning, som ble iverksatt høsten 2019, og avvikles i 2025. Alle institusjoner som tilbyr grunnskolelærerutdanning, også Samisk høgskole, kan etter søknad til departementet ta del i ordningen.

Det er særlig store utfordringer med rekruttering av lærere i Nord-Norge, og til undervisning i og på samisk. Regjeringen har derfor etablert insentiver gjennom Lånekassen. De som har tatt 60 studiepoeng i samisk eller kvensk språk som del av, eller i tillegg til, samisk eller norsk lærerutdanning, kan få slettet studiegjeld med opptil 50 000 kroner. Dette gjelder også de som har tatt 60 studiepoeng i samisk eller kvensk språk i tillegg til barnehagelærerutdanning. Inntil 2022 kan kvalifiserte lærere som underviser i grunnskolen i Finnmark eller Nord-Troms (tiltakssonen), få slettet studiegjeld med inntil 20 000 kroner ekstra per år. Det vil si at denne summen kommer i tillegg til de inntil 25 000 kroner per år som alle låntakere i Lånekassen som er bosatt og yrkesaktive i tiltakssonen, kan få slettet. Fra 2025 kan lærere som har tatt femårig lærerutdanning påbegynt høsten 2017 eller senere, og som har jobbet i skolen i minst tre år, få slettet inntil kr 161 000 av studielånet. For å få full uttelling, må man være ansatt i Nord-Norge, være utdannet for trinn 1–7 og ha tatt utdanningen på normert tid.

e) Virkemidlene er mange og små, og de er spredt på mange aktører

Riksrevisjonen viser til at det finnes mange og små virkemidler som skal styrke opplæringen i og på samisk. Disse er spredt på flere aktører og på flere forvaltningsnivåer. Etableringen av mange av aktørene som er beskrevet i rapporten, springer ut av lokale behov som Kunnskapsdepartementet ikke har ansvaret for å dekke. For eksempel bevilger Sametinget tilskudd til flere språksentre. Felles for alle språksentrene er målet om å synliggjøre samisk språk og bidra til at samisk språk styrkes og utvikles i nærområdet. Språksentrene tar utgangspunkt i sine språkområder og igangsetter tiltak tilpasset behovene i de ulike

områdene. Andre eksempler er *Nettverk for samiskopplæring* (NetSam) og *Samisk foreldrenettverk*, som er aktører som ikke er initiert fra Kunnskapsdepartementet. Videre er opprettelsen av *Nasjonalt senter for samisk i opplæringa* som et nasjonalt senter et ønske fra blant andre Sametinget, og var også ett av forslagene i NOU 2016: 18 *Hjertespråket*. Jeg mener at utviklingen av lokale virkemidler og aktører på dette området er viktig. Samtidig må de være i tråd med de overordnede statlige strategier og tiltak.

Riksrevisjonens anbefalinger

Jeg vil her kommentere de fem anbefalingene fra Riksrevisjonen.

- a) *Riksrevisjonen anbefaler at Kunnskapsdepartementet vurderer tiltak for å bidra til at informasjonen om retten til samisk opplæring blir bedre tilgjengelig for samiske elever og foreldre*

Det er skoleeiers ansvar å informere om de rettighetene elever er gitt i opplæringsloven. Jeg vil gå i dialog med KS om hvordan skoleeiere kan gi bedre informasjon til samiske elever og deres foreldre om de rettighetene de har etter opplæringsloven.

- b) *Riksrevisjonen anbefaler at Kunnskapsdepartementet i samarbeid med Fylkesmannen i Troms og Finnmark og Fylkesmannen i Nordland bidrar til at fjernundervisningstilbudet blir et godt alternativ til stedlig undervisning*

Skoler og skoleeiere har lang erfaring med å drive med samisk fjernundervisning. Den teknologiske utviklingen har imidlertid bidratt til mange nye verktøy og nye måter å drive fjernundervisning på. Jeg vil her vise til at Kunnskapsdepartementet har initiert to pilotprosjekter knyttet til digital fjernundervisning de senere årene; Den virtuelle matematikkskolen (DVM) og Fleksibel opplæring (FO). Erfaringene fra disse prosjektene vil kunne være nyttige også for tilbydere av fjernundervisning i samisk.

Kunnskapsdepartementet har gitt Utdanningsdirektoratet i oppdrag å etablere en permanent plattform for nettbasert undervisning som *fellesløsning* for skoler. Plattformen skal utvikles slik at den kan benyttes til fjernundervisning i de undervisningsfagene der dette er tillatt etter opplæringsloven med forskrifter.

Regjeringen legger hver vårsesjon frem en melding til Stortinget om samiske forhold. Sametinget har pekt på at det er for få digitale tjenester på samiske språk. Neste års stortingsmelding skal derfor ha digitalisering som tema. Meldingen vil bl.a. ta utgangspunkt i regjeringens digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019–2025 og se hen til Sametingets digitaliseringsstrategi som ble vedtatt av plenum i desember 2018. Meldingen skal også ses i sammenheng med regjeringens oppfølging av NOU 2016: 18 *Hjertespråket* og arbeidet med ny språkmelding, som koordineres av Kulturdepartementet.

Jeg vil også vise til at rammeplanene for de samiske lærerutdanningene inneholder et særskilt krav om at kandidatene skal ha kompetanse i fjernundervisningsdidaktikk. Dette kommer i tillegg til øvrig læringsutbytte om digitale temaer, som at kandidaten skal ha profesjonsfaglig digital kompetanse, kunne vurdere og bruke relevante læremidler, digitale verktøy og ressurser i opplæringen, og gi elevene opplæring i digitale ferdigheter.

c) *Riksrevisjonen anbefaler at Kunnskapsdepartementet følger opp at iverksatte tiltak fører til flere lærerstudenter.*

Rekruttering til lærerutdanningene har høy prioritet, og departementet er spesielt oppmerksom på utviklingen for lærerutdanningene i Nord-Norge og de samiske lærerutdanningene. Departementet har vært særlig opptatt av at opptak til samisk lærerutdanning skal inngå i det nasjonale opptakssystemet (Samordna opptak). Dette er av betydning for rekruttering og for departementets mulighet for å følge med på utviklingen i søkerens kvalifikasjoner og opptakstill. En viktig faktor for å få flere lærerstudenter og flere til å fullføre lærerutdanning er gode fagmiljø. Regjeringen har derfor i budsjettproposisjonen for 2020 (Prop. 1 S (2019–2020) kap. 260 Universitet og høyskolar) foreslått å øke bevilgningen til grunnskolelærerutdanningen ved Nord universitet med 5 mill. kroner, med følgende begrunnelse: *"Fagmiljøa i lule- og sørsamisk er små og sårbare, og det er behov for langsiktig rekruttering og fagleg oppbygging. Kunnskapsdepartementet foreslår å auke løyvinga til Nord universitet med 5 mill. kroner til dette formålet."*

d) *Riksrevisjonen anbefaler at Kunnskapsdepartementet i samarbeid med Sametinget vurderer virkemidler som kan bidra til å utvikle nødvendige læremidler.*

Kunnskapsdepartementet og Sametinget har jevnlig møter og dialog om aktuelle saker, herunder faste samarbeidsmøter to ganger årlig. Situasjonen for samiske læremidler er et tema departementet har hatt mye dialog med Sametinget om, og jeg ønsker å fortsette denne dialogen. Samtidig vil jeg minne om at dette er et saksområde som Sametinget har ansvaret for, innenfor de rammene de får av Stortinget som bevilgende myndighet.

De nye læreplaner (fagfornyelsen) viser behovet for nye læremidler i mange fag. Som nevnt ovenfor økte departementet i forbindelse med RNB 2019 tilskuddet til Sametinget med 10 mill. kroner til samiske læremidler og har i statsbudsjettet for 2020 foreslått å sette av 15 mill. kroner til oversetting, tilpassing og utvikling av digitale læremiddel på samisk. I tillegg har vi som krav at alle digitale læremidler vi har gitt støtte til utvikling av, skal være mulige å oversette til samiske språk.

e) *Riksrevisjonen anbefaler at Kunnskapsdepartementet vurderer hvordan virkemidlene kan innrettes bedre for å understøtte skoleeierens arbeid med å sikre et godt og likeverdig tilbud.*

Riksrevisjonens tilrådninger blir et viktig kunnskapsgrunnlag for Kunnskapsdepartementets videre arbeid. Jeg vil særlig vise til oppfølgingen av NOU 2016: 18 *Hjertespråket*. I tillegg vil departementet snart motta forslag til ny opplæringslov (opplæringslovutvalget) og en offentlig utredning om videregående opplæring (Lied-utvalget). Riksrevisjonens rapport vil være et kunnskapsgrunnlag i oppfølgingen av disse utredningene der det er relevant.

Jeg er opptatt av god og tett dialog med Sametinget i arbeidet for samiske elevers rett til opplæring i og på samisk. I tillegg vil jeg understreke at Kunnskapsdepartementet vil følge opp konsultasjonsordningen og fortsette å bringe saker inn i konsultasjonene mellom statlige myndigheter og Sametinget i henhold til de reglene som er fastsatt for ordningen.

Med hilsen

Jan Tore Sanner

Vedlegg 3

Rapport: Samiske elevers rett til
opplæring i og på samisk

Revisjonen er gjennomført i samsvar med Riksrevisjonens lov og instruks og med retningslinjer for forvaltningsrevisjon som er konsistente med og bygger på ISSAI 300, INTOSAI's internasjonale standarder for forvaltningsrevisjon.

Innhold

Ordliste og forkortelser	34
1 Innledning	37
1.1 Bakgrunn	37
1.2 Mål og problemstillinger	38
2 Metodisk tilnærming og gjennomføring	40
2.1 Spørreundersøkelse og statistikk	40
2.2 Intervju	41
2.3 Dokumentanalyse	41
3 Revisjonskriterier	42
3.1 Rett til opplæring i og på samisk	42
3.2 Krav til innhold i opplæringen i og på samisk	43
3.3 Krav til skoleeiere for å sikre et godt og likeverdig opplæringstilbud	44
3.4 Statlige myndigheters ansvar for å sikre et godt og likeverdig opplæringstilbud	45
4 Har samiske elever et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk?	47
4.1 Utvikling i antall elever	47
4.2 Organisering av samiskopplæringen	50
4.3 Informasjon om opplæringstilbudet	51
4.4 Lærerressurser	53
4.5 Fag- og timefordelingen for elever med samisk	59
4.6 Fjernundervisning	63
4.7 Tilgang til læremidler	69
4.8 Kvaliteten på opplæringstilbudet	77
5 Er statlige virkemidler innrettet slik at de bidra til et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk?	83
5.1 Samarbeid mellom aktører involvert i opplæring i og på samisk	83
5.2 Statlige virkemidler som skal bidra til et godt og likeverdig tilbud	85
5.2.1 Opplæringsloven	85
5.2.2 Organisatoriske tiltak	85
5.2.3 Tiltak som skal bidra til bedre kvalitet på opplæringstilbudet	86
5.2.4 Økonomiske tiltak som skal bidra til et godt og likeverdig opplæringstilbud	89
5.3 Kunnskapsdepartementets oppfølging og styringsgrunnlag	94

6	Vurderinger	96
6.1	Elever som ber om opplæring får retten oppfylt, men tilbudet er ikke godt nok kjent utenfor samiske distrikt	96
6.2	Det er svakheter i tilbudet om opplæring i og på samisk	97
6.2.1	Mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet	97
6.2.2	Svakheter i organisering og gjennomføring av fjernundervisningen medfører store ulikheter i opplæringstilbudet	98
6.2.3	Knapphet på samisklærere er et vedvarende problem	99
6.3	Virkemidlene er mange og små, og de er spredt på mange aktører	99
7	Referanseliste	101

Figuroversikt

Figur 1	Hvilke aktører samarbeider fylkeskommunen/kommunen/skolen med når det gjelder samiskopplæring?	12
Figur 2	Aktører og ansvarsfordeling i samisk språkopplæring	38
Figur 3	Elever med opplæring i samisk, og i og på samisk i grunnskolen (til venstre) og elever med opplæring i og på samisk i videregående skole (til høyre), i skoleåret 2017/18	47
Figur 4	Antall elever med opplæring i og på samisk som første- og andrespråk i grunnskole og videregående opplæring. 2013/14–2018/19	48
Figur 5	Antall elever i grunnskolen med samisk som første- og andrespråk. 2013/14 og 2018/19	48
Figur 6	«Hvordan gir skolen tilbud om samisk opplæring? Flere svar er mulig.» Andel skoler	50
Figur 7	Grunnskolenes oppfatning av tilgang til læremidler ved grunnskoler med stedlig samisk opplæring eller ambulerende lærere/elever. n= 64.	70
Figur 8	Hvilke aktører samarbeider fylkeskommunen/kommunen/skolen med når det gjelder samisk opplæring?	84

Tabelloversikt

Tabell 1	Antall elever med lule-, nord- og sørsamisk i grunnskole og videregående som første- og andrespråk. Skoleåret 2018/19	49
Tabell 2	Antall fast ansatte lærere som underviser i samisk, fordelt på studiepoeng i faget. Andel lærere som fyller kompetansekravene. Skoleårene 2015/16–2018/19	54
Tabell 3	Samiske grunnskolelærerutdanninger (SGLU), femårig studium. Antall førsteårsstudenter, studieplasser og registrerte studenter skoleåret 2018/19	56
Tabell 4	Fjernundervisningstilbydere skoleåret 2017/18. Antall elever, lærere og undervisningsspråk.	65
Tabell 5	Oversikt over kjernefag uten læremidler i grunnskolen og videregående opplæring i nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk	71
Tabell 6	Avvik mellom tildelte og brukte tilskuddsmidler til læremidler 2015–2018. Kroner	74
Tabell 7	Tilskudd til samisk i grunnskolen innenfor og utenfor samiske distrikt per elev i skoleårene 2015/16– 2017/18. Kroner	90

Tabell 8 Bruk av studiehjemler i perioden 2015–2018	92
Tabell 9 Oversikt over antall språktilskudd som gikk til opplæringstiltak i grunnskole og videregående skole i perioden 2015–2018	93
Tabell 10 Antall stipender til elever med samisk som fag i videregående skole	93

Tekstboksoversikt

Tekstboks 1 Opptakskrav til samisk grunnskolelærerutdanning	55
Tekstboks 2 «Drømmejobben» – kampanje for å rekruttere søkere til samisk lærerutdanning i 2009	58
Tekstboks 3 Samisk som første- og andrespråk	60
Tekstboks 4 Fjernundervisning i samisk	64
Tekstboks 5 Læremiddelportalen Ovttas	72

Ordliste og forkortelser

Ambulerende lærer	Lærer som reiser rundt og underviser ved flere skoler.
Didaktikk	Didaktikk er læren om undervisning og læring i skolen og er et hovedområde innen fagfeltet pedagogikk. Fjernundervisningsdidaktikk er undervisningslære knyttet til fjernundervisning.
Duodji	Duodji er samisk tradisjonelt håndverk og tradisjonelle håndverksprodukter. Det omfatter tilvirkning av redskaper, brukskunst og kunsthåndverk. I skolesammenheng er duodji samisk tradisjonelt håndverk, kunsthåndverk og kunst. Det er egne læreplaner i duodji.
Fag- og timefordeling	Utdanningsdirektoratets årlige rundskriv, Rundskriv Udir-1, inneholder tabeller over hvilke fag elever i grunnskolen og videregående opplæring skal ha, og timefordelingen til fagene. Tabellene har status som forskrifter.
Fagfornyelsen	En samlebetegnelse for det pågående arbeidet med å fornye alle læreplanene i skolen. Nye læreplaner skal tas i bruk trinnvis fra skolestart i 2020.
Forvaltningsområdet for samisk språk	<p>Med forvaltningsområdet for samisk språk menes forvaltningskommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Lavangen, Hattfjelldal, Tysfjord, Røros, Røyrvik og Snåsa. I disse kommunene er samisk og norsk likestilte språk.</p> <p>De fire nordligste fylkeskommunene, Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag, er også omfattet av forvaltningsområdet, og samiske språk er også likestilte med norsk i disse fylkeskommunene.</p> <p>I forvaltningsområdet sikrer loven retten til å bruke samisk i muntlig og skriftlig kontakt med offentlige organer.</p>
Grunnskolens Informasjonssystem, GSI	GSI er Norges offisielle oversikt over grunnskoleundervisningen i landet og er den viktigste kilden til grunnskoledata i Norge.
Kunnskapsløftet samisk (LK06S)	Det er utviklet egne læreplaner for Kunnskapsløftet samisk. Disse planene er likeverdige og parallelle læreplaner for opplæring i samiske distrikt og for elever utenfor samiske distrikt som får samisk opplæring.
Nasjonale prøver i lesing samisk	Nasjonale prøver i lesing samisk måler i hvilken grad elevenes ferdigheter er i samsvar med kompetansemål i læreplanen LK06S, der leseferdigheter er integrert. Prøvene gjennomføres på 5. trinn, 8. trinn og 9. trinn.
Nord universitet	Nord universitet ble dannet 1. januar 2016 gjennom en sammenslåing av Universitetet i Nordland, Høgskolen i Nesna og Høgskolen i Nord-Trøndelag.
Norsk for elever med samisk som førstespråk	Elever med samisk som førstespråk følger Læreplan i norsk for elever med samisk som førstespråk (NOR-03) i norskfaget.
Ovttas	På nettstedet Ovttas finnes informasjon om samiske læremidler, som kan lånes direkte fra Sametingets læremiddelsentral. I tillegg finnes det en delingsarena for egenprodusert innhold.
Rammeverk for fjernundervisning	Utdanningsdirektoratet utarbeidet i 2015 et rammeverk for fjernundervisning i samisk for elever i hele grunnopplæringen. Målet med rammeverket er at elever som følger læreplanen for samisk som førstespråk eller samisk som andrespråk, oppfyller kompetansemålene i planen. Slik skal rammeverket bidra til at samiske elever blir funksjonelt tospråklige. Fjernundervisningen skal sidestilles med stedlig undervisning og undervisning som gis i alle andre skolefag.

Same (definisjon i opplæringsloven)	Personer som kan skrives inn i Sametingets valgmannstall, og barn av de som kan skrives inn, jfr. lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringsloven) § 6-1.
Sametinget	Sametinget er et folkevalgt organ opprettet for å sikre Norges samiske befolkning politisk representasjon og medvirkning. Sametinget har sitt hovedsete i Karasjok, men har også kontorer andre steder i landet.
Sametingets læremiddelsentral	Læremiddelsentralen har en samling av alle samiske læremidler/ læringsressurser på nord-, lule- og sørsamisk som er utgitt opp gjennom årene, og som utkommer etter hvert. Dette omfatter for eksempel bøker, lydbøker, plakater, brettspill, puslespill, musikk, eventyrpakker (snakkepakker) og filmer. Læremiddelsentralen låner ut gratis materiale til barnehager, skoler, studenter og andre.
Sametingets valgmannstall	Sametingets valgmannstall er et register over personer som har mulighet til å stemme ved eller stille som kandidat i valg til Sametinget. Om lag 18 000 personer er registrert i Sametingets valgmannstall per juni 2019.
Samisk	Samisk er i opplæringsloven definert som nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.
Samisk distrikt	Tolv kommuner i de fire nordligste fylkene er forvaltningskommuner for samiske språk. I opplæringsloven er disse kommunene definert som samisk distrikt, og her har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk. Kommuner i samiske distrikt kan vedta lokal forskrift om opplæring for alle elever i grunnskolealder. Nesseby, Karasjok og Kautokeino kommune har innført en slik bestemmelse.
Samisk grunnskolelærerutdanning 1–7	Samisk grunnskolelærerutdanning 1–7 (SGLU 1–7) kvalifiserer til å undervise elever på 1.–7. trinn. I fag med tilstrekkelig fordypning kan den også gi grunnlag for undervisning på andre nivåer. Utdanningen ble 5-årig mastergrad fra høsten 2017.
Samisk grunnskolelærerutdanning 5–10	Samisk grunnskolelærerutdanning 5–10 (SGLU 5–10) kvalifiserer til å undervise elever på 5.–10-trinn. I fag med tilstrekkelig fordypning kan den også gi grunnlag for undervisning på andre nivåer. Utdanningen ble 5-årig mastergrad fra høsten 2017.
Samisk høgskole Sámi allaskuvla	Samisk høgskole er en statlig høgskole som ble etablert i Kautokeino i 1989 med det formål å styrke samisk kompetanse. Samisk høgskole gir utdanning i fag av særlig betydning for det samiske samfunnet, som samisk språk, litteratur, lærerutdanning, duodji, journalistikk og reindrift.
Samisk opplæring i grunnskolen	I samiske distrikt har alle elever (både samer og ikke-samer) rett til opplæring i og på samisk. Det betyr opplæring på samisk også i andre fag enn samisk. Utenfor samiske distrikt har elever rett til slik opplæring dersom foreldre til minst ti elever krever dette. Det er få grunnskoler utenfor samiske distrikt som underviser elevene på samisk. Utenfor samiske distrikt er det kun samer som har rett til opplæring i samisk.
Samisk opplæring i videregående skole	Samer i videregående opplæring har kun rett til opplæring i samisk, ikke på samisk. Opplæring på samisk (nordsamisk) gis ved de statlige samiske videregående skolene i Karasjok og Kautokeino.
Samisk som andrespråk	Elever med samisk som andrespråk følger Læreplan i samisk som andrespråk (SAS1-04).
Samisk som førstespråk	Elever med samisk som førstespråk følger Læreplan i samisk som førstespråk (SFS1-04).

Samiske språk	De tre mest utbredte samiske språkene i Norge er nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) § 1-5 slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte etter bestemmelsene i samelovens kapittel 3 om samisk språk.
Sápmi	Sápmi (norsk: Sameland) er den tradisjonelle betegnelsen på samenes historiske bosetningsområde. Sápmi strekker seg over fire land: Norge, Sverige, Finland og Russland.
Samiske studiehjemler	Tilskudd til studiepermisjon for videreutdanning i samisk for lærere i grunnskolen eller videregående opplæring som underviser i/på samisk som førstespråk (samisk 1) og/eller samisk som andrespråk (samisk 2, samisk 3 og/eller samisk 4).
Skolebidragsindikator	En skolebidragsindikator kan tolkes som det resultatet en skole ville ha fått, dersom deres elevgrunnlag var gjennomsnittlig (med tanke på de elevkennetegnene som er inkludert i beregningen). Skolebidrag kan derfor brukes til å sammenligne skoler med ulik elevsammensetning.
Tospråklighet	Det at en person i sitt daglige liv behersker og bruker to språk som han eller hun normalt har lært som barn.
Truet / alvorlig truet språk	Et truet språk defineres som et språk med relativt få brukere totalt og med nedgang i antallet barn som kan snakke språket, mens et alvorlig truet språk er et språk som nesten bare voksne bruker.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Rett til opplæring i og på samisk i grunnskole og videregående skole er lovfestet i *lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa* (opplæringsloven) § 6. Retten til opplæring *i samisk* betyr opplæring i samisk som første- eller andrespråk. Retten til opplæring *på samisk* betyr rett til opplæring på samisk i alle fag. *Lulesamisk* og *sørsamisk* er klassifisert som alvorlig truede språk, mens *nordsamisk* er klassifisert som truet. Det anslås at om lag 20 000–25 000 snakker nordsamisk i Norge. Det er ca. 600 personer som bruker lulesamisk aktivt, og ca. 500 som snakker sørsamisk.¹

En utredning fra 2016 om samiske språk, *Hjertespråket* (NOU 2016: 18), konkluderer med at det generelt mangler et enhetlig og koordinert system hvor skoleeiere kan hente veiledning og støtte i arbeidet med samiskundervisningen. Utredningen viser også til at samiske elever i dag har sterke lovfestede rettigheter til opplæring i og på samisk på offentlige skoler, men at flere elever og foreldre opplever at rettighetene ikke blir oppfylt i praksis.²

Det har vært gjennomført tilsyn ved enkelte kommuner og skoler, men det eksisterer ingen nasjonal oversikt hvordan opplæringen i og på samisk er organisert og fungerer. Det finnes også lite nasjonal statistikk og få utredninger som omhandler kvaliteten i opplæringen. Samlet sett er det en indikasjon på at omfanget av aktører og virkemidler, og det at opplæringen skal gis på tre samiske språk, gjør at tilbudet til elevene ikke blir godt og likeverdig. Dette henger sammen med ulikheter i blant annet opplæringstilbudets *rammefaktorer*, som for eksempel læremidler, tilgang til kvalifiserte lærere, og nødvendig informasjon om rettigheter.

Etter opplæringsloven § 6-2 har samiske elever i grunnskolen ulike rettigheter avhengig av om de bor utenfor eller innenfor samiske distrikt. For samer i videregående opplæring er det opplæringsloven § 6-3 som regulerer deres rettigheter til opplæring i og på samisk. Disse gruppene har ulike utfordringer og det er ulike virkemidler for å sikre elevene en god og likeverdig opplæring.

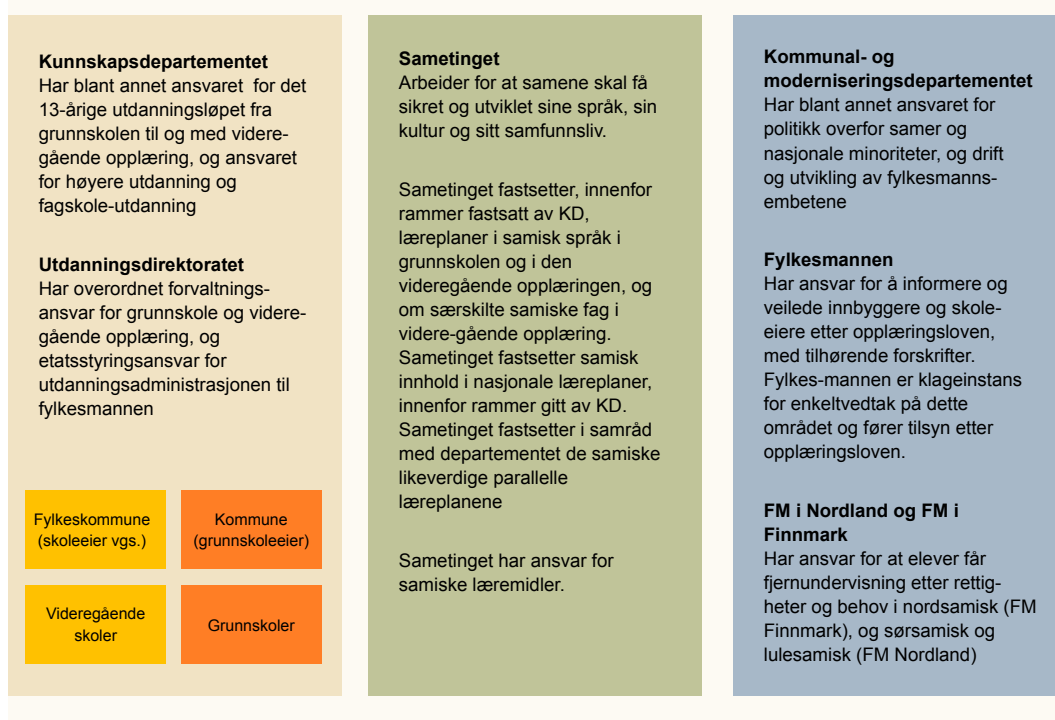
Det er også ulike utfordringer med å ivareta samiske elevers rettigheter mellom de tre språkene, blant annet på grunn av deres geografiske spredning og antall aktive språkbrukere.

Det er statens ansvar å sikre at hensynet til samene blir ivaretatt. Virkemidlene for å legge til rette for og tilby opplæring i og på samisk og for å følge opp rettigheter i forbindelse med slik opplæring er fordelt mellom mange aktører på ulike forvaltningsnivåer.

1) Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018) Fakta om samiske språk.

2) NOU (2016: 18) *Hjertespråket. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk*.

Figur 2 Aktører og ansvarsfordeling i samisk språkopplæring

Sentrale aktører på nasjonalt nivå er Sametinget, Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. Kunnskapsdepartementet har ansvar for at opplæringslovens bestemmelser om samisk opplæring blir ivaretatt, mens Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for å samordne samepolitikken. Sametinget har ansvar for læremidler.

På regionalt nivå har fylkesmennene (veiledning og tilsyn) og fylkeskommunene (eier av videregående skoler) ansvar tilknyttet samisk opplæring.

På lokalt nivå blir opplæringen gjennomført av grunnskolene og de videregående skolene og med kommunene som eiere av grunnskolene.

1.2 Mål og problemstillinger

Målet med undersøkelsen er å belyse om samiske elever får et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk, og hvordan statlige virkemidler er innrettet for å sikre et slikt tilbud.

Problemstillinger:

1 Har samiske elever et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk?

- I hvilken grad får samiske elever et opplæringstilbud i og på samisk?
- Er opplæringstilbudet i og på samisk i tråd med samiske elevers rettigheter?

2. Er statlige virkemidler innrettet slik at de bidrar til et godt og likeverdig tilbud i og på samisk?

- a. Er ansvar og myndighet mellom Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og andre myndigheter tilstrekkelig avklart?
- b. I hvilken grad er statlige virkemidler innrettet for å understøtte fylkeskommunenes og kommunenes arbeid med samisk opplæring, blant annet når det gjelder organisering av opplæringen, rekruttering av lærere og tilgang til læremidler?
- c. I hvilken grad følger Kunnskapsdepartementet opp at opplæringstilbudet i og på samisk er godt og likeverdig?

2 Metodisk tilnærming og gjennomføring

Problemstillingene i undersøkelsen er belyst gjennom statistikk, spørreundersøkelser, dokumentanalyse og intervjuer. Datainnsamlingen ble gjennomført i perioden september 2018 – april 2019. Undersøkelsen omfatter offentlige skoler og omhandler perioden 2015 – 2018.

2.1 Spørreundersøkelse og statistikk

Det er i perioden november–desember 2018 gjennomført fire spørreundersøkelser: én undersøkelse blant kommuner, én blant grunnskoler, én blant fylkeskommuner og én blant videregående skoler. Undersøkelsene omfattet bare de kommunene/ fylkeskommunene og skolene som hadde opplæring i og på samisk i skoleåret 2017/18, det vil si 220 grunnskoler, 34 videregående skoler, 94 kommuner og 7 fylkeskommuner. Hensikten med undersøkelsene blant kommunene og fylkeskommunene var å få informasjon om organisering og tilrettelegging av samisk opplæring og om hvordan kommunene og fylkeskommunene kunne nyttiggjøre seg statlige virkemidler.

Hensikten med spørreundersøkelsene til skolene var å få mer detaljert informasjon om organisering av opplæringen på skolene, blant annet om fag- og timefordeling, bruk av fjernundervisning, kompetanse hos samisklærere og samarbeid mellom skole og skoleeier.

Svarprosenten var 78 for fylkeskommunen og 77 for kommunene. Svarprosenten for videregående skoler og grunnskoler var henholdsvis 85 og 55. En frafallsanalyse av spørreundersøkelsen blant grunnskolene viser at nesten alle kommunene er representert med svar fra én eller flere skoler i kommunen. Skoler med høyt antall samiske elever er godt representert.³ Når dette holdes sammen med den høye svarprosenten, er det ingen indikasjoner på systematisk frafall i spørreundersøkelsen blant skolene.⁴

Tilgjengelig statistikk om samisk opplæring har blitt brukt som bakgrunn for spørreundersøkelsen og for å beskrive ulike deler av populasjonen «elever som får samisk opplæring». Dette er blant annet statistikk som finnes i Grunnskolenes informasjonssystem (GSI), Database for statistikk om høgre utdanning (DBH), Skoleporten og SSB.

Data om tildelinger av tilskudd til samisk i opplæringen og til utvikling av læremidler er innhentet fra Utdanningsdirektoratet og Sametinget. Dataene er blitt benyttet for å analysere økonomiske virkemidler som brukes til opplæring i og på samisk.

- 3) Gjennomsnittlig antall samiske elever per skole er ti på landsbasis, mens det er tolv elever per skole blant de som har besvart undersøkelsen og ni blant de som ikke har besvart undersøkelsen.
- 4) For en rekke områder, som læremidler, lærerressurser m.m., er det bare brukt svar fra grunnskoler som har stedlig undervisning eller tilbyr fjernundervisning i rapporten, ettersom det bare er disse som har god kjennskap til disse temaene. I presentasjonen av dataene er det oppgitt hvilke kategorier av skoler/undervisningstilbud dataene baseres på.

2.2 Intervju

Det er gjennomført fire intervjuer med foreldrenettverk/foreldrerepresentanter for barn som har samiskopplæring i ulike områder av landet. Videre er det gjennomført intervjuer med opplæringsansvarlige i to kommuner og én fylkeskommune og med rektorer ved tre grunnskoler og tre videregående skoler som har opplæring i og/eller på samisk ved skolen og/eller gir fjernundervisning til andre skoler. Personer som har ansvar for oppfølging av samisk opplæring hos Fylkesmannen i Finnmark (*fra 1.1. 2019: Troms og Finnmark*) og Fylkesmannen i Nordland er også intervjuet.⁵ Hensikten med intervjuene var å identifisere bakgrunnen for eventuelle utfordringer med samiskopplæringen sett fra ulike perspektiver. I tillegg er sentrale funn fra spørreundersøkelsen fulgt opp gjennom intervjuer for at revisjonen skulle få mer innsikt i årsaker til disse funnene.

Det er videre gjennomført intervjuer med Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Sametinget og Fylkesmannen i henholdsvis Finnmark og Nordland. Hensikten med intervjuene var blant annet å undersøke hvordan fylkesmennene arbeider med veiledning, koordinering og tilsyn med samisk opplæring. I tillegg var et av temaene under intervjuene hvordan sentrale statlige virkemidler støtter kommunenes/fylkeskommunenes og skolenes arbeid med samisk opplæring.

Alle intervjureferatene er bekreftet av de som har blitt intervjuet.

2.3 Dokumentanalyse

For å innhente informasjon om organiseringen av fjernundervisningen har revisjonen også sendt ut brev med spørsmål til fjernundervisningstilbydere. Det var til sammen 16 tilbydere i skoleåret 2017/18, både offentlige og private. Ni tilbød opplæring i nordsamisk, fem i sørsamisk og to i lulesamisk.

For å få belyst problemstillinger knyttet til lærerressurser, organiseringen av undervisningen og læremidler har revisjonen sendt brev med spørsmål til alle fylkesmennene og til institusjoner som tilbyr samisk lærerutdanning (Samisk høgskole, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, og Nord Universitet).

I tillegg er rapportering fra Utdanningsdirektoratet, Sametinget, fylkesmennene, Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Samisk høgskole om deres arbeid knyttet til samisk opplæring gjennomgått.

Forskningsrapporter og evalueringer som omhandler samisk opplæring, er også gjennomgått.

5) Det ble innhentet informasjon fra Fylkesmannen i Finnmark før sammenslåingen mellom Fylkesmannen i Finnmark og Troms. I rapporten refereres derfor til Fylkesmannen i Finnmark der informasjonen er hentet fra perioden før sammenslåingen. Ellers i rapporten refereres det til Fylkesmannen i Troms og Finnmark.

3 Revisjonskriterier

Grunnloven § 108 og *lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold* (sameloven) er det nasjonale rettsgrunnlaget for samepolitikken. Norge har også en rekke folkerettslige forpliktelser som legger føringer for samepolitikken. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for å samordne statlig samepolitikk og skal arbeide for helhet og sammenheng i politikken, på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

Kunnskapsdepartementet har det overordnede ansvaret for at samiske elevers rett til opplæring i og på samisk som fastsatt i opplæringsloven oppfylles.

Som urfolk har samene rett til å bli konsultert i saker som kan få direkte betydning for dem. Dette er nedfelt i *ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendiges stater*, artikkel 6. I *Avtale om prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget*, som ble inngått i 2005, er det fastsatt nærmere hvordan konsultasjonene med Sametinget skal gjennomføres.

St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken* framhever at det er et mål å styrke bruken av samiske språk og å legge til rette for at samiske barn opplever samisk og norsk som likeverdige språk. I Innst. S. nr. 191 (2008–2009) til meldingen peker flertallet i komiteen på hvor viktig det er at disse barna utvikler grunnleggende ferdigheter i samisk lesing, skriving og muntlig fremstilling.

3.1 Rett til opplæring i og på samisk

Retten til opplæring i samisk følger av sameloven § 3-8 og opplæringsloven kapittel 6. I tillegg regulerer andre paragrafer i opplæringsloven ansvar og oppgaver for samiskundervisning.

Samisk er i opplæringsloven definert som nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Loven gir rett til opplæring i alle de tre språkene over hele landet. Elevene velger selv hvilket samisk språk de skal ha opplæring i. *En same* er i opplæringsloven § 6-1 definert som en person som kan skrives inn i samemanntallet, og dens barn.

Retten til opplæring *i samisk* er rett til opplæring i samiske språk. Retten til opplæring *på samisk* er rett til opplæring *på samisk i andre fag* enn samiske språk. Det vil si at eleven har samisk som opplæringsspråk. Ifølge opplæringsloven § 6-2 har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk i *samiske distrikt*⁶.

Ifølge opplæringsloven har barn i grunnskolealder *i samiske distrikt* individuell rett til opplæring *i og på samisk*.

Utenfor samiske distrikt har *elever* i grunnskolealder rett til opplæring *i og på samisk* dersom minst ti elever i en kommune ønsker dette. Gruppen kan videreføres dersom det er minst seks elever igjen, jf. opplæringsloven § 6-2.

Elevene avgjør selv om de vil ha opplæring i og på samisk fra og med 8. årstrinn.

6) Ifølge opplæringsloven § 6-1 er et samisk distrikt «1) det samiske forvaltningsområdet etter § 3-1 i sameloven, 2) andre kommuner eller delar av kommunar etter forskrifter gitt av Kongen i statsråd etter at Sametinget og dei kommunene og fylkeskommunene spørsmålet gjeld, har fått uttale seg».

Samer i videregående opplæring har rett til opplæring *i samisk*, jf. § 6-3. Departementet kan gi forskrifter om at visse skoler skal tilby opplæring i eller på samisk eller i særskilte samiske fag i den videregående opplæringa innenfor visse kurs eller for visse grupper. Ved de statlige samiske videregående skolene har *elever* rett til opplæring *i og på samisk*.

3.2 Krav til innhold i opplæringen i og på samisk

Læreplaner

Opplæring i offentlig grunnskole og den videregående opplæringen følger av læreplanverkene *Kunnskapsløftet* eller *Kunnskapsløftet samisk*. I det samiske forvaltningsområdet skal alle offentlige grunnskoler følge Kunnskapsløftet samisk.

Det er et viktig prinsipp at læreplanene i Kunnskapsløftet samisk er likeverdige, parallelle læreplaner med samme status som de nasjonale fastsatte læreplanene. For grunnskolen er det utviklet tre læreplaner i samisk språk: samisk som førstespråk, samisk som andrespråk og samisk fordypning. For videregående er det utviklet læreplaner i samisk som førstespråk og samisk som andrespråk.

Det er også utviklet læreplan i norsk for elever som har samisk som førstespråk, for både grunnskolen og videregående skole

For Kunnskapsløftet samisk er det utviklet likeverdige parallelle læreplaner, i samfunnsfag, naturfag, mat og helse, kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE)-samisk, duodji og musikk.

For fellesfagene i videregående skole er det utviklet parallelle likeverdige læreplaner i naturfag, historie, samfunnsfag, geografi, religion og etikk.

Fag- og timefordeling

Samiskopplæringen skal følge den fastsatte fag- og timefordelingen, jf. opplæringsloven § 2-2. Fag- og timefordelingen i grunnskolen er en del av den pliktige opplæringen og kan ikke fravikes, jf. opplæringsloven §§ 2-1 og 2-3. Utdanningsdirektoratet utgir hvert år et rundskriv om fag- og timefordelingen og tilbudsstrukturen i grunnskolen og videregående opplæring. Tabellene i rundskrivet har status som forskrifter.

I forskriften er det fastsatt et samlet minstetimetall som elevene har rett til på 1.–7. trinn og på 8.–10. trinn. Skoleeier har plikt til å gi dette timetallet, men står fritt til å tilby flere timer. I videregående opplæring kan skoleeier legge fag på andre trinn enn det framgår av tabellene i rundskrivet. Progresjonen i faget skal da vektlegges.

Det er utarbeidet egne fag- og timefordelinger for elever som følger det samiske læreplanverket, *Kunnskapsløftet samisk*. Elever som ikke følger det samiske læreplanverket, men skal ha opplæring i samisk som første- eller andrespråk, skal følge ordinær fag- og timefordeling for *Kunnskapsløftet*.

Elever med opplæring i samisk følger enten *Læreplan i samisk som førstespråk*, eller *Læreplan i samisk som andrespråk*. Elevene kan velge å ha både norsk og samisk som førstespråk. For å få tilstrekkelig antall timer i begge språkene, gis skoleeier myndighet til å omdisponere inntil 5 prosent fra andre fag til samisk og norsk. Dette kommer i tillegg til den generelle fleksibiliteten på 5 prosent. Elevene har fremdeles rett til det samlede totale minstetimetallet. Utdanningsdirektoratet anbefaler i sitt rundskriv

at elever med to førstespråk bør få tilbud om timer i tillegg til ordinært timetall, og at tilrettelegging av tid skal drøftes med eleven og foreldrene.

Fjernundervisning

Fjernundervisning er én av flere alternative opplæringsformer som sidestilles med stedlig undervisning, jf. §§ 6-2, 6-3 og 7-1 i opplæringsloven og § 7-1 i *forskrift til opplæringslova*. Ifølge *Rammeverk for samisk fjernundervisning* av 2015 skal institusjoner som tilbyr samisk fjernundervisning, ha pedagogisk og samiskspråklig kompetanse, kompetanse i fjernundervisningsdidaktikk og kompetanse i bruk av tekniske verktøy i opplæringsøyemed.⁷ Kriteriene i rammeverket for å tilby og motta fjernundervisning er veiledende.

Retten til vurdering

Forskrift til opplæringslova fastsetter elevers rett til vurdering i offentlig grunnskoleopplæring og videregående opplæring. Retten til vurdering innebærer både retten til underveisvurdering, retten til sluttvurdering og retten til dokumentasjon av opplæringen.

Funksjonell tospråklighet

I *forskriften om samisk som andrespråk* er det definert mål om at opplæring i andrespråket også skal føre til funksjonell tospråklighet. Ifølge forskriften skal faget samisk som andrespråk sammen med faget norsk legge grunnlaget for at elevene utvikler funksjonell tospråklighet, og bidra til at den enkelte elev får kunnskaper, motivasjon og trygghet til å velge samisk som kommunikasjonsspråk.

3.3 Krav til skoleeiere for å sikre et godt og likeverdig opplæringstilbud

Ifølge opplæringsloven har skoleeieren (kommunen/fylkeskommunen) det overordnede ansvaret for at elevene får oppfylt sin rett til samisk opplæring. Skoleeierne skal blant annet stille til disposisjon de ressursene som er nødvendige for at kravene i opplæringsloven og forskriftene til loven skal kunne oppfylles, jf. opplæringsloven § 13-10 første ledd.

Kommunen/fylkeskommunen skal ha et forsvarlig system for å vurdere om kravene i opplæringsloven og forskriftene til loven blir oppfylt, jf. opplæringsloven § 13-10 andre ledd. Videre skal kommunen/fylkeskommunen ha et forsvarlig system for å følge opp resultatene fra disse vurderingene og de nasjonale kvalitetsvurderingene som departementet gjennomfører med hjemmel i § 14-4. Som en del av oppfølgingsansvaret skal det utarbeides en årlig rapport om tilstanden i grunnskoleopplæringen og den videregående opplæringen når det gjelder læringsresultat, frafall og læringsmiljø. Den årlige rapporten skal drøftes av skoleeieren, det vil si kommunestyret og fylkestinget.

Ifølge opplæringsloven § 6-2 kan kommunen vedta å legge opplæringen på samisk til én eller flere skoler i kommunen. Skoleeieren har også plikt til å informere og veilede elever og foreldre som har spørsmål om retten og plikten til opplæring i samisk, eventuelt på samisk, jf. *lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker* (forvaltningsloven) § 11.

Krav til kompetanse hos undervisningspersonell

Opplæringsloven §§ 10-1 og 10-2 fastsetter krav til personalet som skal undervise. Personalet skal ha kompetanse i de fagene de skal undervise i, og skoleeieren har et

7) Utdanningsdirektoratet (2015) *Rammeverk for samisk fjernundervisning*.

særskilt ansvar for å sikre dette. Skoleeieren har også ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse på skolene, jf. opplæringsloven § 10-8.

Krav til læremidler og utstyr

Etter opplæringsloven § 9-3 plikter skoleeieren å sørge for at skolene har tilgang til nødvendig utstyr og inventar og nødvendige læremidler. Videre gjelder et krav om at læremidlene skal være egnet til å benyttes i undervisningen. I forbindelse med samisk opplæring innebærer dette blant annet en plikt til å ha læremidler i tråd med gjeldende læreplanverk og utstyr som muliggjør undervisning/fjernundervisning.

Alternative opplæringsformer i samisk

Elever som har rett til opplæring i samisk, har rett til alternativ form for slik opplæring når opplæringen ikke kan bli gitt av egnet undervisningspersonale ved skolen, jf. opplæringsloven § 6-2 femte ledd og *forskrift til opplæringslova* § 7-1. En skoleeier som ikke har lærer som kan gi opplæring i samisk, skal tilby elevene opplæring i samisk ved bruk av alternative opplæringsformer. Alternative former for opplæring kan for eksempel være fjernundervisning, intensivundervisning eller særlige leirskoleopphold, jf. *forskrift til opplæringslova* § 7-1 første ledd.

Ifølge *Rammeverk for samisk fjernundervisning* har skoleeieren ansvar for å opprette et godt skole–hjem-samarbeid og for å legge til rette for fjernundervisning på skolen. Skoleeieren har videre ansvar for å oppfylle retten til vurdering i faget – både underveivurdering, sluttvurdering og dokumentasjon, jf. opplæringsloven § 13-1 og *forskrift til opplæringslova* kapittel 3. Vurdering i samisk skal blant annet gi informasjon om hvor elevene befinner seg faglig ut fra kompetansemålene i læreplanen for faget, og om opplæringen bør tilpasses.

3.4 Statlige myndigheters ansvar for å sikre et godt og likeverdig opplæringstilbud

Kunnskapsdepartementet har det overordnede ansvaret for å sikre samiske elevers rett til opplæring i og på samisk. Som for alle elever i norsk skole, følger det av opplæringsloven § 14-2 at departementet gir råd og veiledning i spørsmål som gjelder virksomheter etter opplæringsloven og departementet skal samarbeide med kommuner, fylkeskommuner og eiere av private skoler for å sikre et godt og likeverdig opplæringstilbud i samsvar med lov og forskrifter. Videre har departementet ansvar for å utforme nasjonale rammebetingelser for opplæringen og for å utvikle og bruke virkemidler som bidrar til å sikre kvaliteten på opplæringen.

Ansvar for lærerutdanning

Som eier av offentlige universiteter og høyskoler har Kunnskapsdepartementet ansvaret for faglige krav og utforming av lærerutdanningene.

Krav til innhold i opplæring (læreplaner m.m.)

Ifølge opplæringslova § 6-4 skal forskrifter om læreplaner etter § 2-3 og § 3-4 gi pålegg om opplæring om den samiske folkegruppa og om språket, kulturen og samfunnslivet til denne folkegruppa i tilknytning til de ulike fagområdene. Innenfor rammer fastsatt av departementet gir Sametinget forskrifter om innholdet i slik opplæring.

Sametinget gir forskrifter om læreplaner for opplæring i samisk språk i grunnskolen og i den videregående opplæringen, og om læreplaner for særskilte samiske fag i den videregående opplæringen. Forskriftene må ligge innenfor omfangs- og ressursrammer fastsatt av departementet.

Departementet gir forskrifter om andre særskilte læreplaner for grunnskoleopplæringen i samiske distrikt og for elever ellers som får samisk opplæring i grunnskole og i videregående opplæring. Sametinget skal i samråd med departementet lage utkast til disse forskriftene.

Krav til tilskuddsforvaltning

Kunnskapsdepartementet forvalter flere tilskuddsordninger i forbindelse med samisk opplæring. Både i *reglement for økonomistyring i staten* (økonomireglementet) og i *bestemmelser om økonomistyring i staten* (økonomibestemmelsene) stilles det krav til den enkelte tilskuddsordningen når det gjelder mål for ordningen, kriterier for å kunne vurdere måloppnåelse, tildelingskriterier, oppfølging og kontroll, og evaluering.

Kunnskapsdepartementet stiller midlene til rådighet for tilskuddsforvaltere, som inkluderer Kunnskapsdepartementet, Sametinget, Utdanningsdirektoratet og fylkesmennene.

Sameloven §2-1, tredje ledd gir Sametinget myndighet til å forvalte bevilgninger som bevilges til samiske formål. Fra 2019 er det etablert en ny budsjettordning som innebærer at de årlige bevilgningene til Sametinget i hovedsak vil samles på én post. Når Sametinget, som politisk organ, bruker tilskudd som virkemiddel i sitt budsjett kan departementets ansvar etter økonomiregelverket punkt 6.2 ikke ivaretas av departementet (fordi det ikke har instruksjonsmyndighet). Det er naturlig at sametingsrådet, som har ansvar for å forvalte Sametingets budsjett, ivaretar denne funksjonen.

Departementet skal sørge for at det blir gjennomført evalueringer for å skaffe kunnskap om effektivitet, måloppnåelse og resultater. Evalueringene skal belyse om for eksempel eierskap, organisering og virkemidler, inkludert tilskuddsordninger, er hensiktsmessige. Frekvens og omfang av evalueringene skal bestemmes ut fra virksomhetens egenart, risiko og vesentlighet, jf. økonomireglementet § 16. Behovet for evalueringer må vurderes opp mot kvalitet og omfang av øvrig rapportering, jf. økonomibestemmelsene punkt 2.6.

Generelle krav til departementets oppfølging av virkemiddelbruk overfor skoleeiere

Fylkesmennene skal følge opp og medvirke til at den nasjonale politikken på grunnopplæringsområdet blir iverksatt regionalt og lokalt. Fylkesmennene fører tilsyn med at kommuner og offentlig eide skoler oppfyller de pliktene de er pålagt i eller i medhold av opplæringsloven kapittel 1-16 (kommunepliktene). Reglene i *lov om kommuner og fylkeskommuner* (kommuneloven) kapittel 10 A gjelder for denne tilsynsvirksomheten.

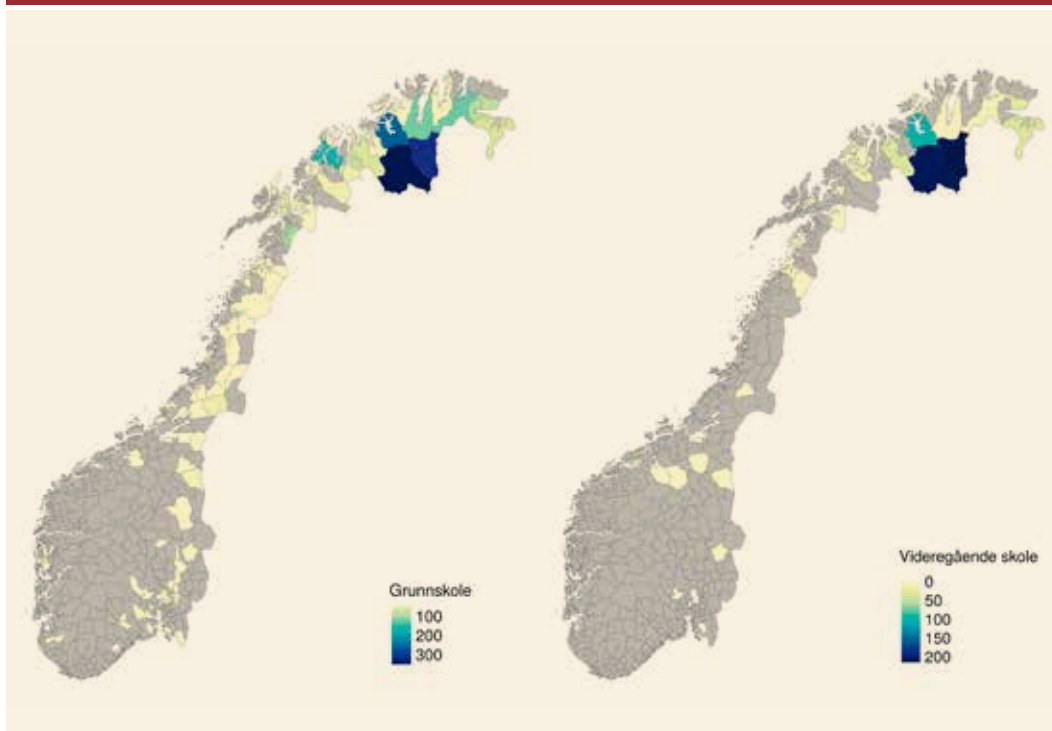

4 Har samiske elever et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk?

4.1 Utvikling i antall elever

I skoleåret 2017/18 var det 92 kommuner i Norge som tilbød undervisning i samiske språk i grunnskolen. 12 av disse hadde samisk som opplæringspråk; det vil si at de tilbød undervisning *på* samisk. Disse 12 kommunene ligger i de fire nordligste fylkene og er forvaltningskommuner for samiske språk,⁸ definert som *samiske distrikt* i opplæringsloven. I disse kommunene har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk. Sju kommuner ligger i nordsamisk område, én i lulesamisk område og fire i sørsamisk område.⁹ Det er i tillegg to statlige videregående skoler som tilbyr all undervisning *på* nordsamisk.

Figur 3 Elever med opplæring i samisk, og i og på samisk i grunnskolen (til venstre) og elever med opplæring i og på samisk i videregående skole (til høyre), i skoleåret 2017/18

Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI) (tall) og Riksrevisjonen (kart)

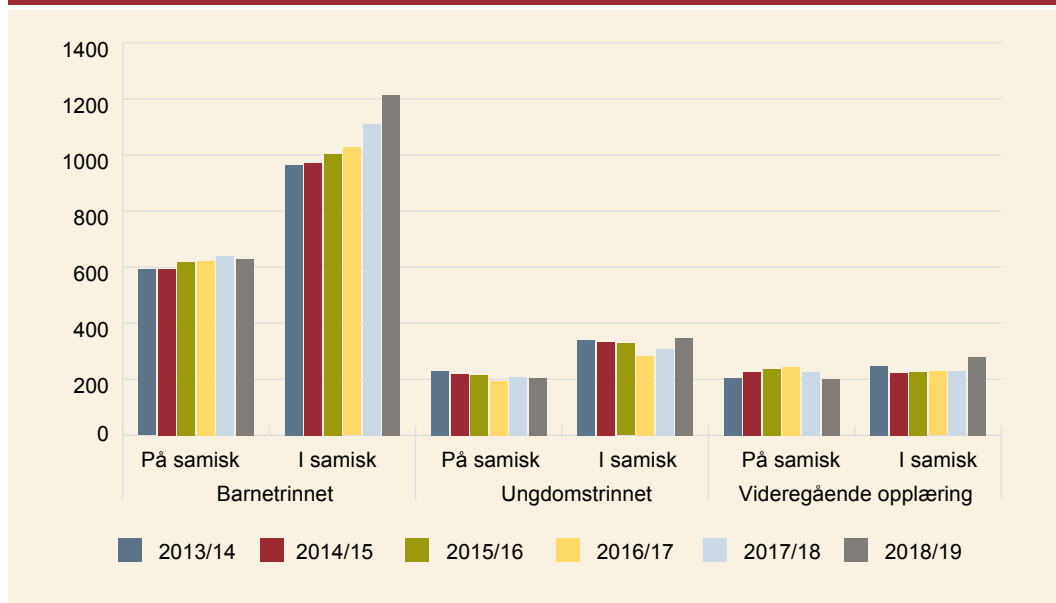
En stor andel av elevene i grunnskolen som får opplæring i og på samisk bor i forvaltningskommunene i Finnmark. Det er også en del barn som får opplæring i samisk i Troms og i Nordland. For resten av landet er det i mange tilfeller bare ett-tre barn på enkelte skoler som får opplæring i samisk. Det er bare noen få videregående skoler utenfor Finnmark som har elever med opplæring i samisk.

8) Forskrift om forvaltningsområdet for samisk språk, jf. § 3-1 i sameloven.

9) Halvparten av kommunene har vært forvaltningskommuner for samiske språk siden 1992. Siden 2006 er seks nye kommuner kommet til, de to siste (Hattfjelldal og Røros) i 2017 og 2018.

I skoleåret 2018/19 var det totalt 2875 elever i grunnskole og videregående opplæring som hadde undervisning i samisk, og i og på samisk som første- og andrespråk.

Figur 4 Antall elever med opplæring i og på samisk som første- og andrespråk i grunnskole og videregående opplæring. 2013/14–2018/19

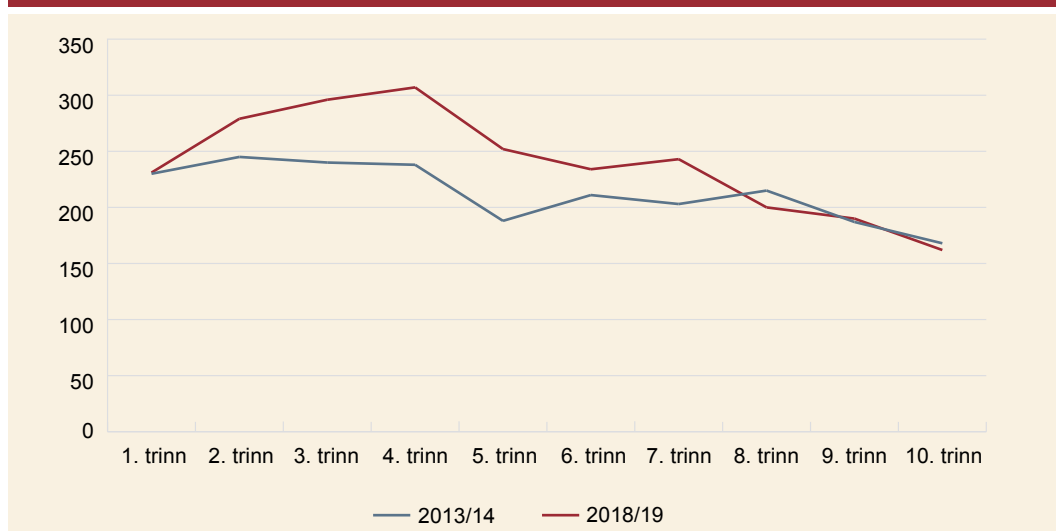

Kilde: Utdanningsdirektoratet (Grunnskolens Informasjonssystem (GSI) og Statistikk videregående skole).
Elever med samisk som opplæringspråk i videregående opplæring omfatter her elever på de samiske videregående skolene i Karasjok og Kautokeino.

Figur 4 viser at i perioden 2013/14–2018/19 har antallet barn som har opplæring på samisk, vært stabil, både i grunnskolen (1.–10. trinn) og i videregående opplæring. Samtidig har det vært en vedvarende økning i antallet barn som har opplæring i samisk – spesielt for barnetrinnet (1.–7. trinn) og i videregående opplæring.

I skoleåret 2018/19 var det i gjennomsnitt 263 elever på hvert av de sju barnetrinnene (90 på samisk, 173 i samisk), mens det i gjennomsnitt var 184 elever på de tre ungdomstrinnene (68 på samisk, 116 i samisk). Etter 7. klasse er det elevene selv som velger om de vil fortsette med samisk. I videregående opplæring er det i gjennomsnitt 160 elever på hvert av de tre trinnene (67 på samisk, 94 i samisk).

Figur 5 Antall elever i grunnskolen med samisk som første- og andrespråk. 2013/14 og 2018/19

Kilde: Utdanningsdirektoratet (Grunnskolens Informasjonssystem (GSI) og Statistikk videregående skole)

Figur 5 viser at i grunnskolen er det en liten økning i antallet barn med samisk fram til 3.–4. trinn, før nedgangen starter. Foreldre oppgir i intervju at forklaringen på at mange slutter med samiskundervisningen etter få år er at undervisningen går utover andre fag eller er for dårlig tilrettelagt for elevene.

I intervju oppgir også én grunnskole at det er krevende for de yngste elevene å holde konsentrasjonen når de har samisk fjernundervisning. Skolen opplyser at noen foreldre mener det er for krevende med både skolestart og samiskundervisning, og at de derfor har takket nei til tilbudet om samisk. Dette er en årsak til at noen foreldre velger å utsette oppstart med samisk til barnet er blitt litt eldre, ifølge skolen.

Lulesamisk, nordsamisk og sørsamisk

Elevene velger enten samisk som førstespråk (samisk 1) eller samisk som andrespråk (samisk 2–4). Samisk 4 som andrespråk er for elever som ikke har hatt samisk i grunnskolen.

Tabell 1 Antall elever med lule-, nord- og sørsamisk i grunnskole og videregående som første- og andrespråk. Skoleåret 2018/19				
	Samisk 1–4	Grunnskole	Videregående	Totalt
Lulesamisk	Lulesamisk 1 – førstespråk	34	–	34
	Lulesamisk 2 – andrespråk	50	5	55
	Lulesamisk 3 – andrespråk	31	5	36
	Lulesamisk 4 – andrespråk		5	5
	Sum	115	15	130
Nordsamisk	Nordsamisk 1 – førstespråk	892	200	1 092
	Nordsamisk 2 – andrespråk	733	84	817
	Nordsamisk 3 – andrespråk	543	64	607
	Nordsamisk 4 – andrespråk		102	102
	Sum	2 168	450	2 618
Sørsamisk	Sørsamisk 1 – førstespråk	26	5	31
	Sørsamisk 2 – andrespråk	69	7	76
	Sørsamisk 3 – andrespråk	16	2	18
	Sørsamisk 4 – andrespråk		2	2
	Sum	111	16	127
Totalt		2 394	481	2 875

Kilde: Utdanningsdirektoratet (Grunnskolens Informasjonssystem (GSI) og Statistikk videregående skole)

Tabell 1 viser at til sammen 952 av grunnskoleelevene (40 prosent) og 205 av videregåendeelevene (43 prosent) hadde samisk som førstespråk i skoleåret 2018/19.¹⁰ I alt 2618 av elevene i grunnskole og videregående skole, eller om lag 90 prosent av elevmassen, har undervisning i nordsamisk, mens sør- og lulesamisk er om lag like små med om lag 5 prosent hver.

Tabellen viser videre at til sammen 109 av 481 (23 prosent) av elevene på videregående har samisk 4 som andrespråk. I intervju opplyser en rektor i lulesamisk

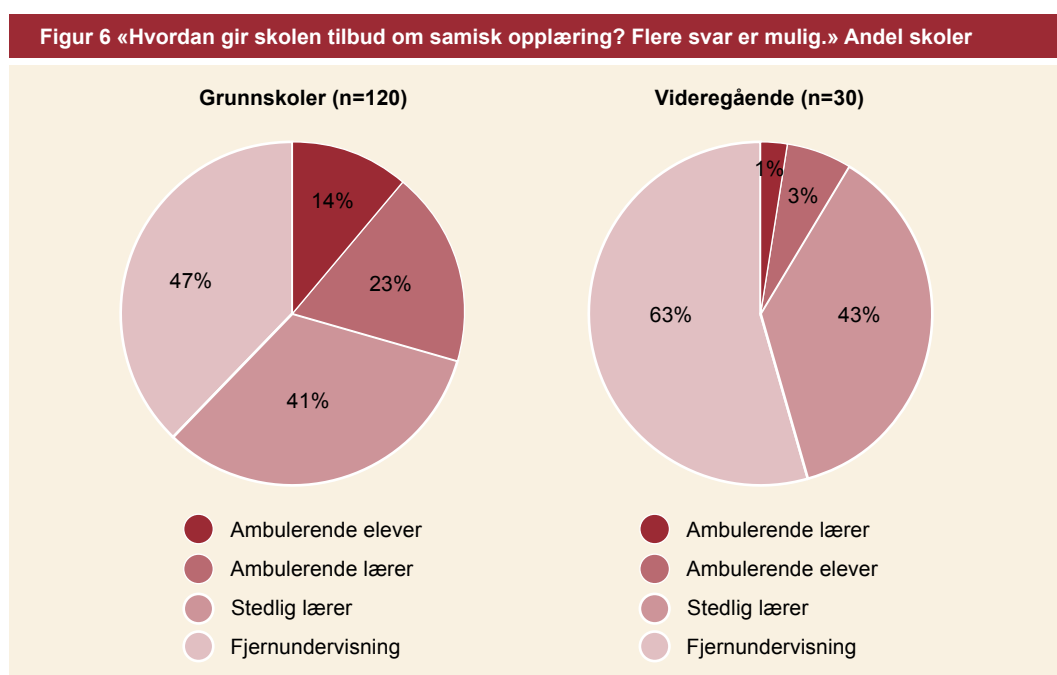
10) Lulesamisk 1, sørsamisk 1 eller nordsamisk 1.

område at også andre elever ved skolen¹¹ er interessert i å lære samisk, men at disse ikke får et slikt tilbud ettersom de ikke har rett til det. Skolen observerer derfor at det er mulig å få flere ungdommer til å lære seg samisk utover de som har rett til samisk-opplæring. I Troms fylkeskommune får alle elever i videregående skole som ønsker samiskopplæring, tilbud om dette, uavhengig av om eleven har rett til dette eller ikke.¹²

4.2 Organisering av samiskopplæringen

Samiskundervisningen gis enten som stedlig undervisning, som fjernundervisning eller som en kombinasjon av disse. Stedlig undervisning gis enten ved elevens skole av egne eller ambulerende lærere eller ved at elevene skysses til en annen skole (ambulerende elever). Der det er mange elever som får undervisning i eller på samisk, gis den oftest som stedlig undervisning. Ved skoler med få elever som har slik undervisning (gjelder i hovedsak i samisk), eller hvor det ikke er tilgjengelige lærere, får elevene som regel fjernundervisning.

I skoleåret 2017/18 var det i alt 254 skoler (219 grunnskoler og 35 videregående skoler) som ga opplæring i eller på samisk. Det var 2268 grunnskoleelever og 454 elever i videregående opplæring som fikk slik opplæring dette skoleåret. Tall fra fjernundervisningstilbyderne viser at 12 prosent av disse elevene mottok fjernundervisning (340 elever).

Kilde: Riksrevisjonens undersøkelse blant grunnskoler med samisk undervisning skoleåret 2017/18 og Riksrevisjonens undersøkelse blant videregående skoler med samisk undervisning skoleåret 2017/18

Både grunnskolene og de videregående skolene som hadde samisk opplæring i skoleåret 2017/18, ble i spørreundersøkelsene bedt om å svare på hvordan skolen gir tilbud om samisk opplæring. Flere svar var mulig. Figur 6 viser at fjernundervisning er den undervisningsformen som blir brukt av flest skoler, både blant grunnskolene og blant de videregående skolene. Blant de 150 skolene som svarte på spørre-

11) Gjelder særlig de som tar utdanningsprogrammet *Friluftsfag*.

12) Troms fylkeskommune (2017) *Samisk i den videregående opplæringen i Troms*. Fylkestingsmelding (1-2017).

undersøkelsene, var det 56 grunnskoler og 19 videregående skoler som hadde elever som mottok fjernundervisning i samisk.

Intervjuer med foreldre, rektorer og kommuner viser at de ulike måtene å organisere samiskopplæringen på innebærer flere utfordringer – for både elever, lærere, skoler og skoleeiere. En generell utfordring for alle uavhengig av organiseringsform er å få plass til samisk undervisning i timeplanen. Dette gjelder spesielt for kommuner som organiserer undervisningen ved hjelp av ambulerende lærere. Årsaken som oppgis, er at fag- og timefordelingen må organiseres i samråd med mange skoler, ettersom de ambulerende lærerne underviser på ulike skoler hver dag.

I noen kommuner samles elevene på enkeltskoler for undervisning. I intervju opplyser foreldre at det er praktiske utfordringer ved å skysse elevene.

Foreldre og skoler oppgir også i intervju at det er barn som går i samisk barnehage, men som ikke begynner med samisk på skolen. Én av forklaringene som oppgis, er at foreldrene mener at undervisningstilbudet er for dårlig tilrettelagt for barna.

4.3 Informasjon om opplæringstilbudet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet opplyser at det er vanskelig å identifisere de potensielle brukerne av opplæringstilbudet, særlig når disse bor utenfor samiske distrikt. Sametinget mener det er grunn til å tro at den samiske elevgruppen kunne vært langt større enn den er i dag, og at mange samer ikke har benyttet seg av retten til opplæring i samisk.

Fordi rettighetene til opplæring i og på samisk er ulike innenfor og utenfor samiske distrikt, må rettighetene ifølge Kunnskapsdepartementet derfor følges opp ulikt. Innenfor samiske distrikt er opplæring i og på samisk det ordinære tilbudet og er derfor tilgjengelig for alle elever. Utenfor samiske distrikt, hvor opplæring i og på samisk skal tilbys når det er behov for det, må den enkelte elev eller elevens foreldre uttrykke ønske om opplæring.

Sametinget har inngått samarbeidsavtaler med fire bykommuner – Tromsø i 2013, Bodø i 2015, Oslo i 2016 og Alta i 2019 – for å legge forholdene til rette for at samer i disse bykommunene skal kunne bevare og utvikle språket og kulturen sin. Oslo, Bodø og Tromsø har en betydelig og voksende samisk befolkning. Alta kommune har mange innbyggere med samisk bakgrunn.¹³

I artikkel 8 i Sametingets samarbeidsavtale med Tromsø heter det at *alle elever* i grunnskolene i Tromsø kommune får tilbud om opplæring i samisk språk. Denne utvidede retten til samiskopplæring finnes også i samarbeidsavtalene Sametinget har med Troms fylkeskommune¹⁴, Nordland fylkeskommune og Trøndelag fylkeskommune, hvor det heter at *alle elever* i videregående opplæring som ønsker opplæring i samisk, skal få dette.

Informasjon om opplæring

Skoleeieren har ansvar for å gi relevant og tilstrekkelig informasjon om samisk opplæring. Gjennomgang av nettsidene til kommuner, fylkeskommuner og skoler viser at disse gir lite informasjon, og at informasjonen kan være vanskelig tilgjengelig for

13) Byavtaler med Sametinget. <<https://www.sametinget.no/Politikk/Samarbeidsavtaler/Byavtaler>> [hentdato 26.11.2018]. Tromsø, Bodø og Oslo har i sine avtaler et mål om blant annet å øke andelen elever med samisk opplæring.

14) Troms fylkeskommune (2017) *Samisk i den videregående opplæringen i Troms*. Fylkestingsmelding (1-2017).

enkelte målgrupper. Dette gjelder særlig informasjon som gis ved overgang fra barnehage til barneskole, og fra ungdomsskole til videregående skole.

På Oslo kommunes nettsider er det noe informasjon om opplæringstilbudet som gis, men det er ikke oppgitt hvilke rettigheter samiske elever har til opplæring i samisk. I heftet *Velkommen til Osloskolen*, som utdanningsetaten i Oslo kommune utarbeider hvert år, framgår det ikke hvilke rettigheter samiske elever har til samisk undervisning, eller at det tilbys nord-, sør- og lulesamisk undervisning (fjernundervisning for de to sistnevnte).¹⁵ I intervju påpeker foreldre, inkludert noen i samiske områder, at de opplever at det er lite eller ingen informasjon om samiskopplæringen fra kommunene i overgangen fra barnehage til barneskole og i overgangen fra barneskole til ungdomsskole. Informasjonen som gis, er vanskelig å forstå, og er utilstrekkelig, slik som eksemplet fra Oslo viser. Foreldre opplyser også at de opplever at kommunene har lite kunnskap om rettighetene til samiskopplæring.

Ifølge Nasjonalt senter for samisk i opplæringa har ikke de fleste kommuner noen særlig oppmerksomhet på samisk opplæring, og de gir lite informasjon til foreldre/elever og skoler om elevenes rettigheter når det gjelder samisk opplæring.

Troms fylkeskommune opplyser også i intervju at 20 prosent av klagen til elevombudet i skoleåret 2017/18 gjaldt samiskopplæringen, og klagen var særlig rettet mot manglende eller dårlig informasjon om samiskopplæringen ved overgangen fra ungdomstrinnet til videregående skole. Elevene på 10. trinn var usikre på hva konsekvensene av å fortsette med samisk ville bli, hvordan opplæringen ville bli organisert, hva slags nivå de burde fortsette på, om de måtte ha samisk utenfor ordinær timeplan, og hva slags fag som måtte vike på yrkesfag.

I spørreundersøkelsene ble skoler, kommuner og fylkeskommuner bedt om å svare på hvordan de informerer om opplæringstilbud i og på samisk. Flere svar var mulig, og undersøkelsen viser at de informerer på flere måter. Blant kommunene er det flest som oppgir at de informerer ved å svare på henvendelser fra foreldre til kommunen (80 prosent), mens halvparten informerer gjennom skolene når elevene skrives inn. Rundt en firedel (24 prosent) oppgir at de informerer gjennom kommunens nettsider, mens omtrent like mange svarer at de gjør det i overgangen mellom barnehage og skole (26 prosent). I intervju opplyser foreldre som bor i områder hvor det er en del samiskspråklige, at de selv må kontakte skolen eller kommunen for å få informasjon om hva slags opplæringstilbud de har.

Når det gjelder videregående skoler, svarer alle fylkeskommunene at de informerer om retten til opplæring via skolene. Fire av sju fylkeskommuner informerer når elever søker opptak til videregående skole via vilbli.no, og like mange informerer gjennom henvendelse til fylkeskommunen fra elever eller foreldre.

Utfordringene med informasjon til foreldre og elever om retten til opplæring i og på samisk har vært kjent lenge; det ble påpekt i stortingsmeldingen om samepolitikken i 2008. Kunnskapsdepartementet opplyste i meldingen at departementet ville «legge til rette for å bedre distribusjonen av informasjon om opplæringsrettigheter m.v., slik at den blir lettere tilgjengelig for mottakerne.»¹⁶

Ifølge Sametinget gjelder manglende informasjon særlig elever utenfor samiske distrikt som har rett til opplæring i samisk. Sametinget opplyser videre at mange skoleeiere og skoleledere ikke kjenner til plikten om å gi slik opplæring, noe som bekreftes av de

15) Oslo kommune (2019) *Velkommen til Osloskolen 2019–2020* (skolestartsbrosjyre).

16) St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*, s. 124.

mange henvendelsene Sametinget hver høst får fra foreldre om utfordringer med iverksetting av samiskundervisningen. Sametinget mener at dette viser at samiske rettigheter har liten oppmerksomhet hos skoleeiere- og ledere, samt at opplæringsloven ikke tydeliggjør samiske rettigheter godt nok.

Søknader om samisk opplæring

Undersøkelsen viser at de aller fleste elever/foreldre som søker om samisk opplæring, får et tilbud. Ifølge spørreundersøkelsen er det kun én kommune som har avslått søknader om samiskopplæring. Kommunen begrunner avslaget med at den ligger utenfor samisk forvaltningsområde, og at elevene som har fått avslag, ikke hadde samisk tilknytning eller samisk som hjemmespråk.

Gjennomgang av alle klager med fylkesmannens vedtak i perioden 2015–2017 viser at det kun har vært én klage på avslag om å gi undervisningstilbud i samisk. Fylkesmannen som har fått klage, har bedt kommunen om å vurdere saken på nytt og har fulgt opp at eleven har fått et tilbud som han/hun hadde krav på etter opplæringsloven § 6-2. Annen informasjon innhentet gjennom blant annet spørreundersøkelser, intervjuer og spørrebrev tyder også på at de elevene som har søkt om samisk opplæring, har fått tilbud om dette.

4.4 Lærerressurser

Undervisningskompetanse og behov for lærere i samisk

I 2014 ble det innført krav i opplæringsloven om at undervisningspersonell må ha formell kompetanse i samisk for å kunne undervise i faget (§ 10-1). På barnetrinnet må læreren ha minst 30 studiepoeng i samisk og på ungdomstrinnet og på videregående minst 60 studiepoeng.¹⁷ Lærere som er utdannet før 1. januar 2014, eller som senere har bestått allmennlærerutdanningen, har en tidsbegrenset dispensasjon fra kravene til relevant kompetanse for å undervise i samisk. Dispensasjonen gjelder frem til 1. august 2025.

Kompetansekravene for tilsetting og for å undervise i samisk gjelder bare fast ansatte, og ikke midlertidig ansatte. Opplæringsloven gir skolene anledning til å ansette midlertidig når det ikke er mulig å få tak i lærere med undervisningskompetanse (§ 10–6). Den midlertidige stillingen kan ikke vare lenger enn til 31. juli, altså ut skoleåret.

Opplæringsloven har videre en bestemmelse som gir skoler anledning til å ansette lærere under vilkår av at de skal fullføre utdanningen (§ 10-6 a). Dersom det ikke er søkere som oppfyller kompetansekravene til en lærerstilling som lyses ut, kan skolen tilsette en søker som er i gang med relevant utdanning. Personen blir da tilsatt på betingelse av at han eller hun fullfører utdanningen innen et bestemt tidsrom.

Samiske fjernundervisningslærere har i tillegg kompetansekrav knyttet til fjernundervisningsdidaktikk og bruk av tekniske verktøy i opplæringsøyemed. Disse veiledende kompetansekravene er nedfelt i Rammeverk for samisk fjernundervisning, og alle fjernundervisningslærere må ha tilegnet seg denne kompetansen innen 2020.

17) *Forskrift til opplæringslova kapittel 14 Krav til kompetanse ved tilsetjing og undervisning.*

Tabell 2 Antall fast ansatte lærere som underviser i samisk, fordelt på studiepoeng i faget. Andel lærere som fyller kompetansekravene. Skoleårene 2015/16–2018/19

Skoleår	1.–7. årstrinn				8.–10. årstrinn				Antall lærere totalt	
	Min. 30 poeng	0–29 poeng	Sum	Andel med kompetanse	Min. 60 poeng	30–59 poeng	0–29 poeng	Sum		Andel med kompetanse
2015/16	129	22	151	85 %	41	17	31	89	46 %	240
2016/17	112	23	135	83 %	38	20	9	67	57 %	202
2017/18	107	46	153	70 %	40	11	9	60	67 %	213
2018/19	127	17	144	88 %	42	14	5	61	69 %	205

Kilde: Utdanningsdirektoratet (Grunnskolens Informasjonssystem (GSI))

Tabell 2 viser at det er 35 færre fast ansatte lærere som underviser i samisk skoleåret 2018/19, sammenlignet med skoleåret 2015/16 – i alt 28 færre lærere på ungdomstrinnet og 7 færre på barnetrinnet. Andelen fast ansatte lærere med undervisningskompetanse i samisk har økt siden kravet ble innført, og spesielt gjelder dette på ungdomstrinnet. Samtidig er det også på dette trinnet at det er lavest dekning når det gjelder lærere som tilfredsstillt kompetansekravet. I skoleåret 2018/19 oppfylte 88 prosent av barneskolelærerne og 69 prosent av ungdomsskolelærerne kravet om undervisningskompetanse i samisk.

Fylkesmannen i Nordland har kartlagt kompetansen til fjernundervisningslærerne i lule- og sørsamisk. I februar 2018 manglet fortsatt enkelte av disse lærerne pedagogisk kompetanse, formell kompetanse i samisk språk og kompetanse i bruk av teknisk verktøy i opplæringen. Fylkesmannen i Nordland arbeider for å nå målet om at fjernundervisningslærerne tilfredsstillt de veiledende kompetansekravene som er stilt i rammeverket, innen 2020. Fylkesmannen i Finnmark mener at det er 9 prosent av fjernundervisningslærerne som underviser i nordsamisk, som mangler formell kompetanse.¹⁸ Fjernundervisningstilbyderne bekrefter at de fleste lærerne som underviser i de tre samiske språkene, har kompetanse som tilfredsstillt kravene i Utdanningsdirektoratets rammeverk for fjernundervisning.

For å øke kompetansen blant fjernundervisningslærere arrangerer Fylkesmannen i Nordland i samarbeid med Fylkesmannen i Troms og Finnmark seminarer for disse lærerne to ganger i året. For å heve kompetansen til fjernundervisningslærere, særlig i fjernundervisningsdidaktikk og bruk av teknisk verktøy i opplæringen, arrangerer Fylkesmannen i Nordland i samarbeid med Fylkesmannen i Troms og Finnmark seminarer for disse lærerne to ganger i året. Alle fjernundervisningstilbyderne er svært positive til dette kompetansehevingstiltaket.

Spørreundersøkelsen blant grunnskolene viser at skoler med få samiske elever stort sett kan tilby samisklærere deltidsstillinger. 60 prosent av skolene mener at det er knappe lærerressurser, og nesten 70 prosent av skolene mener at samisklærerne mangler et fagmiljø. I *Hjertespråket* (NOU 2016: 18) vises til at det er stor mangel på lærere som kan undervise i samisk, spesielt i sør- og lulesamisk område. Noen steder er det for få samiske elever til å fylle en hel lærerstilling, og mange lærere får derfor kun tilbud om deltidsstillinger.

18) Referat fra Utdanningsdirektoratets samarbeidsmøte av 7. februar 2018.

Rektorer og skoleeiere opplyser at det er vanskelig å rekruttere lærere til samisk undervisning. En av årsakene som oppgis, er at det ikke finnes søkere til stillinger. En annen årsak er at skolene bare kan tilby deltidsstilling med lave stillingsbrøker.

I intervju opplyser både foreldre, skoler, kommuner og fylkeskommuner at de opplever lærermangel som en utfordring for samiskopplæringen i praksis. Foreldre i tre kommuner hvor det er en del samiskspråklige (og hvorav én er forvaltningskommune), opplyser at skolen/kommunen har gitt beskjed om eller ber om at elevene får undervisning i samisk som andrespråk, og ikke som førstespråk, på grunn av lærermangel.¹⁹ I én kommune i nordsamisk område utdypet foreldrene at de først ved skolestart får beskjed fra kommunen om skolen har fått tak i en samisklærer eller ikke, og om de dermed kan tilby opplæring. Ifølge foreldrepresentanten tilbyr ikke de fleste skolene i området fjernundervisning fordi det er for dyrt.

Foreldrene og skolene opplyser også i intervju at det er praktiske utfordringer ved å gjennomføre undervisningen ettersom det er knapt med lærere. Foreldre, skoler og kommuner opplyser at det er vanskelig å få tak i vikar ved sykdom, og at elevene ofte ikke får dette når læreren er syk.

Samisk lærerutdanning

Samisk høyskole og Nord universitet har egne femårige samiske grunnskolelærerutdanninger, mens Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (Universitetet i Tromsø) tilbyr samisk som enkeltfag i den ordinære grunnskolelærerutdanningen. UiT har også femårig lærerutdanning i samisk språk og litteratur, kalt lektorutdanning, beregnet på undervisning på trinn 8–13. Opptak til samiske grunnskolelærerutdanning krever generell studiekompetanse med spesielle opptakskrav (Tekstboks 1).

Tekstboks 1 Opptakskrav til samisk grunnskolelærerutdanning

Opptak til studieprogrammene krever generell studiekompetanse med spesielle opptakskrav:

- minst 35 studiepoeng
- samisk som første- eller andrespråk
- gjennomsnittskarakteren 3 eller bedre i norsk
- gjennomsnittskarakteren 4 eller bedre i matematikk

Fra høsten 2016 ble opptakskravene til lærerutdanningene skjerpet fra karakteren 3 til 4 i matematikk. Søkere som oppfyller alle andre krav, men som har karakteren 3 i matematikk, får tilbud om forkurs for å kunne kvalifisere seg for opptak.

Kilde: Samordna opptak

Samisk høyskole i Kautokeino ble etablert i 1989 for å dekke utdanningsbehov i det samiske samfunnet. Høyskolen har samisk²⁰ både som undervisnings-, forsknings- og administrasjonsspråk. Skolen har to studieprogram for lærerutdanning på masternivå: samisk grunnskolelærerutdanning 1–7²¹ og samisk grunnskolelærerutdanning 5–10²². Høyskolen opplyser at i perioden 2015–2017 fullførte totalt 15 lærerstudenter utdanningene, og 12 av disse begynte å jobbe som lærere.

19) Foreldreprerentanter fra tre steder.

20) Nordsamisk er den største språkgruppen blant de samiske språkene og er hovedspråk ved Samisk høyskole.

21) Kvalifiserer for undervisning i grunnskolen (1.–10. trinn)

22) Kvalifiserer for undervisning i grunnskolen (5.–10. trinn) og videregående skole.

Samisk høgskole tilbyr videreutdanning i blant annet samisk for lærere ved 1.–7. trinn, og opplyser at 46 studenter har fulgt skolens videreutdannings- og eller etterutdanningstilbud i perioden 2015–2017. Høgskolen opplever at etterspørselen etter videreutdanning i samisk er lav sammenlignet med etterspørselen etter videreutdanning i andre fag.

Nord universitet har nasjonalt ansvar for lulesamisk og sørsamisk språk i lærerutdanningene.²³ I 2018 etablerte universitetet to femårige masterstudier: *lulesamisk* grunnskolelærerutdanning 1–7 i Bodø og *sørsamisk* grunnskolelærerutdanning 1–7 i Levanger. Totalt fire studenter begynte på disse lærerutdanningene høsten 2018.

Sørsamisk som førstespråk (sørsamisk 1) og andrespråk (sørsamisk 2) har vært gitt som videreutdanning av lærere, men Nord universitet opplyser at tilbudet ikke er gitt mange ganger de siste årene på grunn av mangel på faglig kapasitet.

Universitetet i Tromsø tilbyr samisk i lærerutdanning. Fra 2018 har emnet vært et fagvalg i grunnskolelærerutdanning 1–7 og 5–10. Universitetet opplyser at i skoleåret 2018/19 er det fem studenter som tar samisk som fagvalg i lærerutdanningen.

I tillegg har alle de tre institusjonene praktisk-pedagogisk utdanning (PPU), som er viktig for rekruttering til videregående opplæring. Samisk høgskole og Universitetet i Tromsø har også barnehagelærerutdanning, som kan kvalifisere for enkelte funksjoner i grunnopplæringen, for eksempel innenfor spesialpedagogikk.

Tabell 3 Samiske grunnskolelærerutdanninger (SGLU), femårig studium. Antall førsteårsstudenter, studieplasser og registrerte studenter skoleåret 2018/19

Studieprogram	Institusjon, studiested	Studieplasser/år	Førsteårsstudenter	Studenter i alt, 1.–5. år
SGLU 5–10, nordsamisk	Samisk høgskole, Kautokeino	12	2	27
SGLU 1–7, nordsamisk	Samisk høgskole, Kautokeino	12	0	17
SGLU 1–7, lulesamisk	Nord universitet, Bodø	10	4	4*
SGLU 1–7, sørsamisk	Nord universitet, Levanger	10	0	0*

*) Studiet startet opp høsten 2018.

Kilde: Samordna opptak og Samisk høgskole (2019) årsrapport for 2018

Tabell 3 viser at verken Samisk høgskole eller Nord universitet klarer å fylle alle studieplassene til de fire masterprogrammene. Samisk høgskole hadde til sammen 22 ledige studieplasser ved sine to lærerutdanninger, mens Nord universitet hadde 15 ledige studieplasser ved oppstart høsten 2018.

Ifølge Nord universitetet viser kartlegginger og framskrivinger at det må utdannes rundt 15 lærere årlig i hvert av de to språkene for at det skal være en bærekraftig lule- og sørsamisk språkundervisning i framtiden. Beregninger viser at det for lulesamisk er et betydelig frafall fra læreryrket blant de som har lulesamisk språkkompetanse, og at mange av lærerne i lulesamisk og sørsamisk snart pensjonerer seg. En kartlegging av alder for nordsamiske lærere i 2016 viste at 45 prosent av grunnskolelærerne og 47 prosent av lærerne i videregående opplæring er over 50 år.²⁴

23) Samisk høgskole (2018) *Samiske tall forteller* 11. Kommentert samisk statistikk 2018. Rapport 2/2018.

24) Samisk høgskole (2016) *Samiske tall forteller* 9. Kommentert samisk statistikk 2016. Rapport 1/2016.

I tildelingsbrevet fra Kunnskapsdepartementet til Samisk høgskole for 2019 er målet å uteksaminere minst fem nye samiskspråklige lærere og å rekruttere minst åtte nye studenter ved grunnskolelærerutdanningene. Tidligere år har målet til Samisk høgskole vært å uteksaminere fire lærerkandidater per år.²⁵

Rekruttering av lærerstudenter

Lulesamisk og sørsamisk

På grunn av mangelen på lærere i sør- og lulesamisk tok Fylkesmannen i Nordland initiativ overfor Nord universitet til å opprette en egen samisk lærerutdanning, og høsten 2017 det ble igangsatt et rekrutteringsarbeid for å kartlegge potensielle studenter. Utdanningsdirektoratet opplyser at Fylkesmannen i Nordland aktivt oppsøkte aktuelle elever på videregående skole og oppfordret disse til å starte på lærerutdanningen. Høsten 2018 startet fire lulesamiske lærerstudenter ved Nord universitet. Den ene studenten som var tatt opp til den sørsamisk grunnskolelærerutdanning dette året, trakk seg ved studiestart.

Fylkesmannen i Nordland opplyser at det i tillegg er tre lulesamiske studenter som tar ordinær lærerutdanning, og at embetet arbeider opp mot hver enkelt student og forsøker tidlig å inkludere dem i det samiske lærerkollegiet. Fylkesmannen i Nordland opplyser at embetet forsøker å fortsette rekrutteringen til læreryrket gjennom nye informasjonsmøter.

Nord universitet opplyser at arbeidet med lule- og sørsamisk lærerutdanning er det mest omfattende rekrutteringsarbeidet universitetet noen gang har gjennomført. Universitetet viser til at tiltakene omfattet individuelt ekstensiv rekruttering og informasjons- og motiveringskampanjer, bruk av sosiale medier, annonsering, reklame under samiske festivaler, gode stipendordninger og fleksible studieordninger.

Fylkesmannen har sammen med fylkeskommunene i Nordland og Trøndelag, samt forvaltningskommunene for samisk språk i disse fylkene, inngått et spleiselag om stipend på tilsammen 150 000 kroner per år for studenter som starter opp på lule- eller sørsamisk lærerutdanning. Første gang var høsten 2018.

I tillegg bidrar Sametinget med 50 000 kroner i stipend til heltidsstudenter som tar:

- barnehagelærerutdanning med samisk som 1. eller 2. språk fra videregående,
- samisk barnehagelærerutdanning,
- samisk grunnskolelærerutdanning master (både nord-, sør- og lulesamisk)
- grunnskolelærerutdanning master med samisk i fagkretsen.

Det betyr at studenter som starter på sør- eller lulesamisk grunnskolelærerutdanning tilsammen vil motta 200 000 kroner per år i stipend. Av dette er om lag kr 80 000 fra Utdanningsdirektoratet, kr 50 000 fra Sametinget og om lag kr 70 000 fra kommune og fylkeskommune. Betingelsene er at de holder normal studieprogresjon og gjennomfører utdanningen på normert tid, samt at de binder seg til å jobbe i skolen de første tre årene etter fullført utdanning.

Statens lånekasse for utdanning ettergir studielån til de som tar lærerutdanning på normert tid, og har egne ordninger for Nord-Norge og de som tar samisk som en del av lærerutdanningen.

Nord universitet understreker at det er en rekke utfordringer med å rekruttere kandidater til lule- og sørsamisk lærerutdanning. Ifølge universitetet er det stort behov

25) Kunnskapsdepartementet (2014–2017) *Orientering om statsbudsjettet for universitet og høgskolar*. For årene 2015–2018.

for lule- og sørsamisk språkkompetanse i mange sektorer i samfunnet, slik at de kan bli rekruttert til andre studier. I tillegg er det svært få avgangselever som har språkkompetanse i lulesamisk eller sørsamisk. Ofte kan avgangstallene fra videregående opplæring være nede i én til tre elever. Det er sjelden alle velger lærerutdanning, og da er det få kandidater å velge blant. I intervju bekrefter Fylkesmannen i Nordland de samme utfordringene. Ettersom lulesamisk kompetanse er etterspurt, jobber halvparten av de som har denne kompetansen, i andre yrker.

Utdanningsdirektoratet opplyser at Fylkesmannen i Nordland har tatt initiativ til en såkalt *siderekruttering*, hvor ferdigutdannede lærere kan ta tilleggsutdanning i sør- eller lulesamisk og dermed undervise i samisk. Direktoratet har gitt støtte til dette prosjektet, som skal i gangsettes høsten 2019.

Nordsamisk

Samisk høgskole har ikke gjennomført egne kartlegginger om behovet for samiske lærere og viser til at dette behovet allerede er kjent både for høgskolen og samfunnet for øvrig. Høgskolen opplyser at i arbeidet med å rekruttere studenter til lærerutdanningene prioriterer høgskolen å besøke skoler i Norge, Finland og Sverige.

Høgskolen arrangerer åpen dag hvor de inviterer elever fra første til tredje klasse i videregående skole for å synliggjøre karakterkravet til lærerutdanningene så tidlig som mulig. Høgskolen viser til at de så langt som mulig benytter studenter til rekruttering. Foreløpig har ikke høgskolen en egen rekrutteringsstrategi til lærerutdanningene.

Samisk høgskole har de senere årene slitt med å få søkere til sine samiske grunnskolelærerutdanninger, og høsten 2016 ble ikke lærerutdanningene startet opp på grunn av for få kvalifiserte søkere. Ifølge høgskolen skyldtes det blant annet det nye karakterkravet i matematikk.²⁶ I årsrapportene for 2017 og 2018 uttrykker styret bekymring for at få studenter rekrutteres direkte fra videregående skole. Mange av de nye studentene har nemlig en fireårig lærerutdanning fra før. Det er også få menn blant studentene. Høgskolen har også fått tilbakemelding fra søkere som har tatt forkurset i matematikk ved Universitetet i Tromsø, om at det har vært utfordrende å følge kurset på norsk.

Høsten 2017 begynte sju studenter første året på samisk grunnskolelærerutdanning 5–10 og fem på 1–7. Året etter var det kun to studenter som begynte første året på samisk grunnskolelærerutdanning 5–10, mens ingen startet på samisk grunnskolelærerutdanning 1–7.

Tekstboks 2 «Drømmejobben» – kampanje for å rekruttere søkere til samisk lærerutdanning i 2009

Samisk høgskole, Sametinget, KS Finnmark, Høgskolen i Finnmark og Fylkesmannen i Finnmark iverksatte i 2009 kampanjen Drømmejobben/Gollevirgi for å rekruttere flere studenter til de to lærerhøgskolene i fylket. Kampanjen ble økonomisk støttet av Kunnskapsdepartementet.

Samordna opptak for skoleåret 2009/10 viste en markant økning i antallet søkere til førskolelærerutdanningen på Samisk høgskole, og det er grunn til å tro at denne kampanjen var en viktig årsak. I 2010 kom det til sammen inn 53 søknader til samiske lærerutdanninger 2010/11 som ble tilbydd ved Samisk høgskole. Til sammenligning var det i 2007 kun 11 søkere til samisk lærerutdanning til høgskolen.

Kilde: Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (2011) Handlingsplan for samiske språk – status og videre innsats 2011

26) Samisk høgskole (2017) *Samisk høgskoles årsrapport (2016–2017)*.

På grunn av lave søkertall til samiske lærerutdanninger er det viktig med tiltak som kan øke rekrutteringen av studenter til disse studiene. «Drømmejobben» var en rekrutteringskampanje som ble gjennomført i 2009 i Finnmark, og som førte til at det kom flere søknader til samiske lærerutdanninger det påfølgende året (Tekstboks 2).

Det er behov for å utdanne flere lærere som kan undervise i og på samisk. Foto: Jacob Lund/Shutterstock/NTB Scanpix

Universitetet i Tromsø opplyser at de ser på kommunenes egne tall der slike innrapporteres, og på overordnede rapporter for å kartlegge behovet for samiske lærere. For å rekruttere studenter tar Universitetet i Tromsø kontakt med skoler ved å reise rundt og informere om universitetets tilbud og ved å sende ut brosjyrer. Universitetet i Tromsø har deltatt på fellesmøter om samisk lærerutdanning i regi av lokal aktører – blant annet Fylkesmannen i Nordland og Nord universitet. Universitetet i Tromsø har også hatt lave søkertall til sin femårige lærerutdanning integrert med master i samisk, det vil si lektorutdanningen som kvalifiserer for undervisning på trinn 8–13. I studieåret 2015/16 hadde universitetet ingen søkere til denne utdanningen.²⁷

Tall fra samordna opptak for studieåret 2019/20 viser at i alt 15 søkere har de samiske grunnskolelærerutdanningene som førstevalg ved Samisk høgskole – 10 av dem SGLU 5–10 og 5 av dem SGLU 1–7. Ved Nord universitet er det i alt 12 søkere til som har samisk grunnskolelærerutdanning som førstevalg – 6 av dem den lulesamiske utdanningen og 6 av dem den sørsamiske utdanningen.

4.5 Fag- og tidsfordelingen for elever med samisk

Undervisningstimer

Elever med opplæring i samisk kan velge det enten som førstespråk eller som andrespråk (Tekstboks 3). Eventuelt kan eleven velge både samisk og norsk som førstespråk (to førstespråk).²⁸

27) Samisk høgskole (2016) *Samiske tall forteller* 9. Kommentert samisk statistikk 2016. Rapport 1/2016.

28) Utdanningsdirektoratet (2018) Rundskriv Udir-1-2018, kapittel 2.1.8.3 *Samisk og norsk som førstespråk*.

Det er egne fag- og timefordelinger for elever som følger det samiske læreplanverket, *Kunnskapsløftet samisk*. Elever som ikke følger dette læreplanverket, men skal ha opplæring i samisk som første- eller andrespråk, skal følge ordinær fag- og timefordeling for *Kunnskapsløftet*.

I grunnskolen er det fastsatt et samlet minstetimetall som elevene har rett til på 1.–7. trinn og på 8.–10. trinn. Skoleeieren har plikt til å gi dette timetallet, men står fritt til å tilby flere timer.²⁹ I videregående opplæring kan skoleeieren legge fag på andre trinn enn det som framgår av tabellene i Utdanningsdirektoratets rundskriv. Progresjonen i faget skal da vektlegges.

Tekstboks 3 Samisk som første- og andrespråk

Elever som har samisk som førstespråk, samisk 1, skal i norsk få opplæring etter læreplan i norsk for elever med samisk som førstespråk. Elever som har både samisk og norsk som førstespråk, og elever med samisk som andrespråk skal i norsk få opplæring etter ordinær læreplan i norsk. Elevene er fritatt fra opplæring og vurdering i sidemål skriftlig.

Elever med samisk som andrespråk kan enten velge samisk 2 eller samisk 3 i grunnskolen, mens samisk 4 er for elever i videregående opplæring som ikke har hatt samisk i grunnskolen.

Kompetansenivå 1–3

- Samisk 2 (barneskole)
- Samisk 3 (ungdomsskole)
- Samisk 4 (videregående)

Kompetansenivå 4–6

- Samisk 2 (ungdomsskole)
- Samisk 3 (videregående)

Kompetansenivå 7–9

- Samisk 2 (videregående)

Kompetansemålene i læreplanen for samisk som andrespråk har ni nivåer for å fullføre faget. Elever som velger samisk 2, oppnår kompetansemålene for faget etter fullført videregående. Elever som har samisk 3, oppnår 2/3 av læreplanens kompetansemål i faget, mens elever som velger samisk 4 oppnår 1/3 av kompetansemålene. Disse har mulighet til å fullføre faget som privatister senere.

Kilder: Utdanningsdirektoratet, læreplan i samisk som førstespråk (SFS1-04), læreplan i norsk for elever med samisk som førstespråk (NOR3-03), læreplan i samisk som andrespråk (SAS1-04), læreplan i norsk (NOR1-05)

Samiske elever har flere timer i første- og andrespråket enn elever som kun har norsk.³⁰

På **barnetrinnet** kan skoleeieren organisere opplæringen slik at elever med samisk enten får 190 timer mer enn andre elever eller får omdisponert inntil 5 prosent fra andre fag, eller skoleeieren kan velge en kombinasjon av tilleggstimer og omdisponering.

På **ungdomstrinnet** er elever med samisk opplæring fritatt fra fremmedspråk/fordypning, og da blir timer fra dette faget omdisponert til første- og andrespråket. For samiske elever som har fremmedspråk/fordypning kan timer til dette faget organiseres på ulike måter. Skoleeieren kan gi inntil 114 timer tillegg til ordinært minstetimetall, eller inntil 5 prosent av timetallet kan omdisponeres og brukes til fremmedspråk. Skoleeieren kan også velge en kombinasjon av tilleggstimer og omdisponering.

29) Utdanningsdirektoratet (2018) Rundskriv Udir-1-2018.

30) På barnetrinnet (1.–7. trinn) utgjør det samlet 190 timer, på ungdomstrinnet (8.–10. trinn) 114 timer og i videregående opplæring 225 timer.

For elever med to førstespråk gis skoleeieren myndighet til å omdisponere inntil 5 prosent fra andre fag til samisk og norsk for å få tilstrekkelig antall timer i begge språkene. Dette kommer i tillegg til den generelle fleksibiliteten på 5 prosent.³¹

Elever i **videregående opplæring** ved studieforbereende utdanningsprogram skal årlig ha 103 timer i samisk første- eller andrespråk, totalt 309 timer. Yrkesfagelever skal ha 45 timer årlig på vg1 og vg2, totalt 90 timer. De som tar påbygg til generell studiekompetanse, må ha 219 timer i samisk på vg3.

Elever som ikke har hatt opplæring i samisk i grunnskolen, kan i studieforbereende utdanningsprogram i videregående opplæring velge *samisk 4* som andrespråk. Disse elevene kan bruke 140 timer valgfritt programfag til samisk.³² For elever i videregående som ikke har hatt samisk i grunnskolen, anbefaler Sametinget heller at disse velger samisk 4 som andrespråk enn samisk som fremmedspråk.³³ Dermed kan elevene senere ta samisk 3 eller fullføre hele faget som privatister.

Fag- og timefordelingen

Hjertespråk-utvalget viser til at det er en utfordring at et godt samiskopplæringstilbud fordrer at elevene enten får lengre skoledag, eller at de får mindre tid til opplæring i øvrige fag sammenlignet med andre elever. Utvalget mener det ikke bør være slik at det samiske opplæringstilbudet framstår som mindre attraktivt, slik at elever og foreldre ikke velger dette tilbudet. Etter utvalgets vurdering bør det legges til rette for tilstrekkelig tid til opplæringen, samtidig som det selvsagt er avgjørende at undervisningen er god.

I intervju opplyser foreldre at skolen eller kommunen ikke alltid er kjent med hvilke rettigheter samiske elever har, og hvilket tilbud skoleeieren skal kunne gi.³⁴

Grunnskolen

Skoleeieren avgjør hvordan samiskopplæringen skal organiseres – ved at det legges ekstratimer til samisk, ved at timer fra andre fag omdisponeres, eller ved en kombinasjon av disse grepene. I spørreundersøkelsen blant grunnskolene ble skolene bedt om å ta stilling til ulike påstander om fag- og timefordelingen for samiskopplæringen. Av 120 grunnskoler svarer halvparten (60 skoler) at de er helt eller delvis enig i at «[d]et er vanskelig å fastsette timeplanen slik at samiske elever får tilstrekkelig opplæring i alle fag». 83 skoler (69 prosent) er helt eller delvis enig i at «[d]et er vanskelig å unngå at elever får kollisjoner på timeplanen mellom samisk og andre fag», mens 72 skoler (60 prosent) er helt eller delvis enig i at «[d]et er vanskelig å unngå at samiskopplæringen går utover opplæringen i andre fag».

Foreldre opplyser også i intervjuer at det er utfordringer for elevene ved at samisktimene legges slik at det går utover undervisningen de får i andre fag. Blant annet sier foreldrene at elevene mister timer i matte og norsk.³⁵ Nasjonalt senter for samisk i opplæringa opplyser i intervju at de også får en del tilbakemeldinger fra foreldre og skoler om at undervisningen i samisk kolliderer med andre viktige fag, som norsk eller matematikk. Videre legges timene ofte før eller etter all annen undervisning, og elevene som tar samisk, får dermed en større arbeidsbelastning enn de andre elevene.

31) Elevene har fremdeles rett til det samlede totale minstetimetallet. Utdanningsdirektoratet anbefaler i sitt rundskriv at elever med to førstespråk får tilbud om timer i tillegg til ordinært timetall, og at til rettelegging av tid drøftes med eleven og foreldrene. Utdanningsdirektoratet (2018) Rundskriv Udir-1-2018.

32) Det vil si 140 timer i tillegg til de 339 undervisningstimene, totalt 479 timer. Utdanningsdirektoratet (2018) Rundskriv Udir-1-2018.

33) Sametinget (2018) Læreplaner for faget samisk.

34) Foreldrerepresentanter fra tre steder.

35) Foreldrerepresentanter fra tre steder.

I spørreundersøkelsen oppgir noen grunnskoler at de ikke har mulighet til å tilby samiskopplæring etter ordinær skoledag fordi elevene følger skolebuss og dermed ikke kan ha utvidet timetall. Andre viser til at elevene ikke kan få undervisning etter ordinær skoledag fordi fjernundervisningstilbyderen ikke har undervisning etter ordinær skoletid. Én skole ønsker ikke å øke timetallet for de yngste elevene (1.–4. trinn) fordi skolen mener de er så små og ikke bør ha mer undervisning enn andre elever. I slike tilfeller mener skolene at de er nødt til å ta samisktimer fra andre fag. Både foreldre og skoler opplyser i intervju at det er en utfordring at barna mister timer i andre fag på grunn av samiskundervisningen, og at de mister timer i samisk når det er andre aktiviteter på skolen som faller i tiden samiskundervisningen skulle ha vært.

Sametinget mener at utfordringene for elever med to førstespråk i grunnskolen (både i og utenfor samiske distrikt) er at fag- og timefordelingen ikke skisserer hvordan timene skal fordeles mellom de to førstespråkene. Sametinget påpeker at tilbudet om to førstespråk er viktig, men etter Sametingets vurdering burde det være mulig å organisere opplæring uten en økning av timeantallet. Ifølge Sametinget kan elever få opplæring i to førstespråk innenfor det samme timetallet som første- og andrespråket ved å samkjøre norsk og samisk språkopplæring. Ifølge Kunnskapsdepartementet bør skoleeier tilby elever med to førstespråk timer i tillegg til ordinært timetall, etter drøfting mellom eleven og foreldrene.

I intervju sier Tromsø kommune at de opplever utfordringer med fag- og timefordelingen. Kommunen bruker i stor grad ambulerende lærere som underviser på ulike skoler hver dag, og da må timeplaner samkjøres både internt på skolen og ved ulike skoler. Tromsø kommune mener at samisk opplæring bør settes i system ved skolene på samme måte som andre aktiviteter. Det betyr at det må arbeides med å sikre at elevene får samiskundervisning innenfor skoletiden, og at samisk ikke blir gitt samtidig med attraktive aktiviteter på nærskolen. Dette innebærer blant annet at timer i samisk må settes inn i timeplanen før resten av timekabelen legges.

Tromsø kommune opplyser videre at elevenes motivasjon for å lære samisk gjerne faller når de når ungdomsskolealder. Kommunen opplyser at for å opprettholde motivasjonen hos elevene forsøker barneskolene i Tromsø å ikke legge opplæringen i samisk på tidspunkter som kolliderer med gymtimer, klassesaker eller andre lystbetonte aktiviteter for elevene.

Samiskundervisningen kolliderer av og til med andre fag. Foto: seb_ra/iStockphoto

Videregående opplæring

Spørreundersøkelsen blant videregående skoler viser at de fleste skolene (16 av 19) er helt eller delvis uenig i påstanden «Det er vanskelig å unngå at elever får kollisjoner på timeplanen mellom samisk og andre fag». 13 av 19 skoler er helt eller delvis uenige i påstanden «Det er vanskelig å fastsette timeplanen slik at samiske elever får tilstrekkelig opplæring i samisk».

En forklaring på at videregående skoler har mindre problemer med at samisktimene kolliderer med andre fag, er at timene til samiskundervisning fordeles over et større tidsrom enn i grunnskolen. Dermed er det større fleksibilitet i fag- og timefordelingen på videregående³⁶, og på den måten unngår elevene kollisjoner med andre fag. Knut Hamsun videregående skole i Hamarøy opplyser at skolens samiskelever enten har samiskundervisning parallelt med at de andre elevene har fremmedspråk, eller de har mulighet til å bruke fritimer til samiskundervisning.

Både Røros videregående skole og Grong videregående skole opplyser at fag- og timefordelingen fungerer bedre for studieforbereende utdanningsprogram enn for yrkesfaglige. Mens elever på studieforbereende program har samisk i stedet for fremmedspråk, får yrkesfagelevne opplæring i samisk før eller etter skoletid ved disse skolene. Troms fylkeskommune opplyser at for studieforbereende program blir gjerne timer til «yrkesfaglig fordypning» brukt til samisk, noe som ikke er så populært blant elevene.

Røros videregående skole mener den store forskjellen i antall timer mellom vg1/vg2 og vg3 for elever ved yrkesfag er problematisk både med hensyn til fag- og timefordeling og med hensyn til læringsutbytte. Skolen erfarer at elever på yrkesfag ikke blir funksjonelt tospråklige i samisk og norsk med denne ordningen fordi det er alt for få undervisningstimer i vg1 og vg2.

4.6 Fjernundervisning

Samisk opplæring kan gis gjennom fjernundervisning i kommuner der det er nødvendig. Fjernundervisning i samisk er likestilt med stedlig undervisning, med samme krav til å oppfylle kompetansemålene i læreplanen for samisk som førstespråk eller samisk som andrespråk, og undervisningen skal bidra til at elevene blir funksjonelt tospråklige.³⁷ Fylkesmannens rolle er å påse at kvaliteten i samisk fjernundervisning er underlagt samme krav til ledelse, lærerkompetanse, mål, læreplanarbeid og resultat som øvrige krav i opplæringsloven.³⁸

36) På videregående er timeplanen 45 timer (5 x 9), mens en vg1-elev har en ukeplan på 30 timer.

37) Utdanningsdirektoratet (2015) Rammeverk for samisk fjernundervisning.

38) Utdanningsdirektoratet (2015) Rammeverk for samisk fjernundervisning.

Fjernundervisning tilbys av ordinære grunnskoler eid av kommuner, av videregående skoler som drives av fylkeskommuner, og av statlige skoler, samiske institusjoner og i noen tilfeller også private foretak og privatpersoner. Det er skoleeieren som er ansvarlig for opplæringen til den enkelte eleven selv om de kjøper tjenesten av andre som tilbyr fjernundervisning.

Fylkesmannen i Troms og Finnmark har koordineringsansvar for nordsamisk fjernundervisning, mens Fylkesmannen i Nordland har koordineringsansvar for lulesamisk og sørsamisk fjernundervisning.

Fylkesmannen i Troms og Finnmark tildeler timer og utbetaler refusjon til kommuner i Finnmark og kommuner utenom Nord-Norge som gir opplæring i sørsamisk, lulesamisk eller nordsamisk. Fylkesmannen i Nordland tildeler timer og utbetaler refusjon til kommuner i Nordland som gir opplæring i sørsamisk, lulesamisk eller nordsamisk. Utdanningsdirektoratet tildeler timer og utbetaler refusjon til videregående skoler via fylkeskommunene i hele landet.

Kilder: Rammeverk for samisk fjernundervisning, retningslinjer for tilskudd til samisk i grunnopplæringen og svar fra fjernundervisningstilbyderne

Det første fjernundervisningstilbudet i samisk ble opprettet i Norge i 2004 etter at samiske elever fikk individuell rett til opplæring i samisk i skolen. Hovedgrunnen til at skoleeierne benytter seg av fjernundervisning, er at mange kommuner har store utfordringer med å skaffe stedlige samisklærere, særlig til delstillinger.

I *Samiske tall forteller 8* finnes det oversikt over antall elever som får fjernundervisning i skoleårene 2005/06–2014/15.³⁹ Det finnes ikke en tilsvarende oversikt for skoleårene 2015/16 – 2018/19. I 2019 er det ingen av de involverte aktørene i samisk opplæring som har fullstendig informasjon om hvor mange elever som får samisk opplæring via fjernundervisning, om hvordan fjernundervisningen organiseres, og om kvaliteten på det tilbudet elevene får.

Svar fra fjernundervisningstilbyderne viser at det var til sammen 16 tilbydere i skoleåret 2017/18, og at 67 lærere underviste i alt 340 elever i grunnskolen og videregående opplæring, noe som utgjorde 12 prosent av elevmassen som har opplæring i og på samisk.

39) Samisk høgskole (2015) *Samiske tall forteller 8*. Kommentert samisk statistikk 2015. Rapport 1/2015.

Tabell 4 Fjernundervisningstilbydere skoleåret 2017/18. Antall elever, lærere og undervisningsspråk.

	Språk	Elever	Lærere
Senter for fjernundervisning, Kautokeino	Nordsamisk	62	4
Nord-Troms vgs. avd. Nordreisa	Nordsamisk	54	6
Samisk vgs. Karasjok	Nordsamisk	50	7
Sørsamisk kunnskapspark, Hattfjelldal	Sørsamisk	36	10
Sameskolen i Tana	Nordsamisk	34	4
Samisk vgs. og reindriftsskole Kautokeino	Nordsamisk	32	9
Karasjok grunnskole	Nordsamisk	14	2
Árran Lulesamisk senter, Drag	Lulesamisk	12	4
Sameskolen i Troms, Bardufoss	Nordsamisk	8	1
Áarjel-saemiej skuvle, Snåsa	Sørsamisk	7	4
Grong vgs.	Sørsamisk	7	3
Brekken oppvekst- og lokalsenter, Røros	Sørsamisk	6	5
Mann dalen skole, Kåfjord	Nordsamisk	6	3
Røros vgs. / Aajege	Sørsamisk	5	3
Grønnåsen skole, Bodø	Lulesamisk	4	1
Masi skole (fra februar 2018)	Nordsamisk	3	1
		340	67

Kilde: svar på Riksrevisjonens brev til fjernundervisningstilbydere

Tabell 4 viser at det var 263 elever som har fått fjernundervisning i nordsamisk, 61 elever i sørsamisk og 16 elever i lulesamisk i skoleåret 2017/18, og at de tre største fjernundervisningstilbyderne, alle i Finnmark, har samlet nesten halvparten av alle fjernundervisningselevene.

De aller fleste fjernundervisningstilbyderne oppgir at de har inngått avtaler om fjernundervisning med mottakerskolene. Avtalene regulerer praktisk gjennomføring av opplæringen og fakturering. Árran Lulesamisk senter inngår rammeavtale direkte med Fylkesmannen i Nordland, som betaler for fjernundervisning for alle mottakerskolene som benytter senteret.

Fjernundervisningen gjennomføres som én-til-én-undervisning eller i grupper. Svarene fra fjernundervisningstilbyderne viser at halvparten av skolene tilbød fjernundervisning i grupper i skoleåret 2017/18. De enkelte fjernundervisningstilbyderne påpeker at det kan være vanskelig å sette sammen grupper, siden timeplanene er faste fra mottakerskolene, og elevenes språknivå er ulikt. Fylkesmannen i Nordland opplyser at de ønsker mer bruk av fjernundervisning i grupper fordi forskning har vist at dette gir økt motivasjon, mer dialog og økt læringsutbytte enn én-til-én-undervisning. I tillegg kan lærerressursene brukes mer effektivt. Samtidig er det Fylkesmannen i Nordlands vurdering at 1. klassinger bør komme på minimumsnivå i samisk før de eventuelt kan settes sammen i grupper. Elever som går i 2. og 3. klasse kan gjerne samles i gruppeundervisning, og Fylkesmannen i Nordland har begynt å gi samisk opplæring i grupper.

Det finnes tre hovedopplegg for fjernundervisning:

- fjernundervisning uten språksamlinger/hospitering
- fjernundervisning med språksamlinger
- fjernundervisning med hospitering

Skoleeieren velger selv hvilket opplegg for fjernundervisning de vil benytte, men opplæringen må være forsvarlig, det vil si være egnet til å få elevene til å nå kompetansemålene i læreplanene. Dersom skoleeieren mener at fjernundervisning uten språksamlinger/hospiteringsopphold er tilstrekkelig for at en elev skal få oppfylt sin rett til opplæring i samisk, er ikke skoleeieren forpliktet til å tilby hospitering i tillegg.

Tilskudd til samisk opplæring dekker ikke kostnader til språksamlinger/hospiteringsopphold. Evalueringen *Samisk via fjernundervisning: Ei kartlegging og veien videre*, utarbeidet i 2012 av Nordlandsforskning, konkluderte med at samlingene burde komme i tillegg til ordinært timetall i samiskfaget for å sikre elevenes rett til samisk kultur og identitet, og som en kompensasjon for manglende eller svært begrenset tilgang til språkmiljø og samisk fellesskap der barna bor. Samisk språkutvalg foreslår i *Hjertespråket* (NOU 2016: 18) å styrke fjernundervisningen ved å gi samiske elever rett til å delta i språksamlingene.

Svarene fra fjernundervisningstilbyderne viser at 170 av de 340 elevene som hadde fjernundervisning i skoleåret 2017/18, deltok i språksamlinger eller hospiteringsopphold. I intervjuer oppgir foreldre at det er et problem for barna at de mangler et språkmiljø. Dette nevner også noen skoler i intervju og i fritekstsvaret. Ifølge *Hjertespråket* er språksamlinger og hospiteringsopphold viktige virkemidler for å bidra til at elevene når kompetansemålene og utvikler språket sitt.

I intervjuer opplyser foreldre og skoler at fordi ikke alle foreldre kan snakke samisk selv, er det desto viktigere med språksamlinger/hospiteringssamlinger og fritidstilbud for at barna skal få praktisert samisk. Dette gjelder for elever både i og utenfor samiske kjerneområder. I en kommune i Finnmark med mange samisktalende opplyser foreldre at barna ikke har fritidstilbud på samisk, og at de ikke snakker samisk med hverandre på skolen på grunn av mobbing. En annen skole uttrykker at språksamlinger/hospiteringsopphold er et viktig redskap for at elever utenfor samiske kjerneområder skal kunne ha en tilknytning til et samisk miljø og få brukt språket i sammenhenger utenom opplærings situasjonen i timene.

Hvor ofte samlingene gjennomføres, hvilke temaer de tar for seg, og i hvilken grad de er tilrettelagt elevenes undervisningsopplegg, varierer fra tilbyder til tilbyder. De fleste fjernundervisningstilbyderne arrangerer to samlinger årlig med én ukes varighet, men Sørsamisk kunnskapspark arrangerer seks språksamlinger med én ukes varighet. Noen av samlingene har et konkret pedagogisk opplegg, mens andre arrangeres i forbindelse med samiske festivaler eller andre arrangementer og har ikke en konkret plan for gjennomføringen. Hos noen fjernundervisningstilbydere inngår språksamlingstimer i antallet fjernundervisningstimer, mens hos andre gjør de ikke det.

Spørreundersøkelsen blant grunnskoler viser at det er delte meninger blant mottakerskolene når det gjelder nytten av språksamlinger/hospiteringsopphold. 28 av 56 skoler mener at elevene får godt utbytte, 5 skoler mener at elevene ikke får godt utbytte, mens 23 skoler er verken enig eller uenig i denne påstanden. 19 skoler mener at språksamlinger/hospiteringsopphold går utover undervisning i andre fag, mens like mange skoler mener at det ikke gjør det. 18 skoler er verken enig eller uenig i denne påstanden.

Det kommer fram av svarene fra fjernundervisningstilbyderne og fra intervjuene med de enkelte skolene at fjernundervisningstilbudet som elevene får, varierer i organisering, kvalitet og pris. Undervisningen organiseres som én-til-én-undervisning eller gruppeundervisning, og det brukes ulike tekniske løsninger. Lærernes kompetanse varierer, fra at de bare har noe språkkompetanse, til at de har tilstrekkelig kompetanse i språk, pedagogikk, fjernundervisningsdidaktikk og bruk av teknisk utstyr. Prisen på undervisningen varierer også, fra om lag 500 til 1800 kroner per undervisningstime, og den beregnes på forskjellige måter. Noen fjernundervisnings-tilbydere fakturerer for de faktiske kostnadene for lærerne eller en bestemt stillingsprosent, mens andre inkluderer også kostnader til administrasjon og/eller leie av undervisningsrom.

Tre mottakerskoler opplyser at de har brukt egne midler på assistent for å få gjennomført fjernundervisning for de minste barna.⁴⁰ Én av skolene opplever at samiskopplæringen medfører mye ekstra kostnader, ettersom den både må dekke kostnader til assistent og fjernundervisning.⁴¹

Fjernundervisningstilbyderne nevner flere utfordringer ved å organisere og gjennomføre fjernundervisningen. Fjernundervisningselever får ofte utsatt oppstart av undervisningen fordi rammebetingelsene – det vil si avtalen, undervisningsrom og/eller teknisk utstyr – ikke er på plass til skolestart. En annen årsak som nevnes, er at behovet for samiskundervisning meldes inn for sent. Dette kan skje fordi skolene har forsøkt å skaffe stedlig lærer først, fordi elevene ikke har kjent til sine rettigheter, eller fordi vedtaket fra Fylkesmannen har kommet for sent til skolene. Enkelte mottakerskoler opplyser dessuten at de har dårlig teknisk utstyr og stadig dårlig internettforbindelse med nett som faller ut gang på gang mens fjernundervisningen pågår.⁴²

Fjernundervisningstilbyderne påpeker at det er viktig at mottakerskolen legger godt til rette for den praktiske gjennomføringen av fjernundervisning, blant annet ved at teknisk utstyr fungerer godt, ved at elevene bruker et godt fast undervisningsrom, og ved at de yngste elevene får en assistent. De største fjernundervisningstilbyderne setter i gang enkelte tiltak for å forbedre den praktiske gjennomføringen av fjernundervisningen. *Samisk videregående skole og reindriftsskole i Kautokeino* stiller krav til det tekniske utstyret i avtalene med mottakerskolene og avklarer med mottakerskolen den praktiske gjennomføring av undervisningen i detalj på forhånd. Blant annet avklares det hvilken kommunikasjonsplattform som skal brukes, og hvordan samisk korrekturverktøy og tastatur skal installeres på elevenes pc-er. På *Røros videregående skole / Aajege* legges en del av rammene for opplæringen på ledernivå mellom tilbyder- og mottakerskolen, som fag- og timefordeling og bruk av teknisk utstyr.

40) Intervjuer med tre skoler.

41) Intervju med en skole.

42) Intervju med et fjernundervisningstilbyder og en kommune.

Fjernundervisning i samisk er likestilt stedlig undervisning og skal bidra til at elevene blir funksjonelt tospråklige. Foto: CHBD/iStockphoto

Spørreundersøkelsen viser at de fleste grunnskolene der elevene mottar fjernundervisning, ikke kjenner til kvaliteten på lærerressursene og læremidlene for de elevene som har samisk fjernundervisning. I fritekstsvar i spørreundersøkelsen viser de til at det er fjernundervisningstilbyderen som har ansvaret for undervisningen, og at skolen er lite involvert. Flere fjernundervisningstilbydere bekrefter dette og påpeker at det er ulik kultur når det gjelder tilrettelegging av samisk opplæring på ulike skoler. De mener at hovedårsaken til at det er utfordringer med gjennomføringen av undervisningen, er at noen mottakerskoler i liten grad bryr seg om samisk fjernundervisning.

Mottakerskolene opplyser også om utfordringer som de møter når de legger til rette for fjernundervisning. Disse gjelder fag- og timefordeling, elevenes fravær i forbindelse med språksamlinger/hospiteringsopphold, finansiering av assistenter for 1.–4.-trinns elever, tekniske problemer og manglende motivasjon for samisk opplæring hos elever.

Utfordringene med fjernundervisningen som er omtalt over, har vært kjent lenge og ble påpekt allerede i evalueringen *Samisk via fjernundervisning: Ei kartlegging og veien videre*, som ble utarbeidet i 2012 av Nordlandsforskning. I evalueringen ble det påpekt at det var mange tilbydere av fjernundervisning, og det ble etterlyst et mindre antall tilbydere, en mer ensartet modell for opplæring og et mer ryddig finansieringssystem.

I 2014 fikk Utdanningsdirektoratet i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å utrede ulike alternative modeller for samisk fjernundervisning. Direktoratet vurderte ulike alternativer og anbefalte at fjernundervisningen ble lagt til en statlig fjernundervisningstjeneste (Saft). Direktoratet opplyser at Kunnskapsdepartementet heller valgte å videreføre en modell hvor Fylkesmannen i Nordland og Fylkesmannen i Finnmark er ansvarlige for fjernundervisningstilbudet slik de var før utredningen. I tillegg fikk fylkesmennene ansvar for å styrke informasjonsarbeidet og for å heve kompetansen blant lærerne. Denne modellen innebar også at Fylkesmannen i Nordland og Fylkesmannen i Finnmark utviklet et veiledende rammeverk for samisk fjernundervisning.⁴³

43) Utdanningsdirektoratet (2015) *Rammeverk for samisk fjernundervisning*.

Rammeverket skal være et redskap for fylkesmennene for økt kvalitet og likeverdighet i tilbudene, og det stadfester de to fylkesmannsembetenes ansvar for å gi relevant og oppdatert informasjon til skoleeiere i hele landet om retten til samisk opplæring. De to embetene skal informere om rutiner for tildeling av timer til opplæring i samisk, refusjon for utgifter til opplæringen, variasjon i pris hos ulike tilbydere og muligheter for eventuelle språksamlinger eller hospiteringsopphold. Rammeverket inneholder også veiledende kriterier for å tilby og motta fjernundervisning og krav til kompetanseheving for fjernundervisningslærere. Fylkesmennene i Finnmark og Nordland har fått ansvar for å implementere rammeverket innen 2020 og koordinere kompetansehevingstiltak.

Det kommer fram av svarene fra fjernundervisningstilbyderne at veiledning og oppfølging fra fylkesmennene som har koordineringsansvar for fjernundervisning, er viktig for både rask oppstart og gjennomføring av fjernundervisningen.

Fjernundervisningstilbyderne som tilbyr fjernundervisning i sør- og lulesamisk, er meget fornøyd med arbeidet som Fylkesmannen i Nordland gjør. De opplyser at fylkesmannen setter i gang flere tiltak som forbedrer undervisningen, blant annet kurs og andre kompetansehevende tiltak, nettverksmøter for lærerne og rektorene og tilrettelegging av tekniske løsninger.

Tilbyderne av fjernundervisning i nordsamisk opplyser derimot at de ikke får noen veiledning eller oppfølging fra Fylkesmannen i Finnmark. Fjernundervisningssenteret i Kautokeino opplyser at mangelfull kommunikasjon mellom Fylkesmannen i Finnmark og ledelsen i Kautokeino kommune har store konsekvenser for planleggingen av fjernundervisningen. Ifølge senteret medfører det også to–seks ukers forsinkelse i oppstart av undervisningen siden senteret svært sent i prosessen får informasjon om elevene som har fått tildelt timene. Samisk videregående skole i Karasjok og Karasjok grunnskole opplyser også at det oppstår problemer når tilsagn om timer til fjernundervisning fra fylkesmannen kommer sent. Det får blant annet ringvirkninger for timeplanarbeidet ved skolene, som igjen fører til at fjernundervisningen kommer sent i gang.

4.7 Tilgang til læremidler

God tilgang til samiske læremidler, inkludert digitale læremidler, er en viktig del av et godt og likeverdig opplæringstilbud. Til forskjell fra læremidler på bokmål og nynorsk er samiske læremidler ikke noe elever har rett på etter opplæringsloven.

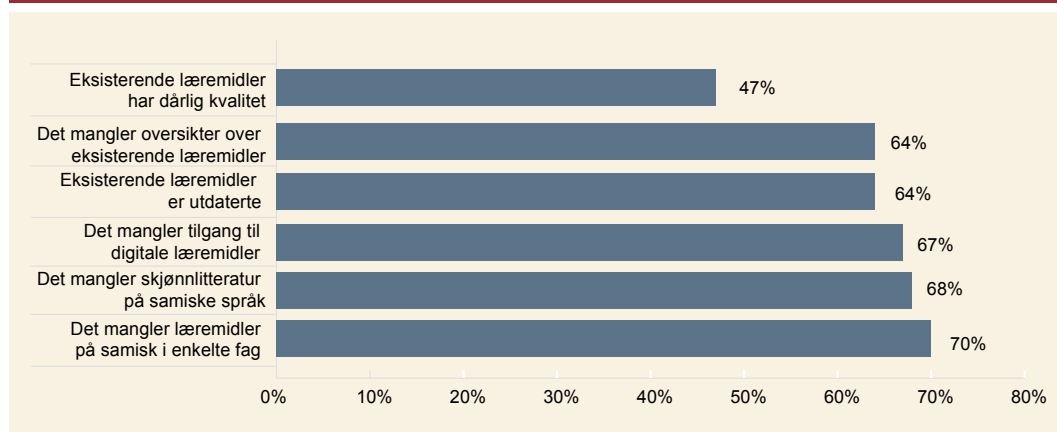
Ansvar for samiske læremidler ble i 2000 overført til Sametinget fra Samisk utdanningsråd. Sametinget mottar en årlig bevilgning fra Kunnskapsdepartementet som skal finansiere utvikling og produksjon av ordinære og tilrettelagte læremidler for samiske elever i tillegg til Sametingets arbeid med samiske læreplaner og råd og veiledning om samisk opplæring. Bevilgningen inngår i den samlede bevilgningen til samiske formål i statsbudsjettet. Sametinget fordeler bevilgningene fra de ulike departementene etter sine egne prioriteringer. I 2018 var bevilgningen til utdanningsformål 46,6 millioner kroner.⁴⁴

Både Sametinget og Utdanningsdirektoratet opplyser at mangel på samiske læremidler har vært et vedvarende problem siden samisk ble tatt i bruk i skolen. Ifølge direktoratet bør læremidlene tilrettelegges for samiske forhold, og en direkte oversettelse av norske læremidler vil derfor ikke nødvendigvis være et godt alternativ. Direktoratet påpeker at det er Sametinget som har forvaltningsansvar for utvikling av læremidler, og at direktoratet derfor ikke bruker mye ressurser på dette.

44) Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018) Bevilgninger til samiske formål i statsbudsjettet 2018.

Spørreundersøkelsene blant skolene, intervjuer med foreldre, skoler og skoleeiere, svar fra fjernundervisningstilbydere og annen innhentet dokumentasjon viser at det er flere utfordringer når det gjelder tilgang til læremidler, blant annet mangel på læremidler, dårlig kvalitet på eksisterende læremidler og lite informasjon om disse. Spørreundersøkelsen i grunnskolen viser også at det er skoler med stedlig undervisning og ambulerende lærere/elever som har de største utfordringene med læremiddeltilgangen.

Figur 7 Grunnskolenes oppfatning av tilgang til læremidler ved grunnskoler med stedlig samisk opplæring eller ambulerende lærere/elever. n= 64.

Kilde: Riksrevisjonens spørreundersøkelse blant grunnskoler med samisk undervisning skoleåret 2017/18.

Figur 7 viser at nesten halvparten av grunnskolene som har enten stedlig samisk undervisning eller ambulerende lærere/elever, mener at eksisterende læremidler har dårlig kvalitet. Over halvparten av disse skolene opplever at det mangler læremidler i enkelte fag og dessuten skjønnlitteratur. Når det gjelder spørreundersøkelsen blant videregående skoler som har stedlig undervisning, er resultatene nesten like bortsett fra at hele 58 prosent mener at eksisterende læremidler har dårlig kvalitet.⁴⁵

Et norsk forlag, Solum forlag, har de siste årene hatt avtaler med Sametinget om produksjon av samiske læremidler. Forlaget påpeker også at det er stor mangel på nyere skjønnlitteratur for barn og ungdom på de samiske språkene.

En videregående skole opplyser at det finnes bare tre romaner på sørsamisk som er egnet for elevene. Dette medfører at lærerne bruker en del barnebøker i undervisningen som de oppfatter som for barnslige for elever på videregående skole.

Det er fortsatt flere kjernefag som ikke er dekket av samiske læremidler. Dette gjelder særlig læremidler i sør- og lulesamisk.

45) Resultatene gjelder de videregående skolene hvor det ikke gis fjernundervisning.

Tabell 5 Oversikt over kjernefag uten læremidler i grunnskolen og videregående opplæring i nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk

Grunnskole		
Nordsamisk	Lulesamisk	Sørsamisk
	Samisk førstespråk 8.–10. trinn	
	Samisk andrespråk (samisk 2) 8.–10. trinn	
	Samisk fremmedspråk 8.–10. trinn	Samisk fremmedspråk 8.–10. trinn
Samisk fordypning 8.–10. trinn	Samisk fordypning 8.–10. trinn	Samisk fordypning 8.–10. trinn
	RLE/RE 5.–10. trinn	RLE/RE 5.–10. trinn
	Naturfag 5.–13. trinn	Naturfag 5.–10. trinn
	Samfunnsfag 8.–11. trinn	Samfunnsfag 8.–10. trinn
Samfunnsfag 1.–4. trinn	Historie 8.–10. trinn	Historie 8.–10. trinn
	Geografi 8.–10. trinn	Geografi 1.–4. trinn og 8.–10. trinn
		Matematikk 8.–10. trinn
Videregående skole		
Nordsamisk	Lulesamisk	Sørsamisk
	Samisk førstespråk vg1	
	Samisk andrespråk (samisk 3)	
Matematikk vg2, vg3	Matematikk vg1–vg3	Matematikk vg1–vg3
	RLE/RE Vg3	RLE/RE Vg3
Naturfag vg1–vg3		Naturfag vg1–vg3
Samfunnsfag vg2–vg3		Samfunnsfag vg1
	Historie vg2–vg3	Historie vg2–vg3
	Geografi vg1	Geografi vg1

Kilde: svarbrev fra Sametinget av 17. desember 2018

Tabell 5 viser de fagene der læremidler ikke finnes i det hele tatt. I tillegg er det en del fag som bare er delvis dekket. Sametinget utarbeider årlig en oversikt over samiske læremidler. Oversikten for 2018 viser at det mangler digitale læremidler i flere fag på alle de tre samiske språkene. Samiske elever har ikke tilgang til det digitale læremiddelet *Salaby* på samiske språk, selv om dette er det mest brukte digitale læremiddelet i norsk grunnskole og det finnes på flere andre språk, blant annet somali, tigrinja, tamil, polsk, litauisk og filippinsk.

Læremiddelportalen Ovttas er utviklet for å informere om, låne ut, dele og produsere samiske læremidler. Spørreundersøkelsene viser imidlertid at portalen brukes i liten grad. Webredaktøren ved Ovttas opplyser at brukergruppen deres er relativt liten, ca. 500 personer. Dette bekrefter også resultater fra spørreundersøkelsene, som viser at bare 30 prosent av grunnskolene og 42 prosent av de videregående skolene som har stedlig undervisning, bruker Ovttas.

Ovttas.no er en samisk læremiddelportal på internett utviklet på fire språk (nordsamisk, sørsamisk, lulesamisk og norsk) der skoler, lærere og andre brukere kan finne informasjon om samiske læremidler og låne disse via nettet fra Sametingets læremiddelsentral. I tillegg kan samiske lærere dele egenproduserte læremidler og produsere digitale læremidler. Alle tjenestene er gratis. Ovttas tilhører Samisk høgskole og finansieres av Kunnskapsdepartementet og Sametinget.

Kilde: www.ovttas.no

Ifølge Ovttas' statistikk over utlånte læremidler varierte antall utlån mellom 189 og 549 per år i perioden 2015–2017. Spørreundersøkelsen viser at 28 prosent av grunnskolene oppgir at de bruker portalen i noen grad for å låne bøker. Ingen av dem oppgir at de bruker Ovttas i stor grad.

Spørreundersøkelsen blant grunnskolene viser også at bare 2 prosent av stedlige lærere bruker Ovttas i stor grad for å produsere digitale virkemidler, mens 18 prosent bruker den i noen grad. Blant videregående skoler som har stedlig samisk opplæring, bruker 8 prosent av lærerne Ovttas i stor grad for å produsere digitale læremidler. Like mange svarer at de bruker portalen i noen grad, ifølge spørreundersøkelsen blant videregående skoler.

Mangel på samiske læremidler fører til at mange samisklærere produserer egne læremidler. Læremiddelportalen Ovttas har en funksjon som skal gjøre det mulig for lærere å dele egenproduserte læremidler. Imidlertid viser spørreundersøkelsene blant skolene at dette gjøres i liten grad. 70 prosent av grunnskolene og 60 prosent av de videregående skolene som svarte på spørreundersøkelsen, deler ikke egenproduserte læremidler på Ovttas. Det er kun 1 prosent av grunnskolene og 7 prosent av de videregående skolene som i stor grad deler egenproduserte midler på Ovttas.

I intervju opplyser foreldre at de opplever at det er et problem at barna enten ikke har digitale læremidler, eller at de har få slike læremidler.

Samiske elever mangler læremidler i flere fag. Foto: mediaphotos/iStockphoto

Årsaker til manglende tilgang til læremidler

Dokumentanalysen, spørreundersøkelsen og intervjuene viser at manglende tilgang til læremidler i hovedsak henger sammen med forhold ved

- forvaltningen av tilskudd til læremidler ved Sametinget
- læremiddelportalen Ovttas
- tilgangen på læremiddelforfattere

Forvaltningen av tilskudd til læremidler ved Sametinget

Årlig bevilger Kunnskapsdepartementet tilskudd til utdanningsformål som Sametinget skal forvalte. Tilskuddet skal brukes til utvikling og produksjon av ordinære og tilrettelagte læremidler for samiske elever, arbeid med læreplaner, og råd og veiledning om samisk opplæring. Sametinget opplyser at de i 2018 har fått 46,2 mill. kroner. Av disse valgte Sametinget å bruke 17 670 000 kroner til barnehageseksjonens arbeid, 26 050 000 kroner til grunnopplæringsseksjonens arbeid (inkludert læremidler) og 2 450 000 kroner til høyere utdanning og forskningsseksjonens arbeid. Totalt har 21 millioner kroner gått til tilskudd til læremiddelutvikling.⁴⁶

Til tross for at Sametinget har handlingsplan for læremiddelutvikling med tydelige prioriteringer, regler og rutiner for tilskuddsordningen og følger prosjektene tett, er det fortsatt store problemer med gjennomføring av prosjektene. Revisjon av Sametingets regnskap viser at i perioden 2010–2018 står fortsatt 65,3 av 97,1 millioner kroner ubrukt av midlene som Sametinget bevilget til utviklingsprosjekter på opplæringsområdet.

Sametinget har i perioden 2015–2017 gitt tilskudd til fire forlag (tre samiske og ett norsk), to videregående skoler og Samisk høgskole til utvikling av samiske læremidler.⁴⁷ I perioden ble det tildelt 12,5 millioner kroner, 11,5 millioner kroner og 34,2 millioner kroner til henholdsvis sør-, lule- og nordsamisk læremiddelutvikling. Av dette mottok de tre samiske forlagene 75 prosent av tilskuddet.

I forbindelse med utarbeidelse av handlingsplan for læremiddelutvikling 2015–2018 innhentet Sametinget innspill fra samiske opplæringsinstitusjoner om behov for læremidler, hvilke fag og trinn/nivå som etter deres syn bør prioriteres når tilskudd til læremiddelutvikling utlyses. Forespørsel om innspill gikk til de samiske videregående skoler, samt videregående skoler med ansvar for samiske elever i nord-, lule- og sørsamisk område, til Samisk lærernetverk, Senter for samisk i opplæringen og Samisk spesialpedagogisk støtte, men ikke til grunnskoler. I tillegg har sametingsrådet i 2019 besøkt de tre språkområdene for å få innspill om læremiddelbehov.

Videre innhenter Sametinget informasjon fra forlagene om behov for nye opptrykk. Før de lyser ut tilskudd til læremiddelutvikling, konsulterer Sametinget videregående skoler som har samiskopplæring for å identifisere hvilke fag og trinn/nivåer som bør prioriteres i utlysningen.⁴⁸

Tilskudd til utvikling av læremidler er en søkerbasert ordning, og Sametinget lyser ut midlene på sin nettside. Sametinget tildeler midler etter søknad. Det er hovedsakelig samiske forlag som søker disse midlene. Sametinget opplyser at de i tillegg i 2019 har iverksatt rammeavtaleprosesser, som de ikke lyktes med på grunn av få søknader. Selv om Sametinget dekker alle forlagskostnader til produksjon av læremidler,⁴⁹ betaler

46) Sametingets årsmelding 2018, s. 56.

47) Tilskudd til særskilt tilrettelagte læremidler er ikke inkludert.

48) Sametingets notat til Riksrevisjonen av 28. november 2017.

49) Utdanningsdirektoratet dekker kun 50 prosent av kostnadene til produksjon av norske læremidler.

forlagsstøtte til samiske forlag og stadig øker satsene for læremiddelforfattere og oversettere, klarer de ikke å dekke skolenes behov for samiske læremidler.

Utdanningsdirektoratet opplyser at det i 2013/14 ble gjort et forsøk på å få Salaby, som er det mest brukte digitale læremiddelet i grunnskolen, oversatt til samisk gjennom Sametingets tilskuddsordning. Direktoratet opplyser at et samisk forlag har skaffet seg de samiske rettighetene til Salaby gjennom en egen avtale med Gyldendal. Prisen det samiske forlaget skulle ha for å oversette Salaby, var ifølge direktoratet så høy at Sametinget ikke ønsket/hadde mulighet til å bruke så mye penger til å utvikle Salaby på samisk.

Sametinget presiserer at samiske elever ikke ble inkludert ved utvikling av Salaby. Kunnskapsdepartementet har heller ikke involvert Sametinget i dette arbeidet eller gjort Sametinget i stand til å finansiere utvikling av Salaby på samisk. Årlig bevilgning fra departementet til samiske formål gir ikke Sametinget rom til å kunne realisere Salaby på samisk, som er kostnadsberegnet til ca 30 mill. kroner.

Som nevnt er Solum forlag det eneste norske forlaget som de siste årene har hatt avtaler med Sametinget om produksjon av læremidler. Gjennomgangen av forlagets prosjektdokumentasjon som gjelder produksjon av samiske læremidler for 2013–2018 viser at alle prosjektene er forsinket.⁵⁰ Forsinkelser er en utfordring for en del av de som produserer samiske læremidler, og Sametinget forklarer i sine årsmeldinger at hovedårsaken til forsinkelser og manglende produksjon er begrenset tilgang på samiske læremiddelforfattere og oversettere.⁵¹

Andre forklaringer på forsinkelser og manglende produksjon er ifølge Sametingets årsmelding 2018 at det ikke er attraktivt å arbeide med læremiddelutvikling, og at samiske lærere og oversettere ikke prioriterer dette. Sametinget nevner også økonomiske rammer som en annen årsak til at det produseres få samiske læremidler. Med dagens økonomiske rammer klarer ikke Sametinget å nå målet om læremidler i alle fag og alle tre språk innen det foreligger nye læreplaner i 2020.

Tabell 6 Avvik mellom tildelte og brukte tilskuddsmidler til læremidler 2015–2018. Kroner

År	Budsjett	Regnskap	Avvik
2018	19 440 000	20 151 957	711 957
2017	20 940 000	18 345 374	- 2 594 626
2016	20 725 000	20 652 616	- 72 384
2015	21 025 000	20 883 391	- 141 609

Kilde: Sametingets årsmeldinger 2015–2018

Tabell 6 viser avviket mellom tildelte og brukte tilskuddsmidler. Sametinget opplyser at mindreforbruket i enkelte år hovedsakelig skyldes at tilskuddsmidler er trukket tilbake i prosjekter som er blitt avsluttet på grunn av manglende framgang.

Sametinget har ikke en formidlingsstrategi for produserte læremidler. Læremidlene formidles bare via Ovttas, som har få brukere, og via Sametingets bibliotek. Sametinget opplyser at det ikke er deres ansvar å formidle nylig produserte læremidler. Sametinget påpeker at det er tilskuddsmottakerne som er ansvarlige for distribusjon og

50) Dokumentasjon fra samiske forlag finnes kun på samisk.

51) Sametingets årsmeldinger 2015–2018.

markedsføring av læremidler, og at de skal sørge for at disse tilbys på markedet i minst fem år.

Gjennomgangen av dokumentasjon fra Solum forlag og regelverket for søkerbasert tilskudd til utvikling av læremidler viser at det ikke stilles noen krav til tilskuddsmottakeren i forbindelse med formidling av de produserte læremidlene. Solum forlag opplyser at læremidlene sendes ut til skolene fra forlaget eller fra sentraldistribusjonen. Nye bøker markedsføres gjennom Ovttas eller i aviser i nærområdet hvor språket snakkes/undervises i.

Ifølge *Sametingets handlingsplan for utvikling av læremidler 2015–2018* skulle Sametinget i 2015 igangsette en evaluering av tilskuddsordningene for læremiddelutvikling. Hensikten med evalueringen var å få en helhetlig og kvalitativ bedre forvaltning av læremiddelproduksjonen. Evalueringen er ikke igangsatt ennå.

Læremiddelportalen Ovttas

Ovttas er Sametingets hovedvirkemiddel for å formidle og låne ut samiske læremidler. Spørreundersøkelsene viser at Ovttas er lite kjent i det samiske lærermiljøet. Webredaktøren ved Ovttas opplyser at i tillegg til at læremidler blir presentert på selve nettportalen, blir informasjon om nye læremidler formidlet på en egen Facebook-side. Ifølge redaktøren har ansatte ved Ovttas dessuten egne stands og holder innlegg på konferanser og seminarer. De besøker også skoler, barnehager og språksentre på forespørsel. Redaktøren opplyser videre at de aldri har vært på besøk hos ledelsen for opplæring i kommunene.

Det er stort sett lærere i grunnskolen som bruker Ovttas. Lærere ved videregående skoler bruker portalen i mindre grad. Forklaringen er at Ovttas har færre læremidler for videregående skole generelt. Det er størst utlån av bøker på nordsamisk. De som bor utenfor Finnmarks samiske områder, låner mest.⁵²

Utlån av læremidler via Ovttas er tungvint og kan ta lang tid. Det kommer en automatisk forespørsel om lånet fra Ovttas til Sametingets læremiddelsentral, som ekspederer lånet. Sentralen er bemannet med en halv stilling, og ifølge Ovttas er det til tider vanskelig å få tak i læremiddelsentralen. Sametinget påpeker at de i den neste planperioden skal vurdere om ansvaret for og plasseringen av læremiddelsentralen bør opprettholdes slik det er i dag, eller om dette bør omorganiseres.

Ovttas fører ikke statistikk over hvor mange egenproduserte midler som deles via portalen. Ovttas påpeker at hovedgrunnene til at mange lærere ikke vil dele egenproduserte læremidler via portalen, er at de ikke vil gjøre det gratis, og at de er usikre på om læremidlene holder god nok kvalitet. Ovttas opplyser videre at de siden 2013 har prøvd å jobbe med lærerstudentene ved Samisk høgskole ved å oppfordre dem til å legge ut læremidlene som de produserer mens de studerer. De har også gjennomført ulike mindre forsøk på å oppfordre lærerne til å dele mer.

Noen skoler påpeker at det er problematisk å dele egenproduserte læremidler på Ovttas fordi lærerne må sjekke rettighetene til hvert eksempel de benytter. Når lærerne produserer læremidler gjennom et forlag, er det forlaget som tar seg av rettighetsproblematikken. I Ovttas er det lærerne som deler eller produserer læremidler, som har ansvar for å sjekke rettighetene.⁵³

52) Intervju med Ovttas og en videregående skole samt Sametingets tabell over manglende læremidler.

53) Intervjuer med to videregående skoler.

Sametinget opplyser at de ikke har gjort noe aktivt for å gjøre læremidler som er utviklet i de ulike skolene av samiske lærere, tilgjengelige. Ifølge Sametinget har de finansiert ett prosjekt hvor en skole utviklet læremidler basert på egenproduserte læremidler. Sametinget erfarte at prosjektet var omtrent like kostnadskrevende som andre prosjekter Sametinget støtter for å utvikle nye læremidler.

Innhentet dokumentasjon viser at det produseres svært få digitale læremidler på Ovtta. Redaktøren for Ovtta opplyser at den største utfordringen når det gjelder produksjon av digitale læremidler, er at samisklærernes tekniske kompetanse er betydelig lavere enn kompetansen hos lærere som underviser i andre fag. Redaktøren opplyser videre at selv om Utdanningsdirektoratet lyste ut 55 millioner kroner til produksjon av digitale læremidler i 2018, kunne ikke samiske lærere og samiske forlag dra nytte av dette tilskuddet på grunn av lav teknisk kompetanse. Ifølge Ovtta bør samiske forlag samarbeide med norske forlag om produksjon av digitale læremidler fordi norske forlag har god teknisk kompetanse.

Sametinget mener at hovedårsaken til at samiske fagmiljøer og –forlag ikke kan dra nytte av dette tilskuddet er fordi tilskuddet er beregnet for utvikling av norske digitale læremidler. Det gis ikke tilskudd til utvikling av samiske digitale læremidler i samiske fag med samisk innhold.

To av de videregående skolene som underviser i sørsamisk, opplyser at de bruker Ovtta i liten grad fordi portalen ikke har ressurser til oppdatering og vedlikehold av digitale læremidler. Skolene bruker heller portalen Nasjonal digital læringsarena (NDLA)⁵⁴. Årsaken er at NDLA, i motsetning til Ovtta, har både tekniske og administrative støttefunksjoner som hjelper lærerne når det gjelder rettighetsproblematikk, administrasjon og vedlikehold av portalen.

Tilgang på læremiddelforfattere

Læremiddelforfattere og oversettere er stort sett samisklærere som underviser ved grunnskoler og videregående skoler. Spørreundersøkelsen og intervjuene viser at det er stort behov for både lærere og læremiddelforfattere.

Sametinget opplyser at læremiddelforfattere ofte jobber i fulltidsstilling som lærere i tillegg til at de arbeider med læremidler. Ifølge Sametinget fører dette til at forfatterne blir overbelastet og syke, og deretter til at utviklingen og produksjonen av læremidler blir forsinket.

I sørsamisk område har de to videregående skolene Røros videregående / Aajege og Grong videregående samlet lærerressursene sine for å løse utfordringen med mangel på læremiddelforfattere. De samarbeider om læremiddelproduksjon, stedlig undervisning, fjernundervisning og voksenopplæring i sørsamisk. Dette gjør at skolene kan ha en fast stab med samisklærere, uavhengig av endringer i elevtallet fra år til år, slik at de kan bruke ressursene sine effektivt. I år med lavt elevtall bruker samiske lærere mer tid på utvikling av læremidler. Når elevtallet øker, konsentrerer de seg om undervisning.

Samarbeidet har resultert i at de videregående skolene har fått produsert digitale læremidler for sørsamisk som førstespråk for vg1 og vg2. De tre institusjonene holder på å produsere læremidler i sørsamisk som førstespråk for vg3. Læremidlene legges ut fortløpende i NDLA-portalene og er tilgjengelige for alle elever på videregående nivå.

54) Nasjonal digital læringsarena (NDLA) er et interfylkeskommunalt samarbeid som tilbyr åpne digitale læringsressurser for bruk i videregående opplæring. NDLA er et samarbeid mellom 17 fylkeskommuner.

Prosjektet delfinansieres av Sametinget (70 prosent) og Trøndelag fylkeskommune (30 prosent).⁵⁵

Andre årsaker til utfordringer med produksjon av digitale læremidler: Den teknologiske skolesekken

Tilskudd til utvikling av digitale læremidler til fagfornyelsen er et av tiltakene i den femårige satsingen Den teknologiske skolesekken (2018–2022). Målet for satsingen er å bidra til at elever får kunnskap om og forståelse for teknologi, algoritmisk tenkning, programmering og tilgang til gode digitale læremidler. Tilskuddsordningen krever blant annet at prosjektet må ha en egenandel på minimum 50 prosent.⁵⁶ Sametinget opplyser at ordningen ikke tar hensyn til at samiske produsenter som produserer for et ikkekommersielt marked, behøver 100 prosent tilskudd. Dermed utelukker tilskuddsordningen samiske læremiddelutviklere.

Et annet tiltak i Den teknologiske skolesekken er *innkjøpsstøtte til digitale læremidler*, hvor den enkelte tilbyder etter egenvurdering oppgir at de møter kriteriene for ordningen.⁵⁷ Sametinget påpeker at tilskudd til innkjøp av digitale læremidler ikke er tilpasset samisk virkelighet, fordi det finnes svært få samiske digitale læremidler som tilfredsstillter kriteriene.

Utdanningsdirektoratet opplyser at den første utlysningen av tilskudd til å utvikle digitale læremidler resulterte i at det ble bevilget tilskudd til produksjon av ett samisk digitalt læremiddel blant de 21 prosjektene som det ble søkt om tilskudd til. Læremiddelet som fikk tilskudd, er et spill om samiske eventyr på alle de tre samiske språkene i tillegg til bokmål og nynorsk.

4.8 Kvaliteten på opplæringstilbudet

Gode og likeverdige tjenester

I læreplanene for samisk som første- og andrespråk er det definert mål om at opplæring i samisk språk sammen med norskfaget skal legge grunnlaget for at elevene utvikler funksjonell tospråklighet.

Kunnskapsdepartementet opplyser at de samiske elevenes læringsutbytte og måloppnåelse vurderes på overordnet nivå på samme måte som for resten av grunnopplæringen, det vil si gjennom kvalitetsvurderinger som nasjonale prøver, kartleggingsprøver, skolebidragsindikatorer, eksamensresultater, tilsyn og klageordninger. Utdanningsdirektoratet opplyser videre at det er de samme kvalitetskriteriene som brukes for norsk og samisk opplæringstilbud.

Kvalitetsvurderingssystemet skal ifølge departementet bidra til at nasjonale og lokale myndigheter har god kunnskap om elevenes læringsutbytte, gjennomføring og læringsmiljø. På bakgrunn av denne kunnskapen skal skoleeier og skolene prioritere ressurser og innsatser, planlegge langsiktig og ta beslutninger som støtter kvalitetsutvikling i skolene. God kvalitet beskrives i forskrift og regelverk og i de nasjonale sektormålene.

Skoleeier er lovpålagt å utforme og drøfte en årlig rapport om tilstanden i grunnopplæringen, og skolene skal jevnlig gjennomføre en skolebasert vurdering. Utdanningsdirektoratet har i oppdrag å tilby skoleeierne et relevant og oppdatert

55) Intervju med en videregående skole.

56) Utdanningsdirektoratet (2019) Tilskudd til utvikling av digitale læremidler til fagfornyelsen.

57) Utdanningsdirektoratet (2019) Kriterier for læremidler.

kunnskapsgrunnlag samt ressurser og verktøy for at skolene skal videreutvikles som lærende organisasjoner. Formålet med kvalitetsvurderingssystemet er kunnskapsbasert kvalitetsutvikling av grunnopplæringen.

Dokumentanalysen og intervjuer viser at selv om Kunnskapsløftet og Kunnskapsløftet samisk er likeverdige og parallelle læreplaner, er det store forskjeller mellom norske og samiske fag når det gjelder mulighetene for å kartlegge elevers ferdigheter og kvaliteten på opplæringen som gis - gjennom nasjonale prøver, kartleggingsprøver, eksamener og vurderinger.

En av forskjellene i mulighet for og faktisk gjennomføring av måling av kvalitet gjelder måling av grunnleggende ferdigheter i lesing i samisk gjennom nasjonale prøver. Nasjonale prøver, som gjennomføres i lesing på samisk for 5., 8. og 9. trinn, tas bare av de få samiske elevene som har samisk som førstespråk. Ettersom elevantallet er lavt, er det ingen utprøving av disse prøvene på forhånd, fordi det er stor sannsynlighet for at prøvene blir allment kjent. Dette innebærer at Utdanningsdirektoratet eller andre ikke vet på forhånd hvordan oppgavene og prøvene vil fungere.

På grunn av det lave elevantallet måler heller ikke Utdanningsdirektoratet utvikling over tid, og de publiserer ikke resultater fordelt på mestringsnivåer eller i form av skalapoeng. Den statistiske usikkerheten som følge av få respondenter og hensynet til personvernet, gjør at det er vurdert som uforsvarlig å publisere resultatene. Resultatrapporten er også noe forskjellig fra den som gis for nasjonale prøver i norsk. Utdanningsdirektoratet har utviklet en egen resultatrapport for nasjonale leseprøver som gis til skolene som har elevene.

Resultatene fra nasjonale prøver i lesing i samisk blir publisert som antall poeng for den enkelte elev. I resultatrapporten ser læreren hvilke oppgaver den enkelte elev har fått til og ikke, i tillegg til selve elevbesvarelsen. Resultatene blir også publisert som løsningsprosent per oppgave på gruppenivå sammenlignet med alle som har gjennomført nasjonale prøver i lesing på samisk, men ikke for mestringsnivå. Årsaken til forskjellene i resultatrapporten skyldes det lave antallet elever som gjennomfører de samiske leseprøvene.⁵⁸

I intervju opplyser en skole at lærerne synes det er vanskelig å få vurdert resultatene fra nasjonal prøve i samisk sammenlignet med de som utføres på norsk.⁵⁹ Skolen opplyser videre at det er tungvint å få lagt inn resultatene i skolens fagsystemer.

Nasjonalt senter for samisk i opplæringa mener det ikke er mulig å bruke resultater fra nasjonale prøver for å vurdere måloppnåelse når det gjelder funksjonell tospråklighet. Ifølge senteret finnes det ingen måling av funksjonell tospråklighet i dag. Kunnskapsdepartementet opplyser om at nasjonale prøver ikke skal ligge til grunn for å vurdere enkeltelevers språklige utvikling. Prøvene gir skolene kunnskap om elevens grunnleggende ferdigheter i lesing, regning og engelsk.

Kartleggingsprøver er laget for å identifisere elever som trenger ekstra oppfølging. Prøvene skal derfor gi informasjon til skolen om elevenes ferdigheter. Det samles ikke inn nasjonal statistikk om resultater av disse prøvene. Kartleggingsprøver i lesing for 1., 2. og 3. trinn er oversatt og omarbeidet til samisk av Nasjonalt senter for samisk i opplæringa.⁶⁰ I prøvene brukes mye av billedmaterialet fra norske kartleggingsprøver, og det legger noen begrensninger i utviklingen av oppgavene, ifølge Utdannings-

58) Utdanningsdirektoratet (2019) *Samiske prøver - status og problemstillinger*. Brev til Kunnskapsdepartementet, 31. januar 2019.

59) Intervju med en skole.

60) Fornyings-, administrasjons og kirkedepartementet og Sametinget (2013) *Handlingsplan for samiske språk - status 2011–2013*.

direktoratet. Noen av delprøvene i dagens prøver er ikke like aktuelle for samiske språk fordi utfordringer, prioriteringer og progresjon innen lese- og skriveopplæringen ikke er den samme for samiske språk som for norsk. Det er også forskjeller mellom de tre samiske språkene som det må tas hensyn til i utviklingen av prøvene.

Senteret opplyser at samiske lærere i flere år har etterspurt et kartleggingsverktøy for å kunne kartlegge grunnleggende ferdigheter i lesing og skriving på samisk. Det er ikke utviklet kartleggingsprøver i *skrivning* som grunnleggende ferdighet på norsk. Senteret har søkt tilskuddsmidler fra Sametinget til å utvikle et verktøy for å vurdere språkferdigheter, men har fått avslag.

Kartleggingsprøver er nødvendige for å kunne følge opp elevenes språkferdigheter. Foto: skynesher/iStockphoto

Det er også utfordrende å bruke *eksamensresultater* som ledd i et kvalitets-sikringssystem. Elevene kan trekkes ut til skriftlig og/eller muntlig eksamen i samisk.⁶¹ Resultatene publiseres ikke ettersom populasjonen av samiske elever er for liten, men skolene, lærerne og elevene har tilgang til sine resultater.⁶²

Kunnskapsdepartementet opplyser at Sametinget og utdanningsmyndighetene samarbeider om å forbedre og utvikle dagens prøvesystem. Kunnskapsdepartementet opplyser i intervju at de tilrettelegger diskusjonene mellom Utdanningsdirektoratet og Sametinget.

Sametinget og Nasjonalt senter for samisk i opplæringa har ikke ansvar for å vurdere kvalitet og læringsutbytte eller å følge opp elevene, men opplyser i intervju at de har behov for mer informasjon på disse områdene for å kunne utføre sitt arbeid. Nasjonalt senter utvikler kartleggingsverktøy og pedagogisk materiell på samiske språk for ulike formål innen opplæringsfeltet. Senteret utvikler også kartleggingsverktøy og pedagogisk materiell på samiske språk for ulike formål innen opplæringsfeltet. Disse er ofte finansiert av Utdanningsdirektoratet eller Sametinget. Senteret utarbeider også nasjonale prøver i lesing på samisk for 5., 8. og 9. trinn på oppdrag av Utdanningsdirektoratet. Senteret har også hatt oppdrag med å oversette og å utvikle kartleggingsprøver i lesing og kartleggingsprøver i regning til de tre samiske opplæringspråkene. Senteret gjennomfører også kurs, seminarer og veiledninger innen språkutvikling og didaktikk med fokus på samiskopplæring for bl.a. skoler. Senteret opplyser om at de for

61) Skriftlige eksamener utarbeides og sensureres sentralt, mens muntlige eksamener utarbeides og sensureres lokalt.

62) Læreplaner for samisk som første- og andre språk.

eksempel mangler informasjon om antall elever som årlig tar eksamen i samisk som første- og andrespråk og deres resultater.

I tillegg til nasjonale prøver og eksamener fastsetter *forskrift til opplæringslova* elevens rett til *vurdering* i offentlig grunnskoleopplæring og videregående opplæring. Retten til vurdering innebærer både retten til *underveisvurdering* og *sluttvurdering* og retten til *dokumentasjon av opplæringen*. Det er skoleeieren som har ansvar for at slike vurderinger gis.

Spørreundersøkelsen viser at den vanligste måten å følge opp elevenes språkferdigheter på er gjennom skriftlig eller muntlig underveisvurdering hvert halvår.⁶³ I undersøkelsen oppgir alle fjernundervisningstilbyderne at det er fjernundervisningslærerne som vurderer elevenes ferdigheter i samisk alene, og at vurderingene kommuniseres til kontaktlærerne ved mottakerskolen. I intervju opplyser en skole at det er vanskelig for skolen å følge opp kvaliteten på opplæringen som gis ved fjernundervisning. Skolen er bare en formidler og må derfor stole på at fjernundervisningstilbyderen har kvalifiserte lærer og følger samisk læreplan.⁶⁴

I utredningen *Hjertespråket* konkluderes det med at elevene ikke oppnår tospråklighet, og én av årsakene er at de bare har undervisning i samisk noen få timer per uke, og at all annen undervisning og kommunikasjon foregår på norsk.

Andre komponenter som også skal bidra til god kvalitet på opplæringen, er tilgjengelige og kompetente lærerressurser, organisering av tilbudet som er godt tilpasset elevenes hverdag (inkludert en god fag- og timefordeling), fjernundervisning av god kvalitet og god tilgang til oppdaterte samiske læremidler, inkludert digitale.

I tillegg til at det er en rekke utfordringer knyttet til fag- og timefordeling, lærerressurser og organisering av tilbudet, viser svarene fra fjernundervisningstilbyderne at det er store forskjeller i kostnadene ved, tilbudet om og organiseringen av fjernundervisningen. Kunnskapsdepartementet opplyser at ulempen med fjernundervisningsmodellen som brukes, er at kriteriekravene i rammeverket for fjernundervisning kun er veiledende, slik at både prisen og kvaliteten på tilbudet vil variere.

Dagens fjernundervisningsordning innebærer ingen sertifisering eller godkjenning av fjernundervisningstilbydere. Kunnskapsdepartementet mener at en sertifiserings- eller godkjenningsordning kan føre til at noen tilbydere ikke kan fortsette med fjernundervisning, og at dette kan få uheldige konsekvenser for fjernundervisningstilbudet i samisk. Slik departementet ser det, bør etterspørselssiden (skoleeiere) stille tydeligere krav til kvaliteten overfor fjernundervisningstilbyderne. Sametinget mener at det må jobbes for å øke kvaliteten på fjernundervisningstilbudet som gis, og presiserer at fjernundervisning i samisk bør være en statlig oppgave som ikke kan overlates til kommunene.

I spørreundersøkelsen blant grunnskolene ble skolene bedt om å ta stilling til flere påstander om samiskopplæringen ved sin skole. Av 120 grunnskoler som svarte på undersøkelsen, mottok 56 fjernundervisning, mens 64 hadde stedlig undervisning. 28 skoler som mottok fjernundervisning, og 47 skoler med stedlig undervisning var helt eller delvis enige i påstanden «*Alt i alt gir skolen et godt og tilpasset tilbud om samiskopplæring*». Videre var 20 grunnskoler med fjernundervisning og 36 skoler med

63) Av grunnskolene som svarte på spørreundersøkelsen, oppga 58 prosent at de gjennomfører skriftlig underveisvurdering, mens 49 prosent har muntlig underveisvurdering. Det var mulig å oppgi flere svar.

64) Intervju med en skole.

stedlig undervisning helt eller delvis enige i påstanden «*Alt i alt oppnår elevene ved skolen kompetansemålene i læreplanene for samisk*».

Kunnskapsdepartementet viser til at det er skoleeieren som har ansvaret for kvaliteten i opplæringstilbudet til samiske elever og for å gi informasjon om denne. I tillegg skal kommunen/fylkeskommunen medvirke til å etablere administrative systemer til å innhente statistikk og andre opplysninger som er nødvendige for å vurdere tilstanden og utviklingen i opplæringen, jf. *forskrift til opplæringslova § 2-2*.

Bosted og likeverdig tilbud

Fjernundervisningslærernes kompetanse og undervisningsopplegg, antallet språksamlinger og prisen per undervisningstime er ulik. Det er opp til kommunene og fylkeskommunene å tilby fjernundervisning med eller uten samlinger. Noen kommuner og fylkeskommuner dekker kostnader til fjernundervisning selv, slik at skolene skal ha råd til å ansette assistenter til de yngste elevene, godt teknisk utstyr og tilpassede lokaler. Andre kommuner og fylkeskommuner pålegger skolene selv å dekke ekstrakostnader ved organisering av fjernundervisning.

Opplæringsloven forplikter skoleeiere til å sørge for god samiskundervisning. Ifølge Sametinget er realiteten at kommunene i stedet for å vurdere om fjernundervisningen er forsvarlig eller egnet i seg selv, eller om den må suppleres med hospiteringsopphold, heller vurderer om kommunen har råd til å betale for slik hospitering.⁶⁵

Sametinget påpeker også at mange foreldre i kommuner hvor det er få samiske barn, opplever problemer med å få i gang undervisning i eller på samisk. En årsak til dette er at skoleeieren ikke er klar over at samiske elever har en individuell rett til å få opplæring i samisk. En annen årsak er at skoleeieren ikke vet at samiske elever har rett på opplæring på samisk hvis det er flere enn ti elever som ønsker dette.⁶⁶

Ifølge Sametinget skjer det ofte at elever mister mange måneder med samiskundervisning fordi skoleeieren bruker lang tid på å finne ut av elevens rettigheter og å planlegge hvordan undervisningen skal gjennomføres. Samiske foreldre melder om at skoleeiere ofte kommer sent i gang med planleggingen, kanskje først etter skolestart. Sen oppstart er et problem som bekreftes av foreldre, skoler, kommuner og fjernundervisningstilbydere.

Senter for samisk i opplæringa opplyser også om at sen oppstart er et problem. Foreldre nevner også i intervju at når kommunene ikke får tak i samisklærere, kan det ta lang tid før elever får samisk opplæring.

Sametinget opplyser at foreldrene ikke bruker fylkesmannen, men Sametinget som klageinstans. Foreldrene har blant annet klaget over at hjemskolen/kontaktlæreren ikke tar ansvaret for at fjernundervisningen blir gjennomført.

I intervjuer forklarer foreldre at klageordningen ikke fungerer tilfredsstillende, og at de ikke pleier å klage, men nøyer seg med det tilbudet de får. Én rektor forklarer også i intervju at selv om flere barn har opplevd å miste undervisningstimer, har foreldrene bare gitt tilbakemelding til skolen om at de er vant med at dette skjer, og de har ikke klaget på dette til fylkesmannen.

I tillegg opplyser Sametinget at det er noen foreldre som ikke kjenner til klagemulighetene og derfor gir opp å kreve opplæring i samisk hvis de opplever

65) Sametinget (2018) *Innspill til opplæringsutvalgets referansegruppe om hovedutfordringene med dagens regelstyring* (notat).

66) Sametinget (2018) *Innspill til opplæringsutvalgets referansegruppe om hovedutfordringene med dagens regelstyring* (notat).

motstand fra skoleeier. Kommunal- og moderniseringsdepartementet mener at klageordningen ikke fungerer helt etter hensikten. Årsaken er at foreldre som ikke får et godt tilbud i samisk opplæring, kontakter Sametinget i stedet for å klage til kommunene og fylkeskommunene.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet opplyser at flere utredninger har påpekt at det er en del utfordringer når det gjelder dagens opplæringstilbud i og på samisk. Sametinget har flere ganger påpekt at samiske barn bør få rett til opplæring på samisk også utenfor forvaltningsområdet for samiske språk.

I utredningen *Hjertespråket* vektlegges det at språksamlinger er viktige for at elevene skal bli tospråklige. Videre bør samiske barn få rett til opplæring på samisk også utenfor forvaltningsområdet for samiske språk, ifølge utredningen.

Kunnskapsdepartementet viser til ulikhetene ved de tre samiske språkene når det gjelder utfordringer med å oppfylle elevenes rettigheter til samiskopplæring. Mens det nordsamiske språkmiljøet er relativt stort, er det lulesamiske og det sørsamiske språkmiljøet mindre og dermed mer sårbart.

Utdanningsdirektoratet henviser til at det er skoleeier som har det overordnede ansvaret for at elevenes rettigheter til samisk opplæring blir oppfylt. Direktoratet påpeker at de bidrar med innsatsfaktorer. Videre understreker direktoratet at det er fylkesmannen som skal følge opp at skoleeiere oppfyller sine plikter når det gjelder den samiske opplæringen.

Sametinget mener at dagens opplæringstilbud i og på samisk verken er godt eller likeverdig, og at det er flere grunner til dette, blant annet svakheter i opplæringsloven.

5 Er statlige virkemidler innrettet slik at de bidra til et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk?

5.1 Samarbeid mellom aktører involvert i opplæring i og på samisk

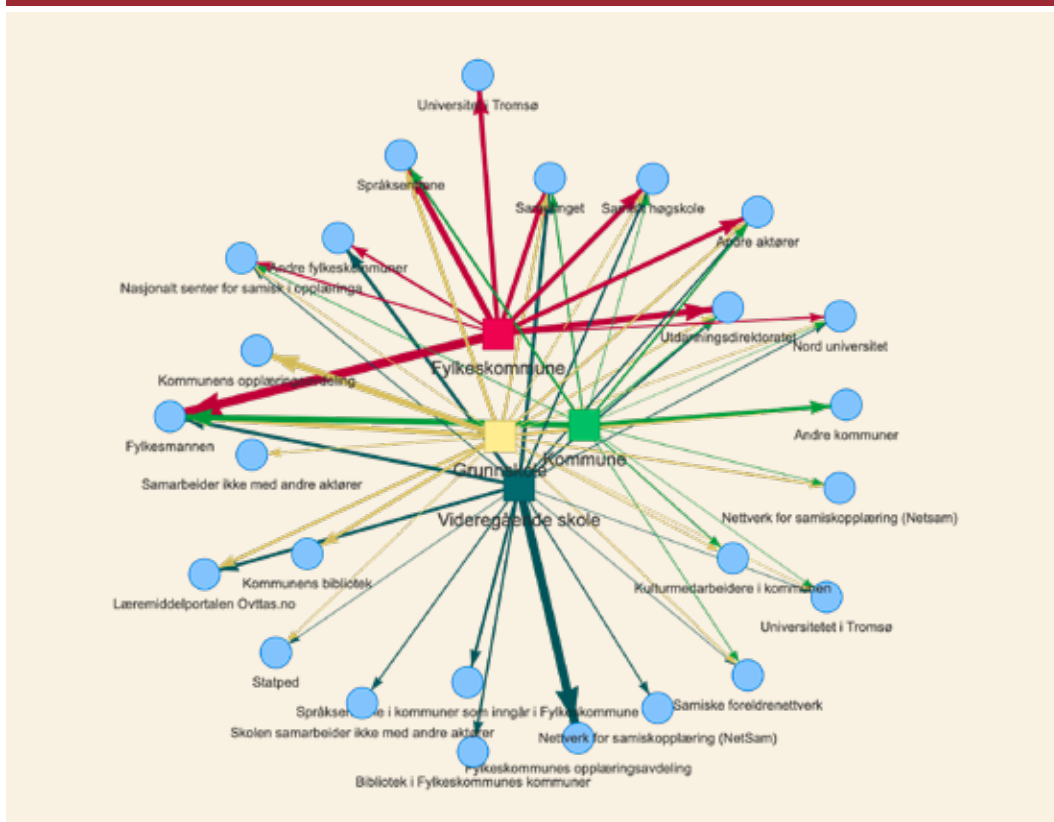
Samarbeidet mellom Kunnskapsdepartementet og Sametinget er ifølge departementet satt i system ved at partene møtes om lag tre ganger årlig og behandler aktuelle saker. Kunnskapsdepartementet opplyser at departementet har en tett dialog og gode samarbeidsprosesser med Sametinget om både innhold i opplæringen og læringsresultater. Kunnskapsdepartementet og Sametinget har i perioden 2015–2018 konsultert om forskrifter og flere stortingsmeldinger hvor samisk opplæring har vært et tema.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet viser til at det deltar i møter som Kunnskapsdepartementet arrangerer med Sametinget, der samisk opplæring er et tema, og at det sender høringsuttalelser til Kunnskapsdepartementets stortingsmeldinger og lovforslag. Departementet opplyser at det har en mye mer tilbaketrukket rolle nå enn for ti år siden, fordi Kunnskapsdepartementet jobber godt sammen med Sametinget om samisk opplæring, og Kommunal- og moderniseringsdepartementet har inntrykk av at det samiske perspektivet er godt ivaretatt.

I utredningen *Hjertespråket* (NOU 2016: 18) ble det påpekt at det er behov for å klargjøre Sametingets rolle og myndighet i språkspørsmål generelt. Slik utvalget bak utredningen vurderer det, er spørsmålet om Sametingets oppgaver og myndighet særlig aktuelt for språktiltak som departementene har ansvaret for innenfor sine sektorområder. I utredningen anbefales det at departementene og Sametinget i fellesskap utarbeider strategier for hvert av de samiske språkene med målrettede tiltak ut fra språkenes behov. Kommunal- og moderniseringsdepartementet peker på at Sametinget etter sameloven har ansvar og myndighet i utviklingen av de samiske språkene, og at det derfor er naturlig at Sametinget utarbeider slike strategier i samarbeid med de ulike språkmiljøene.

I spørreundersøkelsene ble kommunene, fylkeskommunene, grunnskolene og de videregående skolene også bedt om å oppgi hvilke av aktørene på feltet de samarbeider med.

Figur 8 Hvilke aktører samarbeider fylkeskommunen/kommunen/skolen med når det gjelder samisk opplæring?

Kilde: spørreundersøkelsene blant fylkeskommunene, kommunene, grunnskolene og de videregående skolene

Figur 8 gir en samlet oversikt over hvilke aktører fylkeskommunene, kommunene, grunnskolene og de videregående skolene oppgir at de samarbeider med. Figuren viser at det er mange aktører som skal bidra til å støtte skoleeieren og skolene i opplæring i og på samisk.

Undersøkelsen viser at kommunene og fylkeskommunene i hovedsak samarbeider med fylkesmannen (henholdsvis 80 prosent av kommunene og 6 av 7 av fylkeskommunene). Utdanningsdirektoratet og Sametinget er også aktører fylkeskommunene og kommunene samarbeider med.

Nær halvparten av kommunene samarbeider med andre kommuner/fylkeskommuner (48 prosent). En femdel svarer at de samarbeider med Sametinget. Bare 9 prosent av kommunene svarer at de samarbeider med Nasjonalt senter for samisk i opplæringa. 6 prosent svarer at de samarbeider med Nettverk for samiskopplæring (NetSam) og 7 prosent at de samarbeider med Samisk høgskole.

Undersøkelsen viser videre at blant fylkeskommunene er det fire av sju som samarbeider med språksentrene.

Blant *grunnskolene* er kommunens opplæringsavdeling den de samarbeider mest med (55 prosent). Blant grunnskolene som mottar fjernundervisning, svarer halvparten at de samarbeider med fylkesmannen, noe som er forventet i og med at fylkesmannen har ansvar for veiledning og oppfølging av fjernundervisningen. Blant de som har stedlig undervisning, er samarbeidet med en rekke lokale aktører mer utbredt. 42 prosent av

disse skolene samarbeider med språksentre, mens 36 prosent samarbeider med kommunens bibliotek.

Spørreundersøkelsen viser også at blant de *videregående skolene* er det fylkenes opplæringsavdelinger de fleste svarer at de samarbeider med (83 prosent). Når det gjelder samarbeid med andre aktører, er det stor forskjell mellom de skolene som mottar fjernundervisning, og de som har stedlig undervisning. Blant annet oppgir 58 prosent av de som har stedlig undervisning, at de samarbeider med Sametinget, som har i oppgave å forvalte det samiske språket. Videre oppgir halvparten av de som har stedlig undervisning, at de samarbeider med fylkesmannen, som skal overvåke at undervisningen er tilfredsstillende, og veilede skolene og kommunene/ fylkeskommunene. Bare 17 prosent av skolene som mottar fjernundervisning, svarer at de samarbeider med fylkesmannen.

5.2 Statlige virkemidler som skal bidra til et godt og likeverdig tilbud

5.2.1 Opplæringsloven

Opplæringsloven med tilhørende forskrifter spesifiserer hvilke rettigheter samiske elever har, ut ifra bosted. Videre omtaler loven blant annet skoleeierens ansvar når det gjelder å informere om elevenes rettigheter. Kunnskapsdepartementet har igangsatt en revidering av opplæringsloven og opplyser at opplæringslovutvalget skal levere sin utredning 1. desember 2019.

Både utredningen *Hjertespråket* og Sametinget påpeker at opplæringsloven har svakheter som bidrar til at elevenes rettigheter i praksis ikke blir oppfylt. Utvalget som står bak *Hjertespråket*, mener blant annet at loven ikke er tilpasset de reelle utfordringene ved å ivareta rettighetene, slik som utfordringen med at det er liten tilgang på lærere med rett kompetanse.

I *Hjertespråket* foreslås det at opplæringsloven revideres slik at retten til samisk opplæring for elever som bor utenfor samiske distrikt, styrkes.⁶⁷

I samiske distrikt har alle elever i grunnskolen (både samiske og ikke-samiske) rett til opplæring i og på samisk, mens i videregående opplæring er det kun samer som har rett til opplæring i samisk. I *Hjertespråket* foreslås det en lovendring slik at også de elevene som har hatt samisk i grunnskolen har rett til opplæring i samisk på videregående.

Nasjonalt senter for samisk i opplæringa mener at lover og forskrifter er de viktigste virkemidlene for å sikre samiske elevers rett til opplæring i og på samisk. Samtidig viser senteret til at det er viktig å bruke fylkesmannens tilsyn for å sikre at lovpålagte krav etterlevs. Det er kun fylkesmannen som kan gi pålegg om samisk opplæring. Senteret opplyser at det ikke finnes noen sanksjonsmuligheter hvis kravene ikke etterlevs.

5.2.2 Organisatoriske tiltak

Handlingsplanen for samiske språk (2011–2017)

Handlingsplanen for samiske språk skulle bidra til et godt samarbeid og fordele ansvar og oppgaver tilknyttet samiske språk mellom involverte aktører på ulike nivåer i

67) Utvalget foreslår at retten til opplæring på samisk utenfor samiske distrikt styrkes ved at minstekravet på ti elever reduseres til tre elever. Utvalget mener dessuten at opplæring i samisk i videregående opplæring bør utvides til også å omfatte alle som har hatt opplæring i eller på samisk i grunnskolen.

perioden 2011–2017. Handlingsplanen skulle også være et instrument for å fordele oppgaver mellom staten og Sametinget.

Planen omfatter 78 tiltak, og av disse omhandler om lag en tredel samisk opplæring og relaterte temaer. Disse tiltakene er rettet mot utfordringer som fag- og timefordeling, mangel på samiske læremidler, rekruttering av studenter til lærerutdanning og kompetanseheving blant eksisterende lærer, og forbedring av informasjon. Handlingsplanen gjaldt for perioden 2011–2014, men ble senere utvidet til utgangen av 2017. I 2013 ble status gjennomgått, og det viste seg at de fleste av tiltakene som omfattet språkopplæring, var gjennomført.⁶⁸

Ifølge utredningen *Hjertespråket* er det lite heldig at handlingsplanen ikke har blitt forankret i Sametinget. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har hatt ansvaret for å samordne og følge opp planen. Målet med planen har vært å legge grunnlag for en sterkere innsats for de samiske språkene nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet opplyser at handlingsplanen for samiske språk ble forlenget til perioden 2014–2017 for å ikke få et avbrekk i tiltakene. *Hjertespråket* kan ifølge departementet betraktes som en forlengelse av de tiltakene som sto i handlingsplanen. Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal koordinere oppfølgingen av *Hjertespråket*, mens fagdepartementene skal vurdere tiltak og forslag til lovendringer på sine områder. Sametinget vil bli konsultert om eventuelle lovendringer og forslag til tiltak. Kunnskapsdepartementet opplyser at det arbeider med revidering av opplæringsloven og fagfornyelse i grunnskolen.

Samarbeidsmøter mellom Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Sametinget

Samarbeidet mellom Kunnskapsdepartementet og Sametinget er ifølge departementet satt i system ved at partene møtes om lag tre ganger årlig og behandler aktuelle saker. Kunnskapsdepartementet opplyser at det i forbindelse med fagfornyelsen har vært ytterligere møtevirksomhet mellom Sametinget og utdanningsmyndighetene. Kunnskapsdepartementet opplyser videre at det er en arbeidsdeling mellom Utdanningsdirektoratet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget når det gjelder innholdet i opplæringen for samiske elever. Utdanningsdirektoratet og Sametinget samarbeider om utkast til læreplaner. Kunnskapsdepartementet og Sametinget har det formelle ansvaret for å fastsette læreplanene.

Samarbeidsmøter mellom Utdanningsdirektoratet, Sametinget og fylkesmennene i Finnmark, Nordland, Troms og Trøndelag

Utdanningsdirektoratet gjennomfører også *samarbeidsmøter* der fylkesmennene fra de nordligste fylkene er representert. Møtene arrangeres 2–4 ganger i året. Implementering av rammeverk for fjernundervisning er et fast tema på disse møtene. Temaer som utfordringer med rekruttering av lærere, arbeid med læreplaner og avvikling av prøver og eksamener har også vært hyppig diskutert i perioden 2015–2018.

5.2.3 Tiltak som skal bidra til bedre kvalitet på opplæringstilbudet

Utdanningsdirektoratets veiledere og veiledning

Utdanningsdirektoratets årlige rundskriv, *Rundskriv Udir-1*, inneholder fag- og timefordeling og tilbudsstrukturen i grunnskolen og videregående opplæring. På oppdrag fra direktoratet har Fylkesmannen i Nordland og Fylkesmannen i Finnmark også utarbeidet et rammeverk for fjernundervisning som er et pedagogisk virkemiddel for veiledning av fjernundervisningen. I tillegg utarbeider direktoratet annet

68) Fornyings- og Administrasjonsdepartementet og Sametinget (2011) *Handlingsplan for samiske språk - status 2011–2013*.

veiledningsmateriell og rapporterer også årlig til departementet om fylkesmennenes arbeid.

Lærerutdanninger ved Samisk høgskole, Nord universitet og Universitetet i Tromsø
Lærerutdanningene ved disse institusjonene har ansvar for all samisk lærerutdanning. Institusjonene er sentrale for utdanningen og rekrutteringen av samisklærere og lærere i fag av spesiell betydning for det samiske samfunn, som for eksempel duodji. Institusjonene har også utdanning og forskning i samisk språk og litteratur og etter- og videreutdanningstilbud av relevans for samisklærere og lærere i samisk skole for øvrig.⁶⁹

Andre nasjonale pedagogiske virkemidler

Noen nasjonale pedagogiske virkemidler ivaretas av Samisk høgskole. Videre er Nasjonalt senter for samisk i opplæringa et kompetansesenter med flere oppgaver. Senteret holder blant annet kurs og enkelte forelesninger i samisk didaktikk, veileder grunnskoler og videregående skoler og deltar i ulike språkprosjekter i regi av Sametinget.

Spørreundersøkelsene blant grunnskoler og videregående skoler viser at få av disse samarbeider med Nasjonalt senter for samisk i opplæringa. Senteret opplyser at det ikke har nok informasjon til å kunne vurdere kvalitet og læringsutbytte av opplæring i og på samisk. Senteret kan derfor ikke fullt ut ivareta sin funksjon som pedagogisk virkemiddel ved å være en kunnskapsbase. Senteret vet for eksempel ikke hvor mange elever som tar eksamen i samisk som førstespråk og andrespråk, eller hvilke resultater de oppnår. Dette er viktig informasjon både for å kunne vurdere kvaliteten på opplæringen og for å kunne følge opp elevene dersom de ikke oppnår gode resultater. Sametinget har heller ikke tilgang til denne informasjonen.

Nasjonalt senter for samisk i opplæringa er sekretariat for et annet organisatorisk virkemiddel, *Nettverk for samiskopplæring (NetSam)*. Nettverket er en medlemsorganisasjon og ikke en del av det statlige virkemiddelapparatet. Ifølge nettverkets hjemmeside er det et landsdekkende nettverk som skal komme til nytte for lærere og andre som jobber med undervisning i og på samisk. Nettverket skal drive med kompetanseutvikling, informasjon og erfaringsutveksling.

I spørreundersøkelsen blant grunnskolene var 15 av 64 skoler som mottok fjernundervisning, helt eller delvis enig i en påstand om at de har hatt god nytte av veiledning fra NetSam. Blant de videregående skolene var tre av tolv skoler som mottok fjernundervisning, helt eller delvis enig i denne påstanden. Det er et eget lærernettsverk for sørsamiske lærere ved videregående skoler i Røros, Hattfjelldal og Grong som finansieres av Trøndelag fylkeskommune. Dette nettverket dekker lærernes behov for faglige miljøer, så de deltar ikke i NetSam.⁷⁰

Kunnskapsdatabaser / nasjonal statistikk

Grunnskolenes informasjonssystem (GSI) og *Skoleporten* inneholder nasjonal statistikk om samisk opplæring, blant annet antall elever fordelt på ulike språk, språknivåer og eksamensresultater. Siden populasjonen er liten, er statistikken i en del tilfeller bare tilgjengelig på nasjonalt nivå. *Database for statistikk om høyere utdanning* inneholder også informasjon om søke- og opptakstall til høyere utdanning i samisk.

69) For eksempel har UiT - Norges arktiske universitet et Senter for samiske studier (Sesam) som har som mål å styrke universitetets samlede forsknings- og utdanningsvirksomhet på samiske og urfolksrelaterte tema på tvers av faggrenser.

70) Intervjuer med to videregående skoler.

Statistisk sentralbyrå publiserer annethvert år en rapport med oversikt over samisk opplæring basert på skolenes rapportering til GSI og Skoleporten.⁷¹

Faglig analysegruppe for samisk statistikk er en gruppe som har som formål å styrke faktagrunnlaget for det årlige budsjett samarbeidet og for vurderinger og beslutninger i konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget.⁷² Analysegruppen bestemmer selv for hvilke temaer de skal behandle, i sine årlige rapporter. I årene 2015–2018 har gruppen rapportert om mange temaer knyttet til samisk opplæring, blant annet samiske lærerressurser, utvikling av elevtall innen samiske språk i grunnskolen og videregående skole, læremiddelsituasjonen, tilsyn, fjernundervisning m.m.

Fylkesmennenes veiledning og tilsyn

Fylkesmennene skal følge opp og medvirke til at den nasjonale politikken for grunnopplæringen blir iverksatt regionalt og lokalt. Fylkesmannen veileder kommunene og fylkeskommunene om regelverket som gjelder for samisk opplæring, jf. opplæringsloven §§ 6-2 til 6-4. Viktige elementer i denne veiledningen er rettighetene som elevene i grunn- og videregående skole har, og pliktene som dette utløser for kommunene og fylkeskommunen. Tilsyn og veiledning har det samme overordnede målet, nemlig regelverksetterlevelse. Veiledning skiller seg fra tilsyn ved at det er frivillig å motta veiledning.⁷³ I tillegg til tilsyn som Fylkesmannen gjennomfører basert på sine risikovurderinger, er det felles nasjonalt tilsyn. Felles nasjonalt tilsyn innebærer at tema og omfang er bestemt av Utdanningsdirektoratet, og at tilsynet skal undersøke hvordan skolene følger opp områder i regelverket som har særskilt nasjonal betydning. I perioden 2014–2017 ble det gjennomført nasjonalt tilsyn med hvordan skolene arbeidet med utbyttet av opplæringen, skolebasert vurdering og forvaltningskompetanse. I tillegg undersøkte tilsynet det forsvarlige systemet som skoleeieren skal bruke til å vurdere og følge opp at skolene etterlever regelverket.⁷⁴

Gjennomgangen av brev fra fylkesmennene viser at det er ulikt hvor ofte og hvor mye de veileder. Mest veiledning gis av fylkesmennene i de nordligste fylkene, det vil si fylkesmennene i Norland, Troms, Nordland og Trøndelag. De informerer skoleeiere gjennom nettsider og informasjonsbrev, ved å avholde informasjonsmøter og ved direkte henvendelser. Veiledningen gis flere ganger i året. Fylkesmennene i Aust- og Vest Agder, Rogaland, Buskerud, Oslo og Akershus, Oppland, Telemark og Sogn og Fjordane gir veiledning ved direkte henvendelser og ved å sende informasjonsbrev eller ved å arrangere informasjonsmøter én gang i året. Det finnes også noe informasjon om samisk opplæring på nettsidene deres. Fylkesmennene i Hordaland og Møre og Romsdal opplyser at de ikke veileder skoleeierne om samisk opplæring.

Fylkesmannen i Troms og Finnmark er *koordinator* for fjernundervisningen i nordsamisk, og Fylkesmannen i Nordland har tilsvarende rolle for sørsamisk og lulesamisk. Disse fylkesmennene også ansvar for tiltak for å heve kompetansen blant fjernundervisningslærere. Undersøkelsen viser at Fylkesmannen i Nordland har satt i gang flere utviklingstiltak for å forbedre samisk opplæring, og at de følger opp gjennomføringen av fjernundervisningen. Alle tilbyderne av fjernundervisning i sør- og lulesamisk opplyser at de er meget fornøyde med oppfølgingen, og at de setter stor pris på kurs for fjernundervisningslærerne som fylkesmannen arrangerer. Tilbyderne av fjernundervisning i nordsamisk, derimot, melder om at de får lite eller ingen oppfølging fra Fylkesmannen i Finnmark, og de etterlyser mer informasjon og veiledning.

71) Statistisk sentralbyrå (2018) Samisk statistikk 2018.

72) Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018) *Retningslinjer faglig analysegruppe for statistikk*.

73) Utdanningsdirektoratet (2017) *Metodehåndbok for tilsyn*.

74) Utdanningsdirektoratet (2019) Rapport, Felles nasjonalt tilsyn – 2014–2017.

Fylkesmennene fører også *tilsyn* med at kommuner og offentlig eide skoler oppfyller pliktene de er pålagt i eller i medhold av opplæringsloven kapittel 1-16 (kommunepliktene). Reglene i kommuneloven kapittel 10 A gjelder for denne tilsynsvirksomheten.

Undersøkelsen viser at det er gjennomført få tilsyn med samisk opplæring i senere år, og at disse i begrenset grad har vært rettet mot kvaliteten ved opplæringen.⁷⁵ I årene 2015–2017 er det bare gjennomført tilsyn i fem kommuner med om skoleeieren etterlever plikten til å gi opplæring i og på samisk etter opplæringsloven kapittel 6, jf. § 13-10. Tilsynene omfatter skoler i Finnmark og Trøndelag. Det ble avdekket lovbrudd i ett tilfelle, og dette ble fulgt opp av kommunen. I tillegg var samisk ett av fagene som var omfattet av et nasjonalt tilsyn om skolens arbeid med elevens utbytte av opplæringen i 2016. Fylkesmannen i Finnmark opplyser i intervju at de ikke har ført tilsyn med samisk fjernundervisning som eget tema, men i ett av tilsynene var fjernundervisning inkludert, jf. *forskrift til opplæringslova* § 7-1. Gjennomgangen av tilsynsrapporter viser at Fylkesmannen i Nordland heller ikke har ført tilsyn med fjernundervisningen.

Utdanningsdirektoratet mener det er opp til fylkesmannen å vurdere virkemiddelbruken i sin oppfølging av skoleeiere og samisk opplæring. Utdanningsdirektoratet opplyser at fylkesmennene fører tilsyn med samisk opplæring ut fra lokale risikovurderinger. Fylkesmannen i Nordland mener at veiledning og informasjon er et bedre virkemiddel enn tilsyn.

Sametingets veiledning og informasjon

Sametinget gir veiledning og informasjon om samisk opplæring gjennom henvendelser og gjennom generell informasjon i sine informasjonskanaler. Sametinget opplyser at de mottar en rekke henvendelser fra skoler og foreldre, blant annet om fjernundervisning, kostnader ved undervisningen, språksamlingene og elevs rettigheter.

5.2.4 Økonomiske tiltak som skal bidra til et godt og likeverdig opplæringstilbud

Det er flere aktører som forvalter ulike offentlige tilskudd når det gjelder samisk opplæring. Tilskudd til samisk opplæring i grunnskolen, skjønnsmidler og tilskudd til studiepermisjon for videreutdanning i samisk forvaltes av fylkesmennene i Finnmark, Nordland, Trøndelag og Troms. Fylkesmennene rapporterer til Utdanningsdirektoratet, som samler og analyserer deres rapportering og rapporterer videre til Kunnskapsdepartementet. Tilskudd til samisk opplæring i de videregående skolene og *oppfølgingsordningen* forvaltes av Utdanningsdirektoratet. Oppfølgingsordningen er en generell ordning for kommuner som over tid ikke oppnår ønsket utvikling på sentrale områder i opplæringen, knyttet til skoleeiers ansvar for kvalitetsutvikling, indikatorer for kvalitet i utviklingen og oppfølging.

Kunnskapsdepartementet viser til *desentralisert ordning*, der staten gir økonomisk støtte via fylkesmannen til skoleeiere, universiteter og høyskoler. Ordningen skal bidra til at alle skoleeiere gjennomfører egne kompetanseutviklingstiltak og at aktuelle aktører samarbeider for å kartlegge kompetansebehovene og planlegge utviklingsarbeidet.

Sametinget forvalter tilskudd til læremidler, språktiltak og stipender for elever med samisk i videregående skole. Kunnskapsdepartementet har de siste årene også gitt særskilte øremerkede midler for å styrke rekrutteringen til lærerutdanningen.

75) Det ble gjennomført tolv tilsyn i perioden 2012–2014, og disse gikk på forsvarlig system, retten til opplæring, nødvendig utstyr og læremidler, og alternative opplæringsformer. Tilsynene i Oslo og Akershus og i Nordland avdekket lovbrudd. Tilsynsrapportene viser at avvikene i opplæringen i stor grad var knyttet til at kommunene ikke hadde et forsvarlig system for de pliktene kommunen har til å gi samiske elever opplæring i eller på samisk. Jf. Samiske tall forteller 8, s. 31.

Tilskudd til samisk i opplæringen i grunnskolen

Tilskudd til samisk i opplæringen i grunnskolen består av tilskudd til kommuner og frittstående skoler⁷⁶ som tilbyr opplæring i og på samisk, og av tilskudd til studiepermisjon for videreutdanning i samisk for lærere. Kommuner innenfor samiske distrikt kan også søke om skjønnsmidler hvis tilskuddet ikke dekker alle kostnader til samisk opplæring. Tilskuddsordningen er regelstyrt og søknadsbasert. Utdanningsdirektoratet opplyser at beregningsreglene har vært uendret siden 2012.

Dagens ordning skiller mellom kommuner innenfor og kommuner utenfor det samiske forvaltningsområdet. Grunnlaget for tilskuddsberegningen er opplysninger om de enkelte skolene fra GSI om elevtall fordelt på årstrinn og språkalternativene samisk som førstespråk og samisk som andrespråk. Kommunene innenfor det samisk forvaltningsområdet får tildelt tilskudd basert på en modellberegning som blant annet tar hensyn til om skolene i tillegg til elever med opplæring i norsk som førstespråk har elever med opplæring i samisk som første- eller andrespråk, og også om skolene har mer enn 50 prosent elever med samisk som første- eller andrespråk. I tillegg får skolene innenfor samisk forvaltningsområde beregnet ekstra timer ut fra antall elever med samisk som førstespråk og antall årstrinn med samisk som andrespråk.

Antall tilskuddsberettigede timer for kommuner utenfor samisk forvaltningsområde blir fastsatt på bakgrunn av læreplanene, antall grupper og det årstrinnet som elevene befinner seg på. Tildelingen av årstimer kan justeres av fylkesmannen basert på sammensetning av grupper. Dette er skjønnsmessige vurderinger.

Tabell 7 Tilskudd til samisk i grunnskolen innenfor og utenfor samiske distrikt per elev i skoleårene 2015/16– 2017/18. Kroner

Skoleår	Antall elever		Samlet tilskudd		Tilskudd per elev		Differanse
	Innenfor	Utenfor	Innenfor	Utenfor	Innenfor	Utenfor	
2017/18	1 186	1 037	24 802 740	26 980 650	20 913	26 018	5 105
2016/17	1 148	1 001	24 773 210	23 558 676	21 579	23 535	1 956
2015/16	1 160	952	22 975 072	22 338 995	19 806	23 465	3 659

Kilde: e-post fra Utdanningsdirektoratet av 12. april 2019

Tabell 7 viser at kommunene utenfor samiske distrikt får litt mer tilskudd per elev. Opplæring innenfor samiske distrikt foregår stort sett i store grupper/klasser, mens utenfor samiske distrikt brukes hovedsakelig én-til-én fjernundervisning. Samisk opplæring utenfor samiske distrikt er noe dyrere.

I tildelingsbrevet for 2016 fikk Utdanningsdirektoratet i oppgave å utarbeide en ny beregningsmodell for tilskudd til samisk i grunnopplæringen. Bakgrunnen for dette var gjennomgangen av tilskuddsforvaltningspraksis i 2013⁷⁷, der det ble konkludert med at det ikke var grunn til å ha to ulike beregningsmodeller for kommuner innenfor og utenfor samiske distrikt.

Utdanningsdirektoratet utarbeidet i 2016 en ny beregningsmodell basert på antall elever, antall grupper per skole, antall timer og regelverket for opplæringen i samisk språk i læreplanverket for Kunnskapsløftet samisk. I den nye modellen ble det lagt opp til at det ikke skulle gjøres skjønnsmessige vurderinger, slik det er i dagens modell, og

76) Friskole eller frittstående skole er et norsk begrep som betegner private skoler med rett til statsstøtte. Skolene er godkjent etter friskoleloven.

77) Utdanningsdirektoratet (2016) *Forslag til ny beregningsmodell for tilskudd til samisk i grunnopplæringen*.

slik flere fylkesmenn gjør. Den nye modellen skulle bidra til lik behandling av kommunene. Utdanningsdirektoratet har også foreslått for Kunnskapsdepartementet at direktoratet kan overta beregning og utbetaling av tilskuddet, mens fylkesmannen fortsatt kan ha tilsynsansvar for ordningen. Ifølge direktoratet kan tilskuddene beregnes og utbetales via direktoratets elektroniske tilskuddsforvaltningssystem ETF, noe som vil spare ressurser.

Gjennomgang av referater fra etatsstyringsmøter viser at beregningsmodellen ikke var tema i styringsdialogen mellom Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet i perioden 2016–2018. Ifølge Kunnskapsdepartementet er det behov for å se på tilskuddsordningene, men departementet vil avvente dette til gjennomgangen av opplæringsloven og oppfølgingen av *Hjertespråket* er gjennomført. Den nåværende beregningsmodellen baserer seg fortsatt på skjønnsmessige vurderinger og fører til at kostnader til samisk opplæring dekkes i ulik grad.

Fylkesmennene i Finnmark, Nordland, Troms, Oslo og Akershus og Hedmark opplyser at tilskuddet ikke dekker kommunenes kostnader til samiskopplæring, og særlig ikke når kommunene benytter seg av fjernundervisning. Skoleeieren må bidra med ekstra midler for blant annet å dekke hospiteringsopphold som er knyttet til fjernundervisningstilbudene. Fylkesmannen i Nordland opplyser at de ved flere anledninger har gitt tilbakemelding til sentrale myndigheter om dette. Ifølge fylkesmannens utredninger koster én time i samisk på barnetrinnet 1480 kroner og på ungdomstrinnet 1780 kroner (2017-kroner). Refusjonssatsen er på 555 kroner. Konsekvensene av dette er flere, ifølge Fylkesmannen i Nordland og Fylkesmannen Finnmark. Én konsekvens er at kommunene i noen tilfeller ikke vil legge ned et stort motiveringsarbeid for å rekruttere flere samiske elever, fordi de påfører kommunen betydelige merkostnader. En annen konsekvens er at kommunene ikke finansierer anbefalte hospiteringsopphold for elevene, eller at de benytter andre alternative opplæringsarenaer.

Fylkesmannen i Nordland gir administrasjonstilskudd til de lule- og sørsamiske fjernundervisningstilbyderne for å dekke deres administrative kostnader og for at de ikke skal sette opp prisen på samisk fjernundervisning ytterligere.

Målet med tilskudd til samisk i grunnopplæringen er å bidra med finansiering til kommuner og fylkeskommuner som har forpliktelser i forbindelse med samisk opplæring. Kunnskapsdepartementet opplyser at tilskuddsordningen baserer seg på satser og ikke på refusjon av faktiske utgifter, og at noen kommuner derfor vil oppleve at tiltakene de gjennomfører, koster mer enn satsen. Undersøkelsen viser at noen av kommunene bare oppfyller minimumskravene i loven, mens andre bruker mer ressurser til samisk opplæring og gir et bedre tilbud. Dette medfører store ulikheter i elevenes opplæringstilbud.

Skjønnsmidler

I tillegg til tilskudd etter beregningsmodellen innenfor det samiske forvaltningsområdet tildeler Fylkesmannen i Troms og Finnmark inntil fem prosent av den totale bevilgningen til lærertimer til kommuner som gir opplæring i samisk som første- eller andrespråk. Slik tildeling skjer etter søknad fra kommunen. Skjønnsmidlene brukes for å veie opp for tilfeller der modellen ikke fanger opp det reelle behovet for språkopplæring. Skjønnsmidlene brukes for å kompensere for merutgifter kommunene har innenfor det samiske forvaltningsområdet, og alle kommunene innenfor det samiske forvaltningsområdet kan søke om dem.

Gjennomgangen av dokumentasjonen fra Utdanningsdirektoratet viser at det er få kommuner i Finnmark som har søkt om disse midlene i perioden 2015–2017, og at alle

kommunene som har søkt om midlene, har fått tildelt disse. Til sammen ble det tildelt 1,2 millioner kroner i skjønnsmidler i perioden. Utdanningsdirektoratet er usikker på om den begrensede søkningen skyldes at kommunene ikke er godt nok informert om ordningen, eller at behovet ikke er så stort.⁷⁸

Utdanningsdirektoratet har foreslått å fjerne skjønnsmidlene. Dette begrunner de med at det er få som søker om disse midlene, og at de tildeles ut ifra skjønnsmessige vurderinger. Direktoratet mener at skjønnsmidlene bør innlemmes i det ordinære regelstyrte tilskuddet, både av hensyn til sporbarhet og av hensyn kravet til elektronisk behandling.⁷⁹

Studiehjemler – tilskudd til studiepermisjon for videreutdanning i samisk

Bruk av studiehjemler forutsetter at læreren er fast ansatt og har formell pedagogisk utdanning. Tilskuddsordningen ble i 2015 utvidet til å gjelde for samiske lærere i grunnopplæringen i hele landet. Før gjaldt ordningen kun lærere som jobbet innenfor samiske distrikt. Utdanningsdirektoratet opplyser at studiehjemler har vært lite brukt, fordi få søkere har vært kvalifisert for ordningen, og fordi høyskoler og universiteter har hatt få studietilbud innen videreutdanning i samisk.

Tabell 8 Bruk av studiehjemler i perioden 2015–2018

Skoleår	Antall studiehjemler	Refusjonsbeløp
2017/18	3	400 680
2016/17	4	1 037 583
2015/16	5	1 519 360

Kilde: brev fra Utdanningsdirektoratet av 30. januar 2019

Tabellen viser at studiehjemler brukes lite, tatt i betraktning at det har vært ca. 215 lærere per år i perioden som underviste i og/eller på samisk.

Ifølge direktoratet har blant annet Sametinget og fylkesmennene ønsket mer fleksibilitet for å kunne bruke studiehjemler. Blant annet vil de at ordningen skal gjelde personell som mangler pedagogisk utdanning, men som underviser i samisk i skolen. Utdanningsdirektoratet mener at studiehjemler må ses i sammenheng med, og eventuelt tilpasses, andre ordninger. Direktoratet har tatt opp dette med Kunnskapsdepartementet.

Utdanningsdirektoratet opplyser videre at kommunene i Finnmark har fått ekstra støtte på til sammen 1 million kroner per år i tre år fram mot 2020 til igangsetting av ulike etterutdanningstiltak for sine lærere i Kompetanseløft Finnmark. Dette ses i sammenheng med arbeidet med oppfølgingsordningen for kommuner med svake skoleresultater over tid. Disse kommunene får tilbud om statlig støtte og veiledning for en periode på to år. Det er de 40 svakeste kommunene med særskilte behov for å utvikle læringsmiljø og forbedre læringsutbytte som får oppfølging, med et tilbud om veiledning fra et veilederkorps.⁸⁰ Utdanningsdirektoratet opplyser at flere kommuner i Finnmark er omfattet av ordningen.

78) Utdanningsdirektoratets rapport om tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll 2015, 2016 og 2017.

79) Utdanningsdirektoratet (2012) *Evaluering av tilskudd til samisk og finsk i grunnopplæringen*.

80) Kommuner med særskilt behov for støtte til utviklingsarbeidet sitt identifiseres ved bruk av et indikatorsett. Indikatorer for læringsmiljø, mobbing og læringsutbytte danner utgangspunkt for en nedre grense for kvalitet på sentrale områder (Utdanningsdirektoratet).

Kunnskapsdepartementet opplyser at de er kjent med innspillet fra Utdanningsdirektoratet om at fylkesmennene ønsker mer fleksibilitet i ordningen for å kunne bruke studiehjemler til å utdanne flere kvalifiserte lærere i samisk. Videre viser Kunnskapsdepartementet til *Kompetanse for kvalitet* og *Utdanningsdirektoratets studiekatalog*, hvor lærere kan søke om å få ta videreutdanning i ulike fag. Dette er en generell ordning for videreutdanning som alle lærere kan søke på. Ifølge departementet er samisk blant de prioriterte fagene, slik at lærere som søker og blir godkjent av skoleeiere, vil få tilbud om videreutdanning.

Tilskudd til læremidler

Sametinget har ansvar for utvikling av samiske læremidler og forvalter den søknadsbaserte tilskuddsordningen *Utvikling av læremidler*. Målet med ordningen er at samiske elever skal ha tilgang til samiske læremidler som er i tråd med gjeldende læreplanverk, på alle tre språk og i alle fag i grunnopplæringen. Ordningen omtales nærmere under punkt 4.7 *Tilgang til læremidler*.

Tilskudd til språkprosjekter

Tilskuddet skal bidra til å utvikle samiske språk og terminologi gjennom prosjekttilskudd og skape et mangfold av samiskspråklige aktiviteter i lokalsamfunnene. Prosjekter som kommer fra sør- og lulesamiske områder er spesielt prioritert.⁸¹

Tabell 9 Oversikt over antall språktilskudd som gikk til opplæringstiltak i grunnskole og videregående skole i perioden 2015–2018

År	Antall tiltak	Beløp
2015	13	2 848 200
2016	3	257 500
2017	6	1 388 000
2018	8	1 642 800

Kilde: e-post fra Sametinget av 2. april 2019

Fra og med 2018 har kommunene i det samiske forvaltningsområdet også kunnet bruke tospråklighetsmidlene til opplæringstiltak i grunnskole og videregående skole. 11 kommuner har brukt tilskuddet til opplæringstiltak. Til sammen ble det i 2018 brukt 3,8 millioner kroner til dette formålet.⁸²

Stipend til elever med samisk i videregående skole

For å motivere ungdom til å velge samisk som fag i videregående skole bevilger Sametinget stipend til elever som har samisk i fagkretsen.

Tabell 10 Antall stipender til elever med samisk som fag i videregående skole

Språknivå	2015	2016	2017	2018
Samisk 1	196	208	199	203
Samisk 2	195	234	103	87
Samisk 3 og samisk 4			162	127
Samisk som fremmedspråk*	92	65	47	37
Totalt	483	507	511	454

Kilde: Sametingets årsmelding 2018

* De elevene som ikke har hatt samisk i grunnskolen, kan ta samisk som fremmedspråk på videregående skole

81) Sametinget (2019) *Sametingets årsmelding 2018*.

82) E-post fra Sametinget av 2. april 2019.

Til sammen ble det utbetalt 2,6 millioner kroner i språkmotiveringsstipend til elever med samisk i videregående skole i 2018.⁸³

Økonomiske virkemidler for å styrke lærerrekuttering

Stortinget vedtok i revidert nasjonalbudsjett 2017 to strakstiltak for å øke andelen kvalifiserte lærere. Ordningene vil også kunne stimulere flere samisktalende studenter til å velge samisk lærerutdanning. Den ene ordningen gir kvalifiserte lærere som jobber i tiltakssonen for Finnmark og Troms, ettergivelse av studielån på 20 000 kroner per år. Med den andre ordningen vil de som begynner på en femårig lærerutdanning høsten 2017 eller senere, og som jobber minst tre år som lærere etter endt utdanning, kunne få ettergitt opptil 160 000 kroner av studielånet. Den førstnevnte ordningen gjelder i overgangen fram mot at den andre ordningen begynner å virke, for ferdigutdannede lærere.⁸⁴ I tillegg kan blant annet studenter som fullfører 60 studiepoeng i samiske språk som del av ulike lærerutdanninger få slettet inntil 50 000 kroner av studielånet.

I 2017 mottok Samisk høgskole 200 000 kroner og Universitetet i Tromsø 400 000 kroner til rekrutteringstiltak fra Kunnskapsdepartementet. Samme år fikk Nord universitet 1 250 000 kroner til rekrutteringstiltak og 1 000 000 kroner til kvalifiseringstiltak. Midlene til Nord universitet og Universitetet i Tromsø er ikke øremerket samiske studier, så institusjonene står fritt til å prioritere hvordan midlene brukes.⁸⁵

5.3 Kunnskapsdepartementets oppfølging og styringsgrunnlag

Kunnskapsdepartementet viser til at det er kommunene og fylkeskommunene som skoleeiere som har ansvar for å organisere og gjennomføre undervisningen og å følge opp og vurdere læringsutbyttet til de samiske elevene. Det er også skoleeieren som har ansvaret for kvaliteten i opplæringstilbudet til samiske elever og for å ha informasjon om denne. Videre henviser både Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet til skoleeierens ansvar for å sørge for at tilbudet er godt og likeverdig.

Kunnskapsdepartementet opplyser at på nasjonalt nivå blir læringsutbyttet på den enkelte skole og kommune/fylkeskommune fanget opp gjennom resultatene fra de nasjonale prøvene, skolebidragsrapporter, eksamensresultater, tilsyn og undersøkelser. Det publiseres generelle skolebidragsindikatorer for skoler som omfattes av denne undersøkelsen. Elevundersøkelsen er også offentlig tilgjengelig, og det samme gjelder resultater fra offentlige tilsyn. For de skolene der det er mange elever som får opplæring på samisk finnes det ifølge departementet også statistikk om læringsresultater som kan indikere elevenes utbytte av opplæring på samisk.

Av hensyn til personvern publiseres imidlertid ikke resultatene for nasjonale prøver og eksamener, men den enkelte skole får tilgang til data for sine elever.

Kostnadene knyttet til samisk opplæring i skolen rapporteres i KOSTRA under «202 Skole». Disse kostnadene er ikke øremerket, og det er derfor ikke mulig å skille dem ut fra andre skolekostnader. Kunnskapsdepartementet mottar årlig rapportering om tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll fra Utdanningsdirektoratet, og her gir direktoratet sine samlede vurderinger av forvaltningen av tilskudd til samisk i

83) Sametinget (2019) *Sametingets årsmelding 2018*.

84) Meld. St. 18 (2017–2018) *Sametingets virksomhet 2017*. Disse tiltakene kommer i tillegg til eksisterende ordninger for ettergivelse av studielånet som vist i *Handlingsplan for samiske språk - status 2011–2013*.

85) Tildelingsbrev til Universitetet i Tromsø, Nord universitet og Samisk høgskole for 2017.

opplæringen. Måloppnåelsen knyttet til ordningen vurderes på grunnlag av elevopplysninger og på grunnlag av opplysninger om antall undervisningstimer, antall tilskuddsgrupper, antall tildelte årstimer og tilskuddsbeløp per skoleeier per halvår.⁸⁶

Utdanningsdirektoratet forvalter også Grunnskolens Informasjonssystem (GSI). Dette systemet inneholder hovedsakelig kvantitative data om antall samiske lærere og elever og om opplæring på ulike trinn.

Kunnskapsdepartementet ga i 2009 Utdanningsdirektoratet i oppgave å gjennomføre tilsyn med samiske elevers rettigheter etter opplæringsloven, inkludert tilgangen til læremidler. Ingen av disse tilsynene eller tilsyn gjennomført senere har imidlertid vært rettet mot kvaliteten i opplæringen. Utdanningsdirektoratet opplyser at fylkesmennene fører tilsyn med samisk opplæring ut ifra lokale risikovurderinger.

I brev ble fylkesmennene bedt om å vurdere i hvilken grad de mener det samiske opplæringstilbudet er godt og likeverdig. De fleste fylkesmennene har svart at de ikke har grunnlag for å gjøre slike vurderinger. Det er bare Fylkesmannen i Nordland som har vurdert dette. Ifølge fylkesmannen har systematiske tiltak bidratt til at alle samiske elever i Nordland får den samiskopplæringen de har rett på, og at det blir flere elever som velger samisk.

I de årlige rapportene fra faglig analysegruppe for samisk statistikk blir det påpekt at det mangler kunnskap på en rekke områder, blant annet om fjernundervisning, kvalitet i opplæringen, læringsutbytte, lærerressurser m.m. Gruppen har i flere rapporter anbefalt at statlige myndigheter iverksetter tiltak slik som utredninger eller videre forskning for å få dekket kunnskapsmangelen.

I intervju etterlyser Sametinget statistikk om samisk opplæring, tilsyn på kvalitet i samisk opplæring, evalueringer om læremiddelutvikling, kartlegging av mobbing på samiske skoler og kartlegging av særskilte forhold i samiske områder, blant annet digital modenhet.

Evalueringer er et virkemiddel for å framskaffe informasjon om måloppnåelse og kvalitet. Ifølge økonomireglementet skal departementene sørge for at det blir gjennomført evalueringer for å skaffe kunnskap om effektivitet, måloppnåelse og resultater. Det ble gjennomført evalueringer av fjernundervisningen og av læreplaner i samisk i 2012. I 2015 ble det gjennomført en evaluering av tilskuddet fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til Fylkesmannen i Nordland for lulesamisk, sørsamisk og markasamisk. Det er ikke gjennomført noen evalueringer etter dette.

Det mangler informasjon på flere områder, blant annet om fjernundervisningen, kvalitet i opplæringen og måloppnåelse når det gjelder tospråklighet. Opplæringslovsutvalget trekker fram at det er en utfordring for utvalgets arbeid at det finnes lite kunnskap om hvordan regelstyring fungerer på opplæringsområdet. Kunnskapsdepartementet opplyser at det kan bli behov for å supplere med ytterligere utredninger og informasjonsinnhenting utover det som er omtalt i *Hjertespråket*.

86) Brev fra Utdanningsdirektoratet av 30. januar 2019.

6 Vurderinger

6.1 Elever som ber om opplæring får retten oppfylt, men tilbudet er ikke godt nok kjent utenfor samiske distrikt

Ifølge opplæringsloven har skoleeieren (kommunen/fylkeskommunen) det overordnede ansvaret for at elevene får oppfylt sin rett til samisk opplæring. Innenfor samiske distrikt skal elever få tilbud om slik opplæring, jf. opplæringsloven § 6.2. Skoleeieren har plikt til å informere og veilede elever og foreldre som har spørsmål om retten og plikten til opplæring i og på samisk, jf. forvaltningsloven §11.

Undersøkelsen viser at elever innenfor samiske distrikt og elever utenfor samiske distrikt som ber om opplæring i og på samisk, får retten oppfylt. Det gis imidlertid lite generell informasjon om retten til opplæring i og på samisk. Manglende, utilstrekkelig eller for lite målrettet informasjon kan føre til at mange samiske foreldre og elever ikke er klar over rettighetene sine. Dette gjelder særlig elever utenfor samiske distrikt.

Foreldrene viser til at det er de selv som må henvende seg til kommuner, fylkeskommuner og skoler for å få informasjon om samisk opplæring. Kommunene, fylkeskommunene og skolene svarer også i spørreundersøkelsene at de i hovedsak informerer når foreldrene henvender seg. I tillegg får foreldrene informasjon gjennom skolene ved innskriving av elever til første klasse og når elever søker opptak til videregående skole.

Bare om lag en firedel av kommunene som hadde samisk opplæring, oppgir at de informerte om tilbudet gjennom kommunens nettsider. Foreldrene opplever at det er lite informasjon tilgjengelig om samisktilbudet, og at det som finnes av informasjon, er vanskelig å forstå. Dette gjelder særlig ved overgangen fra barnehage til barneskole og fra ungdomsskole til videregående skole. En gjennomgang av enkelte av nettsidene til kommunene, fylkeskommunene og skolene viser at de inneholder lite informasjon. Problemet gjelder også i store bykommuner der det finnes mange elever som har rett til samisk opplæring.

Sametinget mener det er grunn til å tro at den samiske elevgruppen kunne vært langt større enn den er i dag, og at mange samer ikke har benyttet seg av retten til opplæring i samisk. Ifølge Sametinget gjelder utfordringen med lite informasjon særlig elever utenfor samiske distrikt som har rett til opplæring i samisk. Sametinget opplyser videre at de også opplever at mange skoleeiere og skoleledere ikke kjenner til plikten til å gi slik opplæring, og at samiske rettigheter har liten oppmerksomhet hos dem. Ifølge Sametinget tydeliggjør ikke opplæringsloven samiske rettigheter godt nok.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet opplyser at det er vanskelig å identifisere hvem som kan ha rett til tilbudet, særlig når de bor utenfor samiske distrikt. Kunnskapsdepartementet uttaler at elever i og utenfor samiske distrikt må følges opp ulikt, og at elever og foreldre som bor utenfor samiske distrikt, selv må uttrykke ønske om opplæring.

6.2 Det er svakheter i tilbudet om opplæring i og på samisk

Et av målene for samepolitikken er at samene skal få gode og likeverdige tjenester. Gode tjenester innenfor samisk opplæring handler om kvaliteten på opplæringen som tilbys. Likeverdige tjenester betyr at elevens rettigheter som definert i opplæringsloven skal gjelde uavhengig av hvor i landet eleven bor. Uansett undervisningsform skal skoleeieren legge til rette for at alle elever som får opplæring i eller på samisk, kan få et likeverdig tilbud.

Etter Riksrevisjonens vurdering er det imidlertid betydelige svakheter i innholdet i tilbudet, både når det gjelder samiske læremidler, læreres kompetanse og fjernundervisning.

6.2.1 Mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet

God tilgang til samiske læremidler er en viktig del av et godt og likeverdig opplæringstilbud. Til forskjell fra læremidler på bokmål og nynorsk er samiske læremidler ikke noe elever har rett på etter opplæringsloven. Læremidlene dekkes gjennom den årlige bevilgningen til Sametinget over statsbudsjettet. Ansvar for samiske læremidler ligger hos Samisk utdanningsråd. Sametinget brukte 21 millioner kroner i 2018 på læremiddelutvikling.

Det finnes få læremidler på videregående nivå, få digitale læremidler og lite samisk skjønnlitteratur. På lule- og sørsamisk mangler det læremidler i flere kjernefag, både i grunnskolen og i videregående skole. Salaby, som er et viktig digitalt læremiddel i grunnskolen, finnes på mange ulike språk i tillegg til norsk, men ikke på samiske språk. Uten tilstrekkelige læremidler er det vanskelig å gi et tilbud med god kvalitet.

Det er i tillegg mangel på samisklærere, og dette bidrar til utfordringer med å utvikle læremidler for opplæring i og på samisk. Sametinget er enig i at det er svak utvikling av læremidler, særlig av lulesamiske læremidler. Mangel på lærerressurser fører til at det er få læremiddelforfattere, og mange gjør dette arbeidet på fritiden.

Både Sametinget og Utdanningsdirektoratet opplyser at mangel på samiske læremidler har vært et vedvarende problem siden samisk ble tatt i bruk i skolen. Direktoratet opplyser at det ikke bruker mye ressurser på dette, siden det er Sametinget som har ansvaret for det. En del av læremiddelutviklingsprosjektene som Sametinget har satt i gang, er forsinket på grunn av begrenset tilgang på samiske lærebokforfattere og oversettere. For perioden 2010–2018 står 65,3 av 97,1 millioner kroner ubrukt av midler som Sametinget hadde bevilget til utviklingsprosjekter på opplæringsområdet.

Det er skoleeieren som har ansvar for at elevene får oppfylt sin rett til samisk opplæring.

Foto: Ridofranz/Stockphoto

6.2.2 Svakheter i organisering og gjennomføring av fjernundervisningen medfører store ulikheter i opplæringstilbudet

Elevene skal ha et godt og likeverdig opplæringstilbud uansett hvor de bor i landet, og uavhengig av hvilke opplæringsformer som brukes. Fjernundervisning er en alternativ undervisningsform for de kommunene og fylkeskommunene der det ikke er mulig å få til stedlig undervisning på grunn av få elever eller mangel på samisklærere. Tilbudet ble opprettet i 2004.

Undersøkelsen viser at det i skoleåret 2017/2018 var 340 elever som fikk fjernundervisning, og at de var fordelt på et stort antall skoler. Fjernundervisning i samisk er likestilt med stedlig undervisning. Institusjoner som tilbyr samisk fjernundervisning, skal ha pedagogisk og samiskspråklig kompetanse, kompetanse i fjernundervisningsdidaktikk og kompetanse i bruk av tekniske verktøy i opplæringsøyemed.

Fylkesmannen i Troms og Finnmark er *koordinator* for fjernundervisningen i nordsamisk, og Fylkesmannen i Nordland har tilsvarende rolle for sørsamisk og lulesamisk. Alle fylkesmennene fører også *tilsyn* med at kommuner og offentlig eide skoler oppfyller pliktene de er pålagt i eller i medhold av opplæringsloven kapittel 1-16 (kommunepliktene). For 2019 er det ingen av skolene, skoleeierne, eller fylkesmennene som har fullstendig informasjon om hvor mange elever som får samisk opplæring via fjernundervisning, om hvordan fjernundervisningen organiseres, eller om kvaliteten på det tilbudet elevene får.

Undersøkelsen viser at det er utfordringer knyttet til organisering og gjennomføring av undervisningen, og at dette påvirker kvaliteten på opplæringen. *Rammeverk for samisk fjernundervisning* fra 2015 inneholder bare veiledende kriterier for den som tilbyr og den som mottar fjernundervisning (skoleeier og rektor). Rammeverket skal tas i bruk for fullt i løpet av 2020. Det er stor variasjon når det gjelder hvordan fjernundervisningen tilrettelegges på ulike mottakerskoler, og i undervisningen brukes det ulike tekniske løsninger. Dersom undervisningen er dårlig tilrettelagt på mottakerskolen, rammer det særlig de yngste elevene, som har behov for god oppfølging.

Undersøkelsen viser også at fjernundervisningselever ofte får utsatt oppstart av undervisningen fordi rammebetingelsene, det vil si avtalen, undervisningsrom og/eller teknisk utstyr, ikke er på plass til skolestart. En annen årsak er at behovet for samiskundervisning meldes inn for sent. Dette kan skje fordi skolene har forsøkt å skaffe stedlig lærer først, fordi elevene ikke har kjent til rettighetene sine, eller fordi vedtaket om rett til undervisning i og på samisk fra Fylkesmannen kom for sent til skolene. I tillegg opplever enkelte skoler at de har dårlig teknisk utstyr og dårlig internettforbindelse med nett som ofte faller ut.

Skoleeieren velger selv om fjernundervisningen skal kombineres med språksamlinger/hospiteringsopphold. Undersøkelsen viser at ca. 55 prosent av elevene som lærer samisk via fjernundervisning, ikke deltar i språksamlinger/hospiteringsopphold. En evaluering fra 2012 anbefalte at fjernundervisningselevene får rett til å delta på slike samlinger, ettersom slike samlinger er en kompensasjon for manglende eller svært begrenset tilgang til språkmiljø og samisk fellesskap der barna bor. Forskning gjengitt i utredningen *Hjertespråket* viser også at slike samlinger, i kombinasjon med vanlig undervisning, gir læringseffekt. Videre kan slike samlinger sikre elevenes rett til samisk kultur og identitet. Det er skoleeieren som vurderer om slike samlinger skal finansieres. At mange elever ikke får delta på slike samlinger, bidrar til at tilbudet ikke blir likeverdig for fjernundervisningselevene.

Selv om fjernundervisning i samisk er likestilt med stedlig undervisning i samisk, med samme krav til å oppfylle kompetansemålene i læreplanen, viser undersøkelsen at ulikhetene i organiseringen og gjennomføringen av fjernundervisningen gjør at den ikke blir likeverdig med stedlig undervisning i samisk eller med undervisning i norsk.

6.2.3 Knapphet på samisklærere er et vedvarende problem

Krav om at undervisningspersonell må ha formell kompetanse i samisk for å kunne undervise, ble innført i 2014, og skal oppfylles innen 2025. Skoleåret 2018/2019 oppfylte 88 prosent av de fast ansatte barneskolelærerne og 69 prosent av ungdomsskolelærerne kompetansekravet. Det har vært en økning, spesielt for lærere på ungdomstrinnet.

Undersøkelsen viser at antallet elever som får opplæring i samisk, har økt for alle tre språkene de siste årene, mens antallet lærere har gått ned. Antallet elever som har opplæring på samisk, har vært stabilt både i grunnskolen (1.–10. trinn) og i videregående opplæring. Flere skoler som har lav andel samiske elever, har utfordringer med å få tak i samisklærere til deltidsstillinger. Dette gjelder særlig i sør- og lulesamisk område. Konsekvensen av dette er at skoleeierne må velge alternative opplæringsformer framfor stedlig undervisning.

Dersom de lave søkertallene til samisk lærerutdanning vedvarer, kan det oppstå en kritisk mangel på samisklærere i årene framover. Riksrevisjonen har imidlertid merket seg at Fylkesmannen i Nordland, Sametinget, Nord universitet, Nordland fylkeskommune og Trøndelag fylkeskommune, samt forvaltningskommunene for samiske språk i disse fylkene i samarbeid har satt i gang et rekrutteringsarbeid for å skaffe flere samisklærere ved hjelp av målrettet informasjonsarbeid og økonomiske virkemidler.

6.3 Virkemidlene er mange og små, og de er spredt på mange aktører

Undersøkelsen viser at det finnes mange og små virkemidler som skal styrke undervisningen i og på samisk. Disse virkemidlene er spredt på flere aktører og på flere forvaltningsnivåer. Kunnskapsdepartementet har virkemidler som skal støtte skoleeierens arbeid med opplæringen. Det er skoleeieren, det vil si kommuner og fylkeskommuner, som har ansvar for å følge opp om opplæringen er god og likeverdig. Det store omfanget av aktører og virkemidler på området gjør det vanskelig å få til en god oppfølging av samisk opplæring for skoleeieren.

Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Sametinget, fylkesmennene og enkelte utdanningsinstitusjoner er viktige aktører med ulike oppgaver som til sammen skal støtte opp under skoleeierens arbeid. Undersøkelsen viser at ingen av aktørene har lagt vekt på å følge opp hvordan virkemidlene de råder over, fungerer, og om de bidrar til å forbedre opplæringstilbudet i og på samisk.

Kunnskapsdepartementet har for begrenset styringsinformasjon til å kunne vurdere måloppnåelsen og kvaliteten på samiskopplæringen. Det er også mangel på kunnskap om måloppnåelse og kvalitet hos flere sentrale aktører som skal bidra til å støtte skolene og kommunene i å få til et godt og likeverdig tilbud. Det som eksisterer av kunnskap, deles i liten grad. Undersøkelsen viser samlet sett at fordelingen av oppgaver mellom mange aktører ikke bidrar til et samlet kunnskapsgrunnlag om kvaliteten på tilbudet.

I de årlige rapportene fra den faglige analysegruppen for samisk statistikk blir det påpekt at det mangler kunnskap på en rekke områder, blant annet om fjernundervisning, kvalitet i opplæringen, læringsutbytte og *lærerressurser*. *Det ble gjennomført evalueringer av fjernundervisningen og av læreplaner i samisk i 2012*. I 2015 ble det gjennomført en evaluering av tilskuddet fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til Fylkesmannen i Nordland for lulesamisk, sørsamisk og markasamisk. Kunnskapsdepartementet har heller ikke gjennomført noen evalueringer etter dette. Ettersom det er mangler i kunnskapsgrunnlaget, blir evalueringer viktige for å gi kunnskap om kvaliteten på opplæringen, både for myndigheter og for brukerne.

Fylkesmannen er delegert ansvar for å føre tilsyn med skoleeieren og skolene basert på egne risikovurderinger. Undersøkelsen viser at fylkesmennene har gjennomført få tilsyn i perioden 2015–2017. Fjernundervisningen, som omfatter mange skoler og elever, og hvor mange vedvarende problemer har vært kjent over lang tid, har ikke vært tema for tilsyn. Ved å gjennomføre tilsyn kan fylkesmennene oppdage lovbrudd og gi pålegg, og de kan bidra til kunnskap om kvaliteten på opplæringen. Ingen av tilsynene etter § 6-2 i opplæringsloven har omfattet kvaliteten på opplæringen, noe blant andre Sametinget etterlyser.

Undersøkelsen viser videre at flere av de økonomiske tiltakene som skal bidra til å forbedre opplæringstilbudet, i begrenset grad gjør det. Undersøkelsen viser også at flere av virkemidlene brukes lite.

Klageordningen fungerer heller ikke etter hensikten. Sametinget, som ikke er tilbyder eller forvaltningsorgan for samiskundervisningen, får mange henvendelser fra foreldre som er misfornøyd med tilbudet barna deres får. Derimot får Fylkesmannen, som er klageorganet, få klager.

Revisjonen viser til Sametingets vurdering om at retten til opplæring i og på samisk utfordres av at det fortsatt er mangel på læremidler på samisk i alle fag, på alle trinn/nivåer og på alle de samiske språkene, og at det i tillegg er mangel på lærere med formell kompetanse i samisk.

Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Utdanningsdirektoratet viser til at skoleeieren har ansvar for å sikre at opplæring i og på samisk ivaretar elevenes rett til et godt og likeverdig tilbud. Sametinget viser til at sentrale myndigheter har myndighet til å bedre rammevilkårene og kartlegge situasjonen og sette inn tiltak, noe som kan øke kvaliteten på opplæring i og på samisk. Etter Riksrevisjonens vurdering er innretningen av de statlige virkemidlene ikke tilstrekkelig effektive for å oppnå nødvendige forbedringer i det samiske skoletilbudet. Oppgavene er fordelt på mange aktører med små virkemidler. De statlige aktørene følger ikke godt nok med på tilstanden på området og om virkemidlene fører til forbedringer.

Undersøkelsen viser videre at tilgjengelige og relevante virkemidler – som evalueringer og tilsyn – nesten ikke brukes. Samlet sett gir dette utfordringer både med tanke på å kunne støtte skoleeierne i den videre utviklingen av tilbudet og å styrke forutsetningene for et godt og likeverdig opplæringstilbud. Riksrevisjonen vil spesielt vise til at ingen av Kunnskapsdepartementets underliggende enheter har et overordnet ansvar for å sikre et helhetlig kunnskapsgrunnlag om tilstanden. Dette gjelder både om elevenes rettigheter blir oppfylt og om kvaliteten på undervisningen og læremidlene sikrer et godt og likeverdig opplæringstilbud i og på samisk.

7 Referanseliste

Intervjuer

- Kunnskapsdepartementet, 1. april 2019.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2. april 2019.
- Utdanningsdirektoratet, 26. mars 2019.
- Sametinget, 27. mars 2019.
- Fylkesmannen i Nordland, 29. januar 2019.
- Fylkesmannen i Finnmark, 31. januar 2019. (Nå Fylkesmannen i Troms og Finnmark)
- Troms fylkeskommune, 25. februar 2019.
- Tromsø kommune, 22. januar 2019.
- Trondheim kommune, 22. januar 2019.
- Knut Hamsun videregående skole, 27. februar.
- Røros videregående skole, 5. mars 2019.
- Grong videregående skole, 26. februar 2019.
- Sørsamisk kunnskapspark i Hattfjelldal, 28. januar 2019.
- Barneskole i Nordland (1.–7. trinn), 21. januar 2019.
- Barne- og ungdomsskole i Buskerud (1.–10. trinn), 29. januar 2019.
- Barne- og ungdomsskole i Nordland (1.–10. trinn), 25. januar 2019.
- Fjernundervisningssenter i Kautokeino, 25. januar 2019.
- Nasjonalt senter for samisk i opplæringa, 5. april 2019.
- Ovttas, 21. januar 2019.
- Solum forlag, 21. januar 2019.
- Foreldrerepresentanter/nettverk fire steder, mai–juni 2018–2019.

Brev, e-poster og referater

- Tildelingsbrev til Samisk høgskole, Nord universitet, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet for 2017.
- Brev fra Utdanningsdirektoratet, 30. januar 2019.
- Samiske prøver - status og problemstillinger. Brev fra Utdanningsdirektoratet til Kunnskapsdepartementet, 31 januar 2019
- Brev fra Sametinget, 2. januar 2019.
- Brev fra alle fylkesmennene, 2019.
- Brev alle fjernundervisningstilbyderne for skoleåret 2017/18, 2019.
- Brev fra Samisk høgskole, 10. januar 2019.
- Brev fra Nord universitet, 20. desember 2018.
- Brev fra Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, 20. desember 2018.
- E-post fra Sametinget, 2. april 2019.
- Sametinget (2017) Notat til *Riksrevisjonen*, 28. november
- Referater fra Utdanningsdirektoratets samarbeidsmøter mellom fylkesmennene og Sametinget, 2015–2018.

Lover og forskrifter

- *Grunnloven*
- *Lov om behandlingssmåten i forvaltningssaker* (forvaltningsloven)
- *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold* (sameloven).
- *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (opplæringsloven).
- *Lov om kommuner og fylkeskommuner* (kommuneloven)
- *Forskrift om forvaltningsområdet for samisk språk.*
- *Forskrift til opplæringslova.*

- *Kunnskapsløftet* (nasjonalt læreplanverk). <<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/hvordan-er-lareplanene-bygd-opp/>>
- *Kunnskapsløftet samisk* (samisk læreplanverk). <<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/kunnskapsloftet-samisk/>>

Stortingsdokumenter

Stortingsmeldinger

- St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*.
- Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*.

Proposisjoner til Stortinget

- Prop. 1 S (2018–2019) *For budsjettåret 2019*. Kunnskapsdepartementet.
- Prop. 1 S (2017–2018) *For budsjettåret 2018*. Kunnskapsdepartementet.
- Prop. 1 S (2016–2017) *For budsjettåret 2017*. Kunnskapsdepartementet.
- Prop. 1 S (2015–2016) *For budsjettåret 2016*. Kunnskapsdepartementet.

Innstillinger til Stortinget

- Innst. S. nr 191 (2008–2009) *Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om samepolitikken*.
- Innst. 19 S (2016–2017) *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet*.

Utredninger

- NOU (2016: 18) *Hjertespråket. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk*.

Retningslinjer, rammeverk og veiledere

- *Reglement for økonomistyring i staten*.
- *Bevilgningsreglement vedtatt av Stortinget*.
- Utdanningsdirektoratet (2015) *Rammeverk for samisk fjernundervisning*.
- Utdanningsdirektoratet (2018) *Fag- og timefordeling og tilbudsstruktur Kunnskapsløftet*, Rundskriv Udir-1.

Handlingsplaner

- Fornyings-, administrasjons og kirkedepartementet og Sametinget (2013) *Handlingsplan for samiske språk - status 2011–2013*.
- Sametinget (2014) *Handlingsplan for utvikling av læremidler 2015–2018*.

Rapporter og fagartikler

- Henriksen, Marit B. et al. (2018) Nasjonale prøver i lesing på samisk - på hvilke vilkår? I: *Acta Didactica Norge*, årg. 12, nr. 4, art. 4. <<https://journals.uio.no/index.php/adno/article/view/6293>>
- Nordlandsforskning (2012) *Kunnskapsløftet 2006 Samisk - Mot en likeverdig skole? Sluttrapport fra evalueringsarbeidet av Kunnskapsløftet Samisk (LK06S)*. NF-rapport nr. 1/2012. <<https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/rapporter/2012/evakls.pdf>>
- Nordlandsforskning (2012) *Samisk via fjernundervisning. Ei kartlegging og veien videre*. NF-rapport nr. 10/2012. <http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/132424-1412587232/Dokumenter/Rapporter/2012/Rapport_10_2012.pdf>

- Samisk høgskole (2016) Samiske tall forteller 9. *Kommentert samisk statistikk 2016*. Rapport 1/2016. <<https://www.regjeringen.no/contentassets/22052f2375b74ae29e0bf2fee69ce7ba/samiske-tall-9---norsk.pdf>>

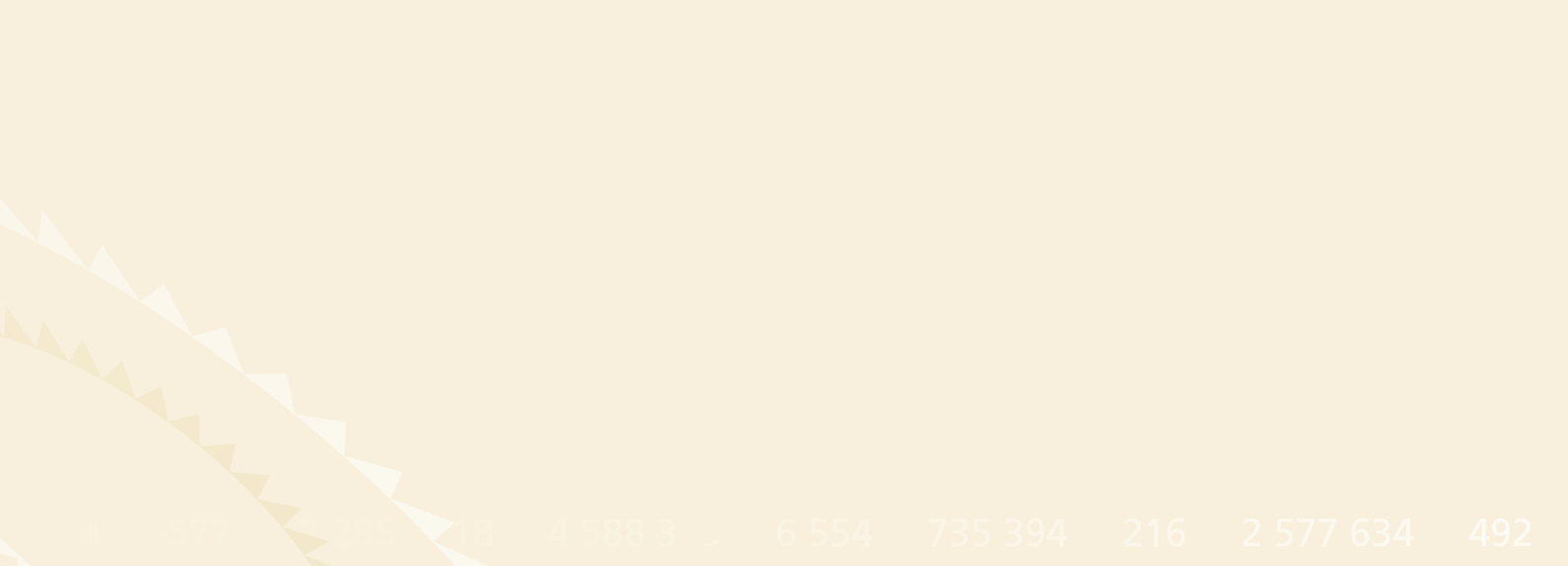
Internettider og -artikler

- Fylkesmannen i Nordland (2018) Samisk opplæring <<https://www.fylkesmannen.no/Nordland/Barnehage-og-opplaring/Samisk-opplaring/>> [Hentedato 24. juni 2019]
- Fylkesmannen i Troms og Finnmark (2018) Samisk opplæring. <<https://www.fylkesmannen.no/troms-finnmark/barnehage-og-opplaring/samisk-opplaring/>> [Hentedato 24. juni 2019]
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018) Fakta om samiske språk. <<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/fakta-om-samiske-sprak/id633131/>> [Hentedato 24. juni 2019]
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2019) Samiske språk. <<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/id2001320/>> [Hentedato 24. juni 2019]
- Kunnskapsdepartementet (2017) Høring – NOU 2016:18 Hjertespråket – forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk. <<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--nou-201618-hjertespraket--forslag-til-lovverk-tiltak-og-ordninger-for-samiske-sprak/id2523831/?expand=horings svar>> [Hentedato 24. juni 2019]
- Lånekassen (2019) Ny ordning for sletting av gjeld for lærere i grunnsopplæringen. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ordning-for-sletting-av-gjeld-for-larere/>> [Hentedato 6. mai 2019]
- Lånekassen (2019) Sletting av gjeld for grunnskolelærere i Finnmark og Nord-Troms. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ettergivelsesordning-for-grunnskolelarere-i-finnmark-og-nord-troms/>> [Hentedato 6. mai 2019]
- Lånekassen (2019) Sletting av gjeld for noen utdanninger. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/Fullfort-visse-larerutdanninger/>> [Hentedato 6. mai 2019]
- NetSam (2019) Om nettverket. <<https://netsam.org/om-nettverket/>> [Hentedato 24. juni 2019]
- NetSam (2014) Vær med på å fremme samiskopplæring (informasjonsbrosjyre). <<https://netsam2014.files.wordpress.com/2014/10/diehtjuohkin-informasjonsbrosyre-ny.pdf>>
- Oslo kommune (2019) Velkommen til Osloskolen 2019–2020 (skolestartsbrosjyre). <[https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13325680-1558431688/Tjenester og tilbud/Skole og utdanning/Skoler og skoletilh%C3%B8righet/Starte p%C3%A5 skolen/UDE_Skolestartbrosjyre_2019-2020_web-komprimert.pdf](https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13325680-1558431688/Tjenester%20og%20tilbud/Skole%20og%20utdanning/Skoler%20og%20skoletilh%C3%B8righet/Starte%20p%C3%A5%20skolen/UDE_Skolestartbrosjyre_2019-2020_web-komprimert.pdf)>
- Sametinget (2018) Klart for superstipend. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Oplaaering-og-laeremidler/Klart-for-superstipend>> [Hentedato 6. mai 2019]
- Sametinget (2018) Samisk opplæring. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Oplaaering-og-laeremidler/Samisk-opplaaering>> [Hentedato 24. juni 2019]
- Sametinget (2018) Årsmelding 2018.
- Utdanningsdirektoratet (2015) Rammeverk for samisk fjernundervisning. <<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk/rammeverk-for-fjernundervisning/>> [Hentedato 24. juni 2019]
- Utdanningsdirektoratet (2019) Grunnskolens Informasjonssystem. <<https://gsi.udir.no/app/#!/view/units/collectionset/1/collection/80/unit/1/>> [Hentedato 24. juni 2019]

Andre kilder

- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018) *Bevilgninger til samiske formål i statsbudsjettet*.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018) *Retningslinjer for faglig analysegruppe for samisk statistikk*.
- Kunnskapsdepartementet (2014) *Oppdragsbrev 02-14 Samisk fjernundervisning*.
- Kunnskapsdepartementet (2014–2017) *Orientering om statsbudsjettet for universitet og høyskolar*. For årene 2015–2018.
- Kunnskapsdepartementet (2015–2018) *Tildelingsbrev til Utdanningsdirektoratet*.
- Kunnskapsdepartementet (2015–2019) *Tildelingsbrev for Samisk høyskole*.
- Kunnskapsdepartementet (2019) *Oversikt over konsultasjoner med Sametinget i perioden 2005–2017*.
- Lånekassen (2019) Ny ordning for sletting av gjeld for lærere i grunnsopplæringen. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ordning-for-sletting-av-gjeld-for-larere/>> [Hentedato 06. mai 2019]
- Lånekassen (2019) Sletting av gjeld for grunnskolelærere i Finnmark og Nord-Troms. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/ny-ettergivelsesordning-for-grunnskolelarere-i-finnmark-og-nord-troms/>> [Hentedato 06. mai 2019]
- Lånekassen (2019) Sletting av gjeld for noen lærerutdanninger. <<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Tilbakebetaling/sletting-av-renter-og-gjeld/Sletting-av-gjeld/sletting-av-gjeld-for-larere/Fullfort-visse-larerutdanninger/>> [Hentedato 06. mai 2019]
- Sametinget (2013) *Samarbeidsavtale mellom Tromsø kommune og Sametinget*.
- Sametinget (2014) *Sametingets handlingsplan for utvikling av læremidler 2015–2018*.
- Sametinget (2015) *Samarbeidsavtale mellom Bodø kommune og Sametinget*.
- Sametinget (2016) *Samarbeidsavtale mellom Oslo kommune og Sametinget*.
- Sametinget (2018) *Innspill til opplæringslovutvalget om innhold i ny opplæringslov*.
- Sametinget (2018) *Klart for superstipend*. Nyhet 6. april 2018. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Oplaaering-og-laeremidler/Klart-for-superstipend>> [Hentedato 06. mai 2019]
- Sametinget (2018) Læreplaner for faget samisk. <<https://www.sametinget.no/Tjenester/Oplaaering-og-laeremidler/Laereplaner-for-faget-samisk>> [Hentedato 21. mars 2019]
- Sametinget (2018) *Samarbeidsavtale mellom Sametinget og Nordland fylkeskommune 2019–2022*.
- Sametinget (2018) *Samarbeidsavtale mellom Sametinget og Trøndelag fylkeskommune 2019–2020*.
- Sametinget (2019) *Samarbeidsavtale mellom Alta kommune og Sametinget*.
- Samisk høyskole (2015) *Samiske tall forteller 8*. Kommentert samisk statistikk 2015. Rapport 1/2015.
- Samisk høyskole (2015–2018) Årsrapport.
- Samisk høyskole (2017) *Samiske tall forteller 10*. Kommentert samisk statistikk 2017. Rapport 1/2017.
- Samisk høyskole (2016) *Samiske tall forteller 9*. Kommentert samisk statistikk 2016. Rapport 1/2016.
- Samordna opptak *Studieoversikten 2019*. <<https://sok.samordnaopptak.no/#/studies>> [Hentedato 03. mai 2019]
- Statistisk sentralbyrå (2018) Samisk statistikk 2018.
- Statistisk sentralbyrå (2016) *Dokumentasjonsnotat om skole- og kommunebidragsindikatorer i grunnskolen*. Notater 2016/35.
- Troms fylkeskommune (2017) *Samisk i den videregående opplæringen i Troms*. Fylkestingsmelding (1-2017).

- Utdanningsdirektoratet (2014) *Oppdrag 02-14: Samisk fjernundervisning*. Rapport.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2017) *Rapport om tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll*.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2017) *Tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll. Samisk i grunnopplæringen - innenfor samiske distrikt*.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2017) *Tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll. Samisk i grunnopplæringen - skjønnsmidler innenfor*.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2017) *Tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll. Samisk i grunnopplæringen - utenfor samiske distrikt*.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2017) *Tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll. Samisk i grunnopplæringen - studiehjemler*.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2017) *Tilskuddsforvaltning og tilskuddskontroll. Samisk i grunnopplæringen - videregående skole*.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2018) *Referat fra samarbeidsmøte mellom Sametinget, Utdanningsdirektoratet, fylkesmannsembetene i Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag*.
- Utdanningsdirektoratet (2015–2018) *Årsrapport*.
- Utdanningsdirektoratet (2016) *Forslag til ny beregningsmodell for tilskudd til samisk i grunnopplæringen*.
- Utdanningsdirektoratet (2017) *Metodehåndbok for tilsyn*.
- Utdanningsdirektoratet (2019) *Rapport, Felles nasjonalt tilsyn – 2014–2017*.

Denne publikasjonen finnes på Internett:
www.riksrevisjonen.no

Trykte eksemplarer kan bestilles fra
Departementenes sikkerhets-
og seviceorganisasjon
www.publikasjoner.dep.no
tlf. 22 24 99 60

ISBN 978-82-8229-477-5

Foto: [seb_ra/iStockphoto.com](https://www.istockphoto.com/seb_ra), [skynesher/iStockphoto.com](https://www.istockphoto.com/skynesher)

Flisa Trykkeri AS 2019

Riksrevisjonen
Storgata 16
Postboks 6835 St. Olavs plass
0130 Oslo

Sentralbord 22 24 10 00
postmottak@riksrevisjonen.no

www.riksrevisjonen.no

-6 882 744 1 785 549 637 564 597 2 090 45 332 889 821 527 4 707 -421 -8 572 87 4 543 651